Alkarske igre - tradicija koja se nastavlja

Starčić, Branka

Master's thesis / Diplomski rad

2015

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:137:659577

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-28**

Image not found or type unknown

Repository / Repozitorij:

Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula

zir.nsk.hr

Image not found or type unknown

SVEUČILIŠTE JURJA DOBRILE U PULI
SVEUČILIŠNI DIPLOMSKI INTERDISCIPLINARNI STUDIJ
KULTURA I TURIZAM

BRANKA STARČIĆ

ALKARSKE IGRE – TRADICIJA KOJA SE NASTAVLJA

Diplomski rad

Pula, 2015.

SVEUČILIŠTE JURJA DOBRILE U PULI
SVEUČILIŠNI DIPLOMSKI INTERDISCIPLINARNI STUDIJ
KULTURA I TURIZAM

BRANKA STARČIĆ

ALKARSKE IGRE – TRADICIJA KOJA SE NASTAVLJA

Diplomski rad

JMBAG: 0070035401, izvanredna studentica
Studijski smjer: Kultura i turizam

Kolegij: Nematerijalna kulturna baština
Mentor: prof. dr. sc. Slaven Bertoša

Pula, rujan 2015.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Branka Starčić, kandidatkinja za magistru Kulture i turizma, ovime izjavljujem da je ovaj Diplomski rad rezultat isključivo mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Diplomskog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz nekog necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za neki drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Studentica:

U Puli, 1. rujna 2015. _____

SADRŽAJ

1. UVOD 6

2. VITEŠKA NATJECANJA I TRKE NA PRSTENAC U ISTRI 8
   2.1. Srednjovjekovne trke na prstenac 12

3. TRKA NA PRSTENAC – BARBAN 16
   3.1. Barban i okolica 16
   3.2. Obnavljanje Trke na prstenac – 1976. 17

4. USTROJSTVO I ORGANIZACIJA TRKE NA PRSTENAC 22
   4.1. Odore i oprema sudionika Trke 27

5. SINJSKA ALKA 33
   5.1. Viteške igre u Dalmaciji 33
   5.2. Povijest Sinja i Cetinske krajine 35
   5.3. Najstariji pisani izvori o Alki 38

6. USTROJ ALKE I ALKARSKIH SVEČANOSTI 47
   6.1. Pripreme za alkarske svečanosti 51
   6.2. Sudionici alkarskih svečanosti 53
   6.3. Odora, oprema, oružje i ukrasi sudionika Alke 60
   6.4. Dan Alke 68

7. TRADICIJA ODRŽAVANJA ALKARSKIH IGARA 73
   7.1. Izmišljanje tradicije 73
   7.2. Invencija tradicije u turističke svrhe 76
   7.3. Inačice Trke na prstenac i Sinjske alke 81

8. ZAKLJUČAK 87

LITERATURA 99

POPIS SLIKA I TABLICA 93

PRILOG I: Pravila Trke na prstenac (1976.) 95

PRILOG II: Dopunjena pravila Trke na prstenac (2002.) 98

PRILOG III: Slavodobitnici Trke na prstenac 1976. – 2015. 101

PRILOG IV: Slavodobitnici Trke za viticu 1996. – 2015. 102

PRILOG V: Statut Sinjske alke iz godine 1833. 103

PRILOG VI: Slavodobitnici Sinjske alke 1818. – 2015. 114

PRILOG VII: Alkarske vojvode 1832. – 2015. 117

SAŽETAK 118

ABSTRACT 121

1. UVOD

Kulturna baština, materijalna i nematerijalna, zajedničko je bogatstvo čovječanstva u svojoj raznolikosti i posebnosti te jedan od važnih čimbenika za prepoznavanje, definiranje i afirmaciju kulturnog identiteta. Njezine vrijednosti prepoznaju se kao starosne, povijesne, kulturne, umjetničke i autentične. Nematerijalnu kulturnu baštinu (prakse, predstave, izrazi, znanje, vještine, rukotvorine...) zajednice, skupine i pojedinci, prihvaćaju kao dio svoje kulturne baštine. Prenosi se iz generacije u generaciju i pruža osjećaj identiteta i kontinuiteta te tako promiče poštovanje za kulturnu raznolikost i ljudsku kreativnost. Alkarske igre jedan su od najatraktivnijih oblika hrvatske kulturne baštine. U Hrvatskoj su poznate Trka na prstenac u Barbanu i Alka u Sinju (Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, 2015.).

Tema ovog Diplomskog rada jesu Alkarske igre – tradicija koja se nastavlja. Povod za odabir teme bila je činjenica da se jedna od hrvatskih alkarskih igara kojima će se baviti ovaj rad održava upravo u rodnom mjestu autorice te je zanimanje za nju pobuđeno još od najranijih dana. Radi se o konjičkoj igri Trka na prstenac koja se trči u mjestu Barbanu, u jugoistočnoj Istri. Kako Trka na prstenac nije jedina takva igra koja se odvija na hrvatskom prostoru, nametnula se potreba uz nju obraditi i onu drugu, mnogo poznatiju i priznatiju – Sinjsku alku. I dok se Trka odvija i baštini uglavnom na lokalnoj i regionalnoj razini, Alka je svjetsko priznanje stekla upisom na UNESCO-vu Reprezentativnu listu nematerijalne svjetske baštine i time potvrdila svoju prepoznatljivost. Obje igre održavaju se svake godine u kolovozu, s istim ciljem – pogoditi metu (prstenac, alku), ali s različitom svrhom. Trka je od svojih početaka imala turističku svrhu, dok je Alka sjećanje na ratnu pobjedu Sinjana nad Turcima 1715.

Termin alkarske igre, u naslovu rada, odabran je kako bi se njime mogle obuhvatiti i Trka na prstenac i Sinjska alka. Kada bi se upotrijebio termin „igre na prstenac“ pojam bi se sveo samo na igru u Barbanu, budući da je terminologija Alke znatno kompleksnija i šira. Termin „viteške“ ili „konjičke“ igre odnosi se pak na široki spektar igara koje su se igrale u srednjem vijeku i koje su se u novije doba pokušale rekonstruirati na raznim tzv. srednjovjekovnim sajmovima i viteškim turnirima, a koje ne ulaze u predmet ovog rada. Alkarske igre, tj. trke na prstenac, samo su jedne u nizu od onih koje su se igrale, pod sveobuhvatnim imenom viteške igre. Stoga je odabran naslov prema imenici *alka*, čiji su sinonimi *prstenac*, *karika*. Drugi dio naslova, tradicija

koja se nastavlja, odnosi se na kontinuitet njihova održavanja, prvenstveno Alke te čuvanja i prenošenja tradicije na mlađe naraštaje, koji su osim nastavljanja tradicije, osmislili i razvili neke slične igre proizašle iz njih. Zbog različitog vremenskog postanka, svrhe održavanja, prostornih značajki i dostupne literature, ove su dvije igre obrađene kao zasebne cjeline. Najprije se obrađuje Trka na prstenac, a potom Sinjska alka. Razlog ovakvog poretka odabran je radi vremenskog slijeda zasnovanog na najstarijim pisanim dokumentima o njima, ali i na temelju zavičajnosti autorice.

Za potrebe pisanja rada korišteni su isključivo sekundarni podaci, odnosno dostupna literatura, internetski izvori, znanstveni i stručni članci. Prilikom istraživanja, pripremanja i pisanja rada primijenjene su metode prikupljanja podataka, metode analize i sinteze te metoda deskripcije i dokazivanja kako bi se prikazali rezultati istraživanja. Rad se temelji na tzv. Harvardskom sustavu referiranja i bilježenja bibliografskih izvora.

Diplomski rad se sastoji od osam poglavlja. U prvom, uvodnom poglavlju navedena je tema rada i njezino objašnjenje te metode istraživanja. Prije uvoda, Izjava je o akademskoj čestitosti. U drugom poglavlju opisana su viteška natjecanja i trke na prstenac u Istri, uz osvrt na srednjovjekovne trke koje su se održavale u 17. i početkom 18. st. u Barbanu i Savičenti. Treće poglavlje obrađuje Trku na Prstenac u Barbanu s kratkim opisom povijesti Barbana i okolice te događajima koji su prethodili njezinu obnavljanju. Opisano je također i kako su se odvijale obnovljene Trke sedamdesetih i osamdesetih godina dvadesetog stoljeća. Četvrto poglavlje bavi se ustrojstvom i organizacijom suvremene Trke. Peto poglavlje, naslova Sinjska alka, donosi kratki pregled povijesti viteških igara u Dalmaciji te povijesti Sinja i Cetinske krajine, a potom i kronologiju najstarijih pisanih izvora o njoj. U šestom poglavlju, ustroj je Alke i alkarskih svečanosti, od priprema za Alku, sudionika Alke, njihovih odora i opreme do događanja koja se odvijaju na dan Alke. Sedmo poglavlje rada bavi se tradicijom održavanja alkarskih igara, pojmovima tradicije i njezinog izmišljanja. Tu je također dana usporedba ovih dviju igara s tabličnim prikazom njihovih sličnosti i razlika. U osmom i posljednjem poglavlju, iznesen je zaključak rada. Zatim slijedi popis korištene literature, popis slika i tablica te prilozi. Na kraju je sažetak na hrvatskom i engleskom jeziku.

2. VITEŠKA NATJECANJA I TRKE NA PRSTENAC U ISTRI

Počeci održavanja viteških igara sežu još u srednji vijek, odnosno u drugu polovicu 10. stoljeća, kada bojnim poljima dominira teško konjaništvo. Stoga su srednjovjekovna viteško-konjička nadmetanja prvotno bila uvedena kao klasične vježbe, odnosno demonstracija ratnih vještina i borbenih sposobnosti viteza-konjanika. Kako bi se pojačala borbena napetost, turniri postaju sve duži, složeniji i raskošniji. Iz običnih vježbi konjanika, prerastaju u društveni događaj na kojem se plemstvo moglo vidjeti u punom sjaju. Viteški turniri bili su privilegija plemića i pripadnika plave krvi, a 1292. donesen je *Statutum armorum*, odnosno pravilnik o strogim uvjetima viteških natjecanja. Plemićke svečanosti trajale su uglavnom tri dana, a pojedina natjecanja i igre najavljivali bi zvukovi fanfara iz kraljevske lože. Posjetitelji su mogli vidjeti strijelce s lukom i strijelom, ratnike-pješake s mačevima i štapovima te konjanike koji su se natjecali u trki na prstenac i u gađanju pokretnih meta lukom i strijelom. Vrhunac turnira bili su viteški dvoboji na konjima s dugim kopljima. Zbog čestih nesreća, sredinom 16. stoljeća, viteški dvoboji su zabranjeni i počinju se organizirati bezazleniji oblici natjecanja u kojima trka na prstenac dobiva značajniju ulogu (Bader, 2006.).

Trka na prstenac borbena je igra arapskih ratnika. Nakon prvog križarskog rata[1], europski vitezovi upoznali su ratne vještine svojih neprijatelja. Posebno ih se dojmilo natjecanje u kojem su saracenski konjanici[2] u galopu pokušali vrhom isukane sablje nataknuti prsten koji je visio na konopcu. Nedugo zatim, igra se brzo proširila Sredozemljem, iako se i ranije igrala na europskom kontinentu, odnosno na Pirenejskom poluotoku, gdje su se aragonski plemići nadmetali s Maurima. Takav izvorni, nepromijenjeni oblik trke, danas još postoji na Sardiniji u mjestu Oristano, a održava se za vrijeme poklada. Ova viteško-turistička atrakcija naziva se *Sa Sartiglia*, a igra se neprekidno od 13. stoljeća. *Sa Sartiglia* je konjičko nadmetanje u kojem tajanstveni

[1] Križarski ratovi (naziv potječe od znaka križa koji su vojnici nosili na odorama), označava niz ratova koje su kršćani zapadne i srednje Europe na poticaj papa vodili od kraja 11. do druge polovice 13. st. protiv islamskih dinastija i država s ciljem osnivanja i održavanja kršćanske države u Palestini. Prvi rat za oslobođenje Jeruzalema od arapskih vlasti proglasio je 1095. papa Urban II. na saborima u Piacenzi i Clermontu, obećavši sudionicima koji u njemu poginu potpun oprost grijeha. *Prvi križarski rat* (1096. – 1099.) vodili su francuski, flandrijski i normandijski velikaši pod vodstvom Godefroya od Bouillona. Tijekom pohoda osvojen je Jeruzalem (15. VIII. 1099.) i uspostavljeno Jeruzalemsko Kraljevstvo s vazalnim državama Antiohijskim Kneževstvom i vojvodstvima Tripoli i Edessa (Proleksis enciklopedija, 2015.).

[2] Saraceni - u srednjem vijeku ime kojim su Europljani nazivali sve Arape (Proleksis enciklopedija, 2015.).

jahači s porculanskim maskama na licu pokušavaju mačem pogoditi sredinu srebrne zvijezde (sl. 1), (Bader, 2006.).

Promjenama u načinu ratovanja tijekom 16 st. i razvojem vatrenog oružja tijekom 17. st., s bojnih polja polako nestaje konjica, a njezino mjesto preuzimaju pješaci naoružani mušketama. U ratovima se više ne služe kopljima, počinje propadati viteški stalež, a turniri gube na popularnosti. Osim Sinjske alke, prestaju se održavati trke na prstenac (Klen, 1976.).

Slika 1. Sa Sartiglia

(Izvor: Wikipedija, 2015.)

Nadmetanja i natjecanja u snazi i raznim vještinama uobičajena su još od pradavnih vremena. Tada su se najčešće odvijala prigodom raznih svečanosti kada bi se okupio narod u većem broju. Tako je i u Istri u prošlosti, odnosno u srednjem vijeku, bilo uobičajeno da se neka viteška natjecanja održavaju u vrijeme i na mjestu velikih sajmova i crkvenih proslava. Svi su takvi sajmovi i okupljanja ljudi morali biti odobreni od političkih vlasti. Vlasti su motrile zbivanja na takvim skupovima zbog održavanja reda, ali i nadzora nad prometom dobara od kojih su imali ekonomske koristi. Odobravali su se i takozvani slobodni sajmovi na kojima se nije plaćala daća na robu te su oni zbog toga bili i najposjećeniji. Uspješniji sajmovi obogaćivali su

narod, a samim time i vlastelu te je njoj bilo od koristi privući što više ljudi. Zbog toga su se sajmovi priređivali i odobravali za vrijeme značajnih crkvenih svetkovina kada su ljudi dolazili na misna slavlja, a kako bi se privuklo što više posjetitelja priređivala su se i razna nadmetanja i igre.

U mletačkom dijelu Istre, koji je pod vlašću Venecije bio do kraja 18. stoljeća, vladao je veliki interes za pojedina viteška nadmetanja. Uglavnom su to bila natjecanja u kojima se zahtijeva baratanje oružjem, a sve u svrhu kako bi država po potrebi imala vješte i sposobne borce. Sajmovi i prateće svečanosti bili su uobičajeni u mirnodopskim vremenima. Međutim, za većinu njih, pisani spomen izgubljen je tijekom vremena. Među najstarijim viteškim nadmetanjima u Istri je ono u Poreču 1366. Održano je natjecanje u gađanju lukom i strijelom i to za vrijeme sajma koji je trajao tri dana na svetkovinu sv. Mihovila u svibnju. Način natjecanja donekle je opisan u Statutu grada Poreča koji potječe iz 1366. Slična natjecanja na sajmovima održavala su se u Kopru na dan uzašašća Marijinog 15. kolovoza (odredba iz 1392.) te u Savudriji na dan sv. Ivana i u Oprtlju o Jurjevu. U Kopru je osim sajma, bilo dopušteno da se izvan grada održava i natjecanje u „trki na Saracena“[3] i druge igre. Zapisi o konjskim utrkama održavanim u Puli datiraju iz 1428., kada je bila određena nagrada za trku u iznosu od 25 dukata. Godine 1447. Pula je dobila i odobrenje da priređuje slobodni sajam u Areni. Održavanje trka na Saracena i trka na prstenac spominju se i u Motovunu na Stjepanje i Jurjevo, u Bujama na svetkovinu sv. Servola, u Rovinju na dan sv. Fume, u Umagu na dan sv. Pelegrina te u Novigradu na dan sv. Pelagija. Natjecanja u gađanju lukom i strijelom nestala su tijekom 16. i 17. stoljeća, a zamijenjena su natjecanjima u gađanju vatrenim oružjem. O njihovu održavanju na dan sv. Marije Snježne u kolovozu, na otoku Cresu postoje zapisi iz 1543. (Klen, 1976.).

Od svih natjecanja, najzanimljivija je bila trka na prstenac. Ona je zahtijevala izvježbanost i vještinu, kako u gađanju mete, tako i u jahanju. U Istri je bila priređivana u nekoliko već navedenih mjesta, ali je propašću Mletačke Republike krajem 18. st. nestala i ona. Trka se izvodila i u susjednoj Italiji, odnosno u krajevima pod mletačkom vlašću, pa je vrlo vjerojatno prenesena i u Istru, a i u Dalmaciju. Kako će kasnije u tekstu biti navedeno, konjičke igre u Dalmaciji održale su se znatno duže nego u Istri. U Zadru su se održavale do 1820., u Makarskoj do 1832., u Imotskom do 1840. Ona u Sinju održava se neprekidno do danas. Pješačke alke, koje

[3] Meta se javlja kao drvena lutka u prirodnoj veličini ili u obliku i veličini ljudske glave, a simbolizira neprijatelja koji je u pravilu, u skladu s vremenom, bio islamske vjeroispovijedi (*Saracen, Moro, Turčin*) (Vukušić, 2013.).

su bile pristupačnije narodu, jer nisu zahtijevale konje ni opremu, održavale su se u Splitu, Šibeniku i Skradinu, međutim i one su nestale, i to ranije nego konjičke. Inačica tzv. pješačkih alki održava se danas u Sinju u vidu dječje alke, o čemu će biti riječi kasnije u radu.

Među povijesnim trkama koje su se održavale u Istri, izdvaja se još ona koja se održavala u Poreču. Ta se viteška konjička igra nazivala „trka na Saracena“, a o njoj se sačuvao opis iz godine 1745. Na njoj su nastupila osmorica konjanika koji su kopljem gađali drvenog lutka zvanog *saraceno* ili *moro*. Pobjedniku su nagradu uručivali predstavnici mletačke vlasti, a ona se sastojala od zlatnog plašta i „para plemenitih pištolja za nošenje na boku“. Zapise o viteškom nadmetanju održanom u Poreču 14. veljače 1745. sastavio je Bartolomeo Rigo, vitez natjecatelj na Giostri i općinski kancelar. Dokumente o viteškom turniru Giostri pohranio je u knjizi terminacija novigradske kancelarije po nalogu gospode sudaca iz Novigrada. U dokumentu je zapisano kako je na obali bilo podignuto raskošno trkalište dužine oko sto koraka, široko na početku oko deset stopa, a koje se prema kraju sužava na pet stopa. Na lijevoj strani trkališta crvenom su bojom obilježena dva znaka na području kojih je natjecatelj u igri trebao poštivati vrijeme određeno za bacanje koplja i kako bi stigao do Saracena (mete) postavljenog na udaljenosti od 30 koraka od posljednjeg znaka, pogoditi ga i razbiti koplje. Na trkalištu je bila smještena bina s koje je plemstvo promatralo natjecanje, a na desnoj strani trkališta garda od sto vojnika i časnika koji su jamčili red. U trki je sudjelovalo osam konjanika. Svaki od njih imao je svog predvodnika (pješaka) i sekundanta (kuma) na konju, a nadzirao ih je Mastro di campo (glavni Meštar). Konjanicima su koplja nosili kumovi, a u povorci su išli poredani po starosti. Prodefilirali bi trkalištem u dva smjera, a imena su prijavili Tribunalu Gospode Sudaca. Trubači bi zasvirali tri takta. Na prvi takt kum bi predao koplje natjecatelju, na drugi je znak predvodnik prodefilirao trkalištem do krajnjeg dijela kako bi zastupao prava vezana uz podvige svog konjanika. Na treći znak konjanik bi započeo trku rukujući kopljem u područjima utvrđenim znakovima. Na isti su se način natjecali i svi ostali i to u tri trke. Nakon posljednje, gospoda suci i njihovi poslanici na meti su provjeravali rezultate sudionika i proglasili najboljeg te mu uručili nagradu. Prema navedenim zapisima, Giostra je rekonstruirana i izvodi se od 2006. u sklopu porečkog povijesnog festivala (Bertoša, 2002.; Giostra – porečki povijesni festival, 2015.).

U nastavku slijedi opis povijesnih trka na prstenac u Istri, onih koje su se održavale u Barbanu i Savičenti tijekom 17. i 18. stoljeća, a za koje postoje sačuvani pisani izvori.

2.1. Srednjovjekovne trke na prstenac

Pravila za trku na prstenac nisu bila svugdje jednaka, ali su međusobno vrlo slična. Niti meta, odnosno prstenac ili alka, nisu svugdje jednaki. Zajedničko im je svima da na trki može sudjelovati samo konjanik, opremljen kao ratnik, vojnik ili vitez. Njegova oprema i oprema konja moraju biti potpune za vrijeme cijelog trajanja trke, a gađanje u prstenac vrši se kopljem u punom trku, tj. galopu konja. Nakon svake utrke, ukoliko je postignut pogodak, natjecatelj se mora vratiti pred sudce i pokazati svoj zgoditak. Navedena pravila, a posebice ono o konjanikovoj potpunoj opremi i opremi njegova konja, ograničavala su broj sudionika. To su mogli biti samo vojnici-konjanici (u Sinjskoj alki) ili bogatiji građani, feudalci i plemići (na trkama u Istri). Povijesni pisani izvori ukazuju na to da su sudionici na trkama bili pretežito članovi bogatijih obitelji istarskih gradova te poneki plemić. Nestajanjem takvih obitelji i njihova bogatstva, postupno je nestajalo i održavanje trka u Istri (Klen, 1976.).

Iz mletačkog razdoblja sačuvani su pisani izvori o pravilima trke i natjecateljima na trkama na prstenac u Barbanu i Savičenti. Na temelju tih podataka, u nastavku teksta su opisi navedenih.

- **Trka u Barbanu**

Godine 1516., Barban i Rakalj, koji su do tada bili dio Pazinske knežije, predali su se Mlečanima. Venecija ih je zatim na dražbi 1536. prodala mletačkoj obitelji Loredan.[4] Sjedište feuda bilo je u Barbanu, a Loredani su njime upravljali pomoću svojih kapetana. Loredani su poput svih tadašnjih mletačkih feudalaca u Istri nastojali povećati svoje prihode te su u tu svrhu odredili da se na crkveni praznik Duhova, u svibnju ili lipnju, održi tzv. slobodni sajam. Primjeri ranijih natjecanja na slobodnim sajmovima naveli su barbanskog kapetana na odredbu da se prigodom sajma 10. lipnja 1696. održi trka na prstenac. Njome se željelo privući što više seljaka, ali i građana iz susjednih gradova. Kako se natjecanje izvodilo prema pravilima i kako bi se

[4] Mletačka plemićka obitelj koja podrijetlo vuče iz 11. stoljeća. Njezini su članovi 15. – 17. st. bili biskupi, duždevi, podestati, zapovjednici mletačkih postrojbi, pisci. Obitelj je bila vrlo razgranata, a za istarsku su povijest vezani Loredani iz loze Santo Stefano, značajni kao vlasnici Barbansko-rakljanskog feuda, koji su 1536. kupili na javnoj dražbi za iznos od 14.760 dukata (vlasnicima su postala braća Lunardo, Lorenzo i Francesco). Loredani su ostali vlasnici Barbana do 1869., tj. do ukinuća feudalnih prava (Istarska enciklopedija, 2005. : 449).

spriječili neredi i svađe, kapetan je na dan sajma proglasio javnim proglasom pravila za trku na prstenac. Pretpostavlja se da je ta pravila našao već ranije negdje zabilježena (Klen, 1976.).

Najstariji dosad poznati zapis o barbanskoj Trki na prstenac datira iz 1696. Radi se o *Proglasu* koji je objavljen prigodom održavanja slobodnog sajma u Barbanu 10. lipnja 1696., a sačuvan je u prijepisu nekadašnjeg barbanskog načelnika Josipa Antuna Batela.[5] Prema sačuvanim prijepisima navedene objave, tadašnji feudalni gospodar Barbana i Raklja, Francesco Loredan odredio je da se na blagdan Duhova 10. lipnja, povodom održavanja slobodnog sajma, održi trka na prstenac. Loredan je i sam nazočio trki. Njegov namjesnik, kapetan Barbana Corosini, istoga je dana javnim proglasom proglasio Pravila za trku na prstenac u osam točaka. Prema pravilima, u trki je mogao sudjelovati samo konjanik opremljen kao ratnik, vojnik ili vitez. Svaki „gospodin" konjanik koji je želio biti sudionikom trke, morao se na prvi znak trube prijaviti kancelaru barbanske gospoštije da bi mogao pristupiti igri. Konjanici su morali imati dobro opremljenoga konja, mač, čizme, ostruge i šešir sa širokim obodom. Na proziv imenom i prezimenom, natjecatelj je s mjesta utrke krenuo na znak trube i to u punoj opremi i brzim galopom konja prema mjestu gdje je bio obješen prstenac. Nakon svake utrke, ukoliko je postigao pogodak, natjecatelj se morao vratiti pred sudce zbog provjere pogotka. Konjanici su mogli biti i diskvalificirani, ukoliko na kraju utrke nisu pred časnim sudom bili u potpunoj opremi. U pravilima se ne navodi tko čini časni sud, tj. tko sudi u igri, ali pretpostavlja se da to čini „presvijetla gospoda" (kao na trki u Savičenti). Pobjednik je uz najveće počasti dobivao iznos u visini vrijednosti jednih svilenih čarapa i jednog srebrnog mača (Bader, 2007.). Iako se iz pravila ne razabire, iz zabilježbi o izvršenim trkama vidljivo je da je svaki natjecatelj u trki sudjelovao trokratnom trkom, odnosno trčeći tri trke. Među pravilima trke, nalazi se i opis barbanskog prstenca. Sastojao se od dva gvozdena koncentrična prstena koji su spojeni unakrsno, tako da je unutarnji prsten u sredini prazan. Time su između unutarnjeg i vanjskog prstena nastala četiri otvora jednake veličine. Otvori su smješteni tako da je jedan otvor okomit nad unutarnjim prstenom i drugi pod njim. Lijevo i desno od unutarnjeg prstena, nalazila su se također dva jednaka polja. Pogodak u sredinu donosio je tri boda, pogodak iznad sredine dva boda, ispod sredine jedan bod, a pogodci lijevo ili desno pola boda. Prstenac je za vrijeme trke bio obješen na

[5] Josip Antun Batel, samouki povjesnik (Barban, 12. III. 1827. – Barban, 22. XII. 1889.). Obnašao je dužnosti općinskoga aktuara i blagajnika (1851.), kancelara zborne crkve (1857.), a zatim je 1870-ih postao i općinskim načelnikom. U njegovu su se prijepisu sačuvali mnogi znameniti spisi iz nekadašnjega općinskog arhiva (koji je poslije izgorio) i crkvenog arhiva u Barbanu. Prijepisi su pohranjeni u Arhivu HAZU u Zagrebu (Istarska enciklopedija, 2005. : 63).

nategnutom užetu preko trkaće staze. Kao natjecatelji u Trki na prstenac 1696. sudjelovali su građani Labina, Vodnjana, Izole, Kopra te neki došljaci s mletačkog područja izvan Istre. Ukupno je sudjelovalo deset konjanika, a pobjednik je bio Ottavio Quellis iz Izole s tri postignuta punta (Klen, 1976.).

Uz prijepis cijele objave iz 1696., sačuvane su i zabilježbe o još dvije trke iz kojih se razabiru imena sudionika, ali ne i godina održavanja. Na drugoj po redu zabilježenoj Trki sudjelovalo je osamnaest konjanika. Nagradu su, svaki s po tri osvojena punta, podijelili Ottavio Quellis i Fortunat Paludi-Stigher. Za ovu Trku ne postoje podaci o godini održavanja. Za treću održanu Trku poznat je samo broj sudionika i postignuti uspjeh, ali ne i godina održavanja. Na njoj je sudjelovalo šest konjanika, a najbolji je bio Zvane Dragonja s jednim postignutim puntom. Posljednja sačuvana zabilježba prijepis je uvodnog dijela objave od 4. lipnja 1703. U ovoj, četvrtoj zabilježenoj Trki, sudjelovalo je osam konjanika. Pobjednik je bio Antun Rovis s osvojenih pola punta. Osim navedenih brojeva sudionika i pobjednika trke, nije poznato ništa o stazi niti ostalim okolnostima u kojima su se trke odvijale. Posljednjim pisanim izvorom, godine 1703. gubi se trag barbanskoj Trki na prstenac (Klen, 1976.; Kancelar, 2006.a).

- **Trka u Savičenti**

Savičenta je, kao i Barban, također bila feud u posjedu mletačkog plemstva. Prema pisanim izvorima, feud je bio u posjedu mletačke obitelji Morosini[6] od 1384. Nakon izumiranja muške loze te obitelji, sredinom 16. st., udajom Morosinijevih kćeri, Savičenta dolazi u ruke obitelji Grimani[7], pod čijom vlašću ostaje do razrješenja feudalnih odnosa 1869. (Klen, 1976.).

O trki na prstenac u Savičenti svjedoči dokument koji se nalazio u kaštelu, a datiran je 24. lipnja 1713. Dokument je objavljen u cjelini te se iz njega doznaje da se u Savičenti na crkveni blagdan sv. Ivana Krstitelja, 24. lipnja, svake godine održavalo misno slavlje na koje su

[6] Morosini (Morosin), stara mletačka plemićka obitelj. Prvi se put spominje u 10. st. Najvažniji obiteljski posjedi bili su Latisana u Furlaniji i Savičenta u Istri (u posjedu 1488. – 1560.). Andrea Morosini se spominje u Savičenti u 14. st., a njegovi su nasljednici, baštinici feuda, bili sinovi Leonardo i Giacomo. Porečki biskup Francesco Morosini obnovio je savičentski kaštel te 1523. gradiću dodijelio statut. Zbog izumiranja muške loze nasljednice feuda postale su Angela i Morosina, koje su se 1560. vjenčale s braćom Ermolaom i Marinom Grimanijem te u miraz donijele feud (Istarska enciklopedija, 2005. : 507).

[7] Mletačka plemićka obitelj s posjedima u Istri. Za Istru je značajna loza obitelji koja je u svojem posjedu imala kaštel u Savičenti te imanja u Vižinadi i okolici (stečena u 16. st.). Za Savičentu se vezuju kaštelani Ermolao (16. st.) i Pietro (17. st.) te plemkinja Lucrezia (Istarska enciklopedija, 2005. : 285-286).

dolazili ljudi iz cijele Istre. Na taj dan održavala se i trka na prstenac, vjerojatno po uzoru na onu iz susjednog Barbana. Dokument svjedoči da je gospodar Savičente, navedenog datuma, kao nagradu za trku na prstenac koja će se održati toga dana, odredio jedan novčanik s četiri cekina. U dokumentu su navedena i pravila kojih se moraju pridržavati konjanici koji će sudjelovati u trki. Pravila su sadržana u šest točaka. Prema njima, natjecatelji svoje sudjelovanje prijavljuju kod „banka“, odnosno sudačkog stola. Navedeno je i da će u igri suditi „presvijetla gospoda“, ali pravilima nije određeno kako se natjecatelji pozivaju u trku. U opisu opreme konjanika naznačeno je da moraju imati i pištolje u koricama. Također, savičentska pravila određuju da natjecanju u trki ne može pristupiti onaj koji nije plemić ili građanin nekog kraja. U odnosu na barbansku trku, uočava se i razlika u bodovanju pogodaka u prstenac. U Savičenti je pogodak u otvor iznad srednjeg prstena donosio jedan bod i pol, a pogodak u otvore lijevo ili desno od srednjeg prstena jedan bod. Pogodak u otvor srednjeg prstena donosio je pola boda. Na kraju pravila, naveden je popis imena natjecatelja koji su sudjelovali u trki, ali nisu naznačeni postignuti bodovi, već je samo navedeno da je u trki pobijedio neki nepoznati vitez u željeznom oklopu sa spuštenim vizirom (Klen, 1976.).

Iz navedenih opisa ovih povijesnih trka na prstenac uočavaju se i poneke razlike između trka u Barbanu i onih u Savičenti. Naime, pravila trke u Barbanu propisana su u osam točaka, dok su u Savičenti u šest točaka. Natjecatelji u Barbanu se prijavljuju kancelaru barbanske gospoštije, a u Savičenti se prijavljuju kod „banka“. U barbanskim pravilima nije određeno tko će suditi u trki, a u Savičenti sudi „presvijetla gospoda“. Također, u savičentskim pravilima nije određeno kako se natjecatelji pozivaju na trku, ali im je uvjetovano da u svojoj opremi imaju pištolje i da na trki mogu sudjelovati samo plemići ili građani. U barbanskim propisima takvog pravila nema, pa je mogao sudjelovati i netko tko nije plemić, ali ima potrebnu propisanu opremu. Jedna od najznačajnijih razlika je ona o sustavu bodovanja pogodaka u prstenac, što je opisano ranije u tekstu (Klen, 1976.).

Temeljem povijesnih zapisa koji su sačuvani u prijepisu Josipa Antuna Batela i predstavljeni javnosti radom Danila Klena, 1976. u Barbanu je obnovljena Trka na prstenac i održava se redovito svake godine u kolovozu. Opsežnije o organizaciji, radu i programu Trke te svim njezinim elementima, slijedi u nastavku.

3. TRKA NA PRSTENAC – BARBAN

Trka na prstenac je pučko konjaničko natjecanje pokrenuto 1976. u Barbanu, po uzoru na viteško nadmetanje koje se u doba mletačke uprave u tome gradu priređivalo krajem 17. i početkom 18. st. na slobodnome sajmu o blagdanu Duhova. Najstarija zabilježena trka održana je 10. lipnja 1696., a posljednja znana trka bila je 4. lipnja 1703. Stara je viteška igra obnovljena na temelju zapisa ljetopisca Josipa Antuna Batela i istraživanja dr. Danila Klena te je prema pravilima koja proizlaze iz nekadašnjih, održana 14. kolovoza 1976. Od tada je ubrzo prerasla u godišnju sportsko-zabavnu priredbu. O njezinoj se organizaciji od 1979. brine Društvo Trka na prstenac, a od 1996. na trkalištu Gradišće održava se i prednatjecanje nazvano Trka za viticu. Od 1997. konjanici Trke na prstenac pripadaju Prvom hrvatskom zdrugu, te čine jednu od službenih hrvatskih povijesnih postrojbi (Istarska enciklopedija, 2005. : 820).

3.1. Barban i okolica

Barban je naselje i istoimena općina u južnom dijelu istočne Istre, 28 km sjeveroistočno od grada Pule. Srednjovjekovno naselje akropolskog tipa smješteno je iznad doline rijeke Raše, na cesti Pula – Labin – Rijeka. U naselju živi oko 250 stanovnika, dok Općina Barban zauzima površinu od 100 km² i ima 2.721 stanovnika u 73 sela i zaseoka.

Srednjovjekovno utvrđeno naselje spominje se od 740. godine. Kaštel i komun, sa svojim kaštelanom Pribislavom, nakon pobune obećavaju 1199. pokornost podestatu Pule. Područje je često poprište okršaja akvilejskog patrijarha, grofova Goričkih, Mlečana i Habsburgovaca. Godine 1374. vlast u Istri preuzimaju Habsburgovci, čime i Barban dolazi u posjed Austrijanaca. Ne mogavši više izdržati ratna razaranja za vrijeme rata između Austrije i Venecije (1508. – 1516.), Barban se 1516. predao Veneciji. Godine 1535. gradić je na dražbi kupila mletačka obitelji Loredan, u čijem je vlasništvu ostao sve do 1869., odnosno 334 godine. U ratu s Francuzima, 1805., Austrija je izgubila bivši mletački dio Istre koji se pripojio Napoleonovoj

Kraljevini Italiji. Nakon poraza Francuza 1815., odlukom Bečkoga kongresa, Istra je dodijeljena Austriji, pod čijom vladavinom ostaje do kraja I. svjetskoga rata, 1918. (Općina Barban, 2015.).

Središte naselja činio je kaštel, čiji je sjeverni dio 1700. preuređen u veliku jednobrodnu crkvu sv. Nikole. U crkvi je pet baroknih mramornih oltara, na kojima su slike majstora venecijanskih radionica (16. – 18. st.), gotička kamena kustodija iz 15. st. te barokna drvena plastika iz 18. stoljeća. Zvonik crkve, visine 25 m, nadograđen je na srednjovjekovnu kulu. Istočni dio kaštela preuređen je 1606. u palaču Loredan s trijemom u prvom katu. Dvoja gradska vrata, Velika vrata (zapadna, izgrađena 1718.) te Mala vrata (istočna, izgrađena 1720.) zajedno s očuvanom gradskom kulom, dio su nekadašnje cjeline obrambenih zidina naselja. Pred Velikim vratima nalazi se bratovštinska crkva sv. Antuna Opata, a unutar zidina nalazi se župna crkva Sv. Nikole izgrađena 1701. u baroknom stilu i crkva sv. Jakova. Na glavnom gradskom trgu nalazi se gradska loža, čiji je toranj sa satom uništen 1944. (Istarska enciklopedija, 2005. : 54-55).

Dobro očuvana arhitektonska zdanja iz razdoblja baroka i gotike, freske i glagoljski zapisi, crkve, palače i gradske zidine te viteška igra Trka na prstenac, čine Barban atraktivnim izletištem i destinacijom s bogatom kulturno-povijesnom baštinom.

3.2. Obnavljanje Trke na prstenac – 1976.

Ideja za obnavljanje Trke na prstenac javila se sedamdesetih godina dvadesetog stoljeća, kada na inicijativu Čakavskog sabora[8], predvođeni prof. Marijom Kalčićem[9], Barbanci osnivaju Katedru Čakavskog sabora „Lipa je naša Barbanština“. Cilj katedre bio je obogaćivanje kulturnog života Barbana i njegovih stanovnika. Na drugom znanstvenom skupu koji se održao 1975., dr. Danilo Klen iz Rijeke izlagao je temu *Viteška natjecanja i trke na prstenac u Istri*. U svom

[8] Kulturna udruga sa sjedištem u Žminju, koju čini savez od 21 katedre. Osnovan je 5. veljače 1970., u doba burnoga dijaloga o kulturnim prilikama u hrvatskom društvu te obilježavanja 25. obljetnice sjedinjenja Istre s maticom zemljom Hrvatskom. U okviru obilježavanja 30. obljetnice postojanja i rada Čakavskoga sabora u Žminju je 1999. uređena i otvorena Čakavska kuća, kao sjedište Čakavskoga sabora i mjesto događanja. Katedra Čakavskog sabora u Barbanu prestala je s djelovanjem (Istarska enciklopedija, 2005. : 152-153).

[9] Esejist i publicist (Regulići kraj Barbana, 24. VIII. 1934. – Pula, 15. VII. 1986.). Bio je jedan od osnivača i uz Zvana Črnju najzaslužniji aktivist Čakavskoga sabora: začetnik njegovih programa i akcija, urednik izdanja i glavni tajnik od 1983. Također je bio među pokretačima izdanja „Istra kroz stoljeća“ te urednik i priređivač pojedinih naslova. Uređivao je i zbornike Čakavskoga sabora (Istarska enciklopedija, 2005. : 364).

izlaganju, Klen je opisao povijesni nastanak barbanske trke na prstenac. Taj je rad objavljen u zavičajnoj knjizi *Barban i Barbanština* u izdanju Čakavskog sabora. Podaci koje je iznio dr. Danilo Klen bili su polazište istarskim studentima okupljenima u klubu „Mate Balota“ u Zagrebu. Oni su u suradnji s članovima barbanskog Sportskog društva te barbanskim aktivistima u Mjesnoj zajednici i Katedri Čakavskog sabora rekonstruirali Trku na prstenac i prvi put je predstavili na Istrijadi[10]. Istrijada je održana u Barbanu 13. – 15. kolovoza 1976. (Kancelar, 2006. a).

Prva obnovljena Trka na prstenac održala se u subotu, 14. kolovoza 1976., u Barbanu na putu prema Gradišću.[11] Za nastup na Trki prijavilo se deset konjanika koji su se natjecali prema pravilima koja su za tu prigodu bila prilagođena temeljem povijesnih podataka. Ta su pravila, donesena 1976., ostala na snazi do 2002., kada su dopunjena. Pravila su sastavljena u dvanaest točaka. Prema njima, sudionici Trke, odnosno konjanici, ne smiju biti mlađi od 18, niti stariji od 60 godina. Svaki konjanik mora imati opremljenog konja, posjedovati koplje i biti odjeven u narodnu nošnju. Prijave za utrku obavljaju se kod sudačkog odbora, koji može i diskvalificirati konjanike ukoliko na kraj utrke ne stignu u potpunoj opremi. Nakon prozivke imenom i prezimenom i na znak mantinjade,[12] konjanici punim galopom konja kreću prema mjestu gdje je obješen prstenac. Bez obzira na postignut uspjeh, svaki konjanik se mora vratiti s kopljem i prstencom pred sudački odbor. U pravilima je naveden i detaljni opis prstenca i pravila bodovanja, preuzetih i povijesnih zapisa. Detalji o tome opisani su ranije u tekstu. Također je određeno da se tijekom jednog natjecanja izvode tri trke te da se o njima vodi zapisnik. Ukoliko dva ili više konjanika postignu isti broj bodova, oni nastavljaju trku do konačnog pobjednika, ali najviše za tri trke. Ukoliko ni tada nije postignut pobjednički rezultat, dijeli se glavna nagrada. Ovim pravilima nije utvrđeno o kojoj se nagradi radi (Pravila viteške igre – Trke na prstenac, 1976.). Prijepis Pravila koja su donesena 1976., prilikom obavljanja Trke na prstenac, a temeljna su na povijesnim zapisima iz 1696., nalazi se u Prilogu I. Prijepis je iz: Blažina, 2006. b.

Na prvoj Trki trčalo se iz pravca Gradišća prema barbanskom trgu, odnosno na neasfaltiranoj cesti, na nizbrdici. Uz put su bile montirane i tribine za gledatelje. Trajala je dva sata, a bila su tri trka i pripetavanja. Barbanci nisu imali nikakvu opremu za trku, sedla za konje, niti koplja, a ni prstenac (metu). Sve su navedeno osmislili i izradili osnivači obnovljene Trke.

[10] Dvodnevni sportsko-kulturni tradicionalni skup istarskih studenata okupljenih u klubu „Mate Balota“ u Zagrebu. Održavala se svake godine u drugom mjestu u Istri (Kancelar, 2006. a).
[11] Naziv za vrh brijega iznad doline rijeke Raše. Lokalitet na istočnoj strani naselja na kojem se nalazi župno groblje.
[12] Tal. *mattinata* – jutarnja pjesma. Kraći svečani instrumentalni glazbeni ulomak koji se izvodi na sopelama (Istarska enciklopedija, 2005. : 467).

Budući da u Barbanu nije bilo jahaćih konja, dovezeni su iz ergele u Rovinju, a kako bi popunili mimohod dovezeni su i tegleći konji iz Raše. Uz barbanske natjecatelje, sudjelovala su i dva natjecatelja iz Rovinja. Tada se vrijeme prolaska stazom još nije mjerilo, a Trka je dovršena sa svega tri prava trkaća konja koja su natjecatelji međusobno posuđivali. Natjecatelji su bili obučeni u narodne nošnje, koje su posudili u okolnim kulturno-umjetničkim društvima. Glavna nagrada je bila velika bukaleta, koja se prije dodjele slavodobitniku razbila. Kasnije su je zalijepili i predali Vazmoslavu Vale, koji je bio pobjednik prve obnovljene Trke s četiri osvojena punta (sl. 2), (Benković, Vale, 2005.; Vale, 2005.).

Slika 2. Vazmoslav Vale, slavodobitnik 1976.

(Izvor: Općina Barban, 2015.)

Nakon prve Trke, ustanovljeno je da je konjima teško trčati na nizbrdici, pa se za drugu Trku, 1977., trčalo obratno: od trga prema Gradišću. Druga Trka je održana 18. rujna pod pokroviteljstvom Skupštine općine Pula i u organizaciji Mjesne Zajednice Barban. Za Trku se prijavilo deset natjecatelja, a slavodobitnik je bio Mario Kožljan s osvojenih pet punti.

Godine 1978. trkalište se postavilo na lokaciju Gradišće, gdje se i danas nalazi. Staza je, od starta do prstenca, bila dugačka 150 metara, a bilo ju je potrebno otrčati u vremenu od najviše 16 sekundi i gađati prstenac postavljen iznad staze na visinu od 2,80 metara. Sljedeće godine osnovano je Društvo „Trka na prstenac“, a prvi predsjednik je bio Vladimir Rojnić. Godine 1980. uspostavljen je kontakt sa Sinjanima i Sinjskom alkom, od koje su preuzeti mnogi elementi te su kasnije uklopljeni u Trku (veličina prstenca, koplje, poneka pravila...). Osamdesetih godina

dvadesetog stoljeća, Trka na prstenac jedna je od središnjih ljetnih manifestacija u Istri, uz broj posjetitelja od gotovo deset tisuća. Kroz naredne godine, uređivalo se trkalište, tribine za gledatelje, ograde, hranilišta i štale za konje. Na jubilarnu, dvadesetu obnovljenu Trku na prstenac, 1995., umjesto generalne probe, koja se održavala subotom uoči Trke, uvedena je „Trka za viticu“. Na njoj vrijede ista pravila kao i za glavnu trku, osim što odore konjanika nisu narodne nošnje, nego ležernija odjeća. Nekoliko godina, održavane su i tzv. turističke Trke na prstenac, no nisu se pokazale uspješnima (Kancelar, 2006. a).

Nakon nagrade za prvu Trku, razbijene bukalete, idućih godina dodjeljivali su se pehari, a zatim je 1985. ustanovljena prijelazna nagrada “Ptica – Prstenac“, izlivena u bronci, rad akademskog kipara Josipa Diminića iz Labina. Diminić je izradio i monumentalnu kamenu skulpturu „Ptica prstenac“ koja je postavljena na barbanski trg 2002. Godine 1998. uvedena je i novčana nagrada za slavodobitnika, a od 2009. pobjedniku se dodjeljuje i bakreni „Prijelazni štit predsjednika Republike Hrvatske za slavodobitnika Trke na prstenac“, rad akademskog kipara Alije Rešića (sl. 3).

Slika 3. Slavodobitnici s prijelaznim nagradama („Ptica – Prstenac“ i „Štit“)

(Izvor: Glas Istre, 2015.)

U Prilogu III nalazi se popis svih slavodobitnika obnovljenih Trka na prstenac 1976. – 2015., dok je u Prilogu IV popis slavodobitnika Trke za viticu. Navedeni popisi sastavljeni su prema podacima dostupnim na internetskim stranicama Općine Barban, 2015. Prema popisu slavodobitnika 1976. – 2015., konjanik s najviše pobjeda bio je Vazmoslav Vale, koji je

pobijedio na prvoj obnovljenoj Trki 1976., zatim 1978., 1979. i 1986. On je ujedno i jedini četverostruki slavodobitnik. Trostruki slavodobitnici bili su Zdravko Prhat 1983., 1990., 1993.; Maksimilijan Rojnić 1992., 1998., 2002.; Miro Grgorović 1994., 1996., 2000. te Mario Učkar 1999., 2001., 2005. Među dvostruke slavodobitnike upisali su se: Mario Kožljan 1977., 1981.; Aldo Kožljan 1984., 1985.; Bruno Kožljan 1987., 1989.; Danijel Učkar 2004., 2006.; Aleksa Vale 2007., 2010. i Andrej Kancelar 2013., 2014. Slavodobitnik 40. obnovljene Trke na prstenac 2015. je Nandi Radola. Slavodobitnik 20. Trke za viticu 2015. je Bruno Kožljan. Među slavodobitnicima Trke za viticu ističu se trostruki slavodobitnici: Miro Grgorović 1996., 2000., 2001.; Bruno Kožljan 1997., 2007., 2015. i Maksimilijan Rojnić 2002., 2004., 2010. Dvostruki slavodobitnici jesu Petar Benčić 2003., 2008.; Milio Grabrović 2009., 2013. i Silvio Učkar 2011., 2014.

Današnja Trka na prstenac utvrđena je ranije opisanim Pravilima iz 2002., a odvija se prema ustaljenim normama koje nisu izričito propisane, već su dio usmene tradicije ove manifestacije. Ustrojstvo i organizacija Trke na prstenac, naslov je sljedećeg poglavlja.

4. USTROJSTVO I ORGANIZACIJA TRKE NA PRSTENAC

Prema podacima iz 1696., Trka se održavala na dan Duhova u lipnju, ali su organizatori obnovljene Trke odlučili termin premjestiti u kolovoz, kada je turistička sezona u punom jeku. Njezina je svrha održavanja, tako je od samih početaka, izrazito turistička. Od tada se Trka na prstenac održava trećeg vikenda u mjesecu kolovozu. Službeni dio programa započinje u večernjim satima, u petak svečanim podizanjem zastave s grbom Društva Trka na prstenac[13] (sl. 4). Nastavlja se otvaranjem izložbi i drugim kulturnim programima te tradicionalnim turnirom u briškuli i trešeti. Idući dan, u subotu, središnji događaj je Trka za viticu, a uz nju organizirani su i sportski događaji, nogometni turnir i turnir u pljočkanju. Navečer je na glavnom trgu organizirana zabava uz koncert popularnih izvođača. U nedjelju je glavni događaj, odnosno Trka na prstenac koja započinje u 17:00 sati, a nakon toga slijedi kulturno-umjetnički program i koncert zabavne glazbe.

Slika 4. Grb Društva Trka na prstenac

(Izvor: Općina Barban, 2015.)

[13] Zastava Društva Trka na prstenac napravljena je od zelene svile na čijoj je sredini izvezen grb Društva. Na središnjem crvenom polju, bijelom bojom je izvezen znak prstenca, a s lijeve i desne strane crvenog polja izvezen je zlatnom bojom po jedan konj. Ispod je bijelim slovima na crvenom polju ispisano „Društvo Trka na prstenac Barban“, a ispod natpisa su dva prekrižena koplja zlatne boje. Zastava je obrubljena zlatnim resama. Svečano podizanje zastave na barbanskoj placi je u petak u večernjim satima, čime se označava početak trodnevnih svečanosti. Zastava ostaje podignuta do nedjelje kada završava manifestacija (prema Blažina, 2006. b).

Trodnevnim svečanostima koje se održavaju, središte je nedjelja. Treća nedjelja u kolovozu određena je za održavanje Trke. Prije konjičkog natjecanja, od Ravnice[14] put središta mjesta, Velikih vrata i dalje prema Gradišću kreće povorka sudionika natjecanja (sl. 5, sl. 9). Povorku čine (prema: Kancelar 2006. b):

- članovi kulturno-umjetničkih društava, mažoretkinje i limena glazba;
- svečana kočija koju vuku dva bijela konja lipicanca, upregnuta ukrašenim hamovima, a u njoj se voze članovi Časnog suda;
- za kočijom korača vođa kopljonoša, koji na ramenu nosi pušku kremenjaču. U njegovoj pratnji su tri momka koji nose helebarde;[15]
- iza njih idu nosači prstenca koji na razapetom konopu nose prstenac te namještač prstenca koji nosi metalni štap kojim će kasnije na trki podizati prstenac iznad staze;
- nakon njih, u dvoredu s uspravnim kopljima u desnoj ruci koračaju kopljonoše;
- iza njih dolaze konjanici jašući na konjima. Prošlogodišnji slavodobitnik jaše u prvom redu s lijeve strane, noseći u desnoj ruci zastavu Društva Trka na prstenac.

Povorku iz središta Barbana do Gradišća uvijek prati i mnogobrojna publika. Kada povorka stigne na trkalište, ispred svečane lože se zaustavlja kočija i Časni sudci odlaze u ložu iz koje prate natjecanje, konjanici odlaze na početak staze odakle započinje utrka, a kopljonoše i ostali sudionici odlaze na za njih predviđena mjesta.

[14] Lokalitet na zapadnom ulazu u naselje na kojem se nalazi crkvica Gospe Karmelske iz 15. st.
[15] Starinsko hladno oružje koje se sastoji od sjekire na jednoj strani, a od kuke na drugoj strani, nasađenih na vrh dugačkog koplja (Proleksis enciklopedija, 2015.).

Slika 5. Konjanici u povorci

(Izvor: Istrapedia, 2015.)

- **Trkalište**

Trkalište se nalazi na lokalitetu Gradišće, kamo je iz središta mjesta premješteno 1978. Dužina staze, od starta do prstenca, iznosi 150 metara. Konjanik ju, u punom galopu konja, mora prijeći u vremenu od 12 sekundi. Uz trkalište je postavljena zaštitna ograda; s jedne strane se nalazi svečana loža za visoke dužnosnike i tribine za uzvanike, a s druge strane je slobodni prostor za gledatelje. Ispred svečane lože nalazi se stilizirani luk u obliku potkove koji je postavljen preko staze, između kojeg je rastegnut konopac na kojem visi prstenac (sl. 6).

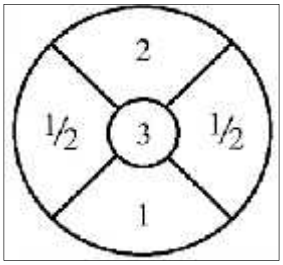

Slika 6. Trkalište na Gradišću

(Izvor: Istrapedia, 2015.)

- **Prstenac (meta)**

Prstenac se sastoji od dva koncentrična prstena koji su unakrsno spojeni tako da srednji prsten ostaje prazan. Pri vješanju ostali otvori smješteni su tako da po jedan ostaje iznad i ispod središnjeg prstena, a ostala dva lijevo i desno. Pogodak kopljem u sredinu donosi tri boda, u polje iznad sredine dva boda, u polje ispod sredine jedan bod, a u polja lijevo i desno pola boda (sl. 7). Promjer središnjeg prstena je 40 mm, a dužina bočnih prečki 40 mm. Prstenac se izrađuje od bronce, a lijeva se prema drvenom modelu. Veličina je kopirana prema meti Sinjske alke, uz iznimku da barbanski prstenac ima jedno polje više. Prstenac je obješen na uže i podignut na visinu od 2,80 m iznad trkaće staze (sl. 8), (Kožljan, 2005.; Pravila viteške igre – Trke na prstenac, 1976.).

Slika 7. Shema prstenca
(Izvor: Wikipedija, 2015.)

Slika 8. Prstenac (meta)
(Izvor: Glas Istre, 2015.)

- **Koplje**

Na prvoj barbanskoj Trki, 1976., konjanici su nosili obično drveno koplje s čeličnim šiljkom. Bilo je dužine je 2,80 m sa željeznim vrhom najmanjeg promjera 30 mm. Kao i prstenac, izradili su ga sami konjanici. Druge godine je napravljeno od čelične cijevi, ali se nije pokazalo praktičnim. Nakon što je 1981. prva barbanska delegacija bila u posjetu sinjskim alkarima, oni su poštom poslali primjerak svojeg koplja, izrezanog na komade. Od tada se barbansko koplje izrađuje po uzoru na sinjsko. Koplje se sastoji od pet dijelova: glavni nosač – tzv. struk, zatim olovni uteg od 1,2 kg za ravnotežu, drveni umetak za olovo, čelični šiljak na vrhu i drveni graničnik ili štitnik za ruku. Drveni dio koplja izrađuje se od drva smreke. Koplje je dužine tri

metra, isto kao i visina na kojoj se postavlja prstenac (Kožljan, 2005.; Pravila viteške igre – Trke na prstenac, 1976.).

O održavanju i organizaciji Trke na prstenac brine se Društvo „Trka na prstenac“. U predsjedništvu Društva su predsjednik, potpredsjednik i tajnik. Oni čine, uz još šest članova, Izvršni odbor Društva „Trka na prstenac“. Društvo ima i Nadzorni odbor od tri člana te Časni sud, koji čine predsjednik i dva člana. Izabiru se na Izbornoj skupštini Društva „Trka na prstenac“, na mandat od četiri godine.

Osim navedenih pravila, donesenih 1976., prema novim dopunjenim pravilima iz 2002., pravo sudjelovanja na barbanskoj Trki imaju konjanici koji su rođeni u Istri i to u hrvatskom dijelu Istre, uključujući Liburniju i otoke, u slovenskom dijelu Istre i u talijanskom dijelu Istre (Milje). Uz to, mora biti najmanje osam konjanika s područja Općine Barban. Na Trki sudjeluje ukupno šesnaest konjanika, a ukoliko ima više prijavljenih natjecatelja, petnaest sudionika će se odrediti eliminacijom u kvalifikacijama, koje se održavaju prije Trke. Slavodobitnik iz prošle godine ima pravo izravnog ulaska na Trku. Svaki konjanik nastupa na svom konju te mora biti odjeven u narodnu nošnju kraja iz kojeg dolazi. U mimohodu Trke i na natjecanju, konjanik mora imati svog kopljonošu, ne mlađeg od šesnaest godina. Za čitavo vrijeme održavanja svečanosti Trke na prstenac, konjanici i kopljonoše moraju se držati dostojanstveno i viteški (Dopunjena Pravila Trke na prstenac, 2002.). Prijepis Dopunjenih pravila Trke na prstenac iz 2002., koja se nadovezuju na Pravila iz 1976., nalazi se u Prilogu II. Prijepis je iz: Blažina, 2006. b.

Uz Pravila, od 2008. na snazi je i Pravilnik o prijavi, kvalifikacijama i obvezama konjanika. Njime je određeno kako se konjanici mogu prijaviti na kvalifikacije te koje su obveze stažista i konjanika tijekom godine. Uoči Trke konjanici moraju odraditi dvanaest treninga, od kojih su najmanje tri zajednička na trkalištu na Gradišću. Dužnosti konjanika su redoviti treninzi, o čemu brine vođa konjanika koji se bira od 2007. na mandat od četiri godine. Vođa konjanika se ne mora natjecati na kvalifikacijama, već uz prošlogodišnjeg slavodobitnika, izravno ulazi na Trku, ali mora odraditi treninge. Nastup konjanika na kvalifikacijama zajednički boduju vođa konjanika, predsjednik Časnog suda te član Izvršnog odbora. Pravilnik određuje da se nastup na kvalifikacijama može vrednovati s maksimalno pedeset bodova, a konjanik mora imati najmanje dvadeset i pet bodova da bi mogao nastupati na Trki za viticu i na Trki na prstenac. Boduje se stil jahanja, vladanje konjem, vrijeme potrebno za prolazak staze, postignuti punti i ponašanje konjanika. Prije donošenja ovog Pravilnika, kvalifikacije su se vrednovale samo brojem

osvojenih pogodaka i procjenom Časnog suda tko je dovoljno dobar da se može natjecati (Kancelar, Stojkovski, 2008.).

Na dan Trke na prstenac svi su sudionici obučeni u narodnu nošnju kraja iz kojeg dolaze. Budući da je većina natjecatelja iz Barbana i okolice, u nastavku je opis tradicionalne narodne nošnje Barbanštine.

4.1. Odore i oprema sudionika Trke

Sudionici Trke na prstenac (konjanici, kopljonoše, podizač prstenca, članovi Časnog suda) odjeveni su tradicionalnu narodnu nošnju Barbanštine. Tradicionalna odjeća na Barbanštini u prošlosti je imala mnogo sličnosti s odjećom stanovnika zapadne Istre: klinasti kroj, vrsta materijala te ukrasi, ali su postojale i posebnosti. Početkom 20. st., pod utjecajem industrijalizacije, tradicionalna nošnja zamjenjuje se drugačijim načinom odijevanja. Muškarci su znatno prije od žena napustili tradicionalni način odijevanja, uglavnom zbog veće mobilnosti i putovanja koja su ponekad bila vezana i uz industrijske poslove. Znanja o tradicionalnoj odjeći kakva se nosila do početka 20. stoljeća, relativno su skromna, a uglavnom su temeljena na predmetima iz muzeja, narodnoj predaji te proučavanju njihovih opisa i slika.

Mušku narodnu nošnju čine: klobuk (kapa), košulja, kružat (prsluk), brageše brnaveke (hlače), bičve (čarape), postoli (cipele), ubojke (vrsta obuće), jaketa koret (jakna), kamižola (vrsta prsluka) i kapot s kapučon (kaput s kapuljačom). U nastavku su opisani navedeni dijelovi nošnje prema: Maurić, 2007.

- *Klobuk ili klobučić* – niska kapica visine oko šest centimetara, bez oboda. Izrađen je od dva komada stupanog sukna (vune), tamnosmeđe boje. Oko ruba je opšiven panom (kupovna čoja)[16] tamno plave ili crne boje.

[16] Tur. *çoha*, *çoka*, *çuha*, *çuka* – mekše i bolje sukno; kupovna čoja (čoha) (Jurić, 1988. b : 329).

- *Košulja* – izrađena je od bijelog platna, bogato nabrana na zapešćima i na vrhovima rukava. Nabori se nalaze i na prsima te na stražnjoj strani vrata. Na dnu rukava, odnosno na zapešću je traka, tzv. centina širine oko sedam centimetara. Košulja ima niski ovratnik, položen okomito na vrat te manji otvor oko vrata, a kopča se s dva do tri botunina (dugmeta).

- *Kružat* – oblači se iznad košulje, izrađen je od stupanog sukna tamno smeđe boje. Dug je do struka i nema rukave, ima dva džepa u razini struka i jedan manji na prsima. Oko vrata ima okrugli izrez i preklopljene revere na prsima, ali ima i onih bez revera. Oko rubova je opšiven panom tamno plave ili crne boje.

- *Brageše brnaveke* – krojene su usko uz nogu, izrađene od finijeg bijelog sukna. Na dnu nogavica se kopčaju s jednim ili dva dugmeta i uglavnom nemaju džepove. U struku se zakopčavaju vezicama u donjem dijelu i dugmima na gornjem dodatku. Neke brageše za zakopčavanje imaju samo dugmad na bokovima. Takve hlače poznate su kod tzv. uskočkog stanovništva, Hrvata koji su se u Istru doselili u 15. i 16. st. U Istri ih nalazimo u planinskom dijelu na sjeveru, u zapadnoj i južnoj Istri.

- *Bičve* – one za zimske mjesece izrađene su od ispletene vune bijele boje, a one za ljeto izrađene su od pamučnog konca. Duge su do polovice potkoljenice, a sa strane su ukrašene pletenim ornamentima. Muškarci su zimi također nosili i suknene obojke (nazuvci) bijele boje koji su uz rubove ukrašeni panom plave boje.

- *Postoli* – nekada su se nosili opanci od kože, drvenjaci i platnene papuče (cavate) domaće izrade. Danas se uz tradicionalnu odjeću nose niske crne cipele na vezivanje.

- *Ubojke* – obuća od bijelog stupanog sukna koja je sezala do iznad gležnja, a u njih su se umetale brnaveke.

- *Jaketa koret* – izrađena je od stupanog sukna, tamno smeđe boje. Na svim rubovima opšivena je panom tamno plave ili crne boje. Jaketa je bez ovratnika, s dva ušivena vanjska džepa i jednim unutarnjim, a kopča se mjedenim kukicama.

- *Kamižola* – vrsta prsluka bez rukava, okruglog vratnog izreza, a dužinom seže do koljena. Također, i ona je izrađena od smeđeg sukna, a oko rubova je opšivena panom plave ili crne boje. Kamižola ima dva okomito ušivena džepa na prednjoj strani.

- *Kapot s kapučon* – izrađen je od smeđeg stupanog sukna koji se nosio zimi. Ima kapuč kojim se može pokriti glava, s prednje strane ima dva okomita proreza, oko rubova je opšiven panom tamno plave ili crne boje i ne kopča se.

Uz osnovne odjevne predmete nosio se i pojas (pâs), dokoljenice ili gležnjaci (buzegini), kožna obuća (upanki), a kasnije cipele (postoli) za svečane prigode, obuća za staju (drivenjaki) te raznolik osobni pribor, poput sitnog oruđa, pribor za nošenje duhana ili novca. Nije poznato kakva je bila odjeća građana, a kakva odjeća plemstva te koliko su se one razlikovale i po čemu, koliko su se mijenjale i koliko su bile utjecajne na odjeću seoskog stanovništva (Koroman, 2006.; Maurić, 2007.).

Kako je u Pravilima Trke na prstenac iz 1976. određeno da konjanici moraju biti u narodnoj nošnji iz kraja kojeg dolaze, natjecatelji su narodne nošnje uglavnom posuđivali od kulturno-umjetničkih društva. Rijetki su imali svoje nošnje. Godine 1996., organizacijski odbor Trke na prstenac izložio je prijedlog da se izrade odore za sve sudionike Trke. Prijedlog je upućen dr. Jelki Radauš Ribarić, dugogodišnjoj ravnateljici Etnografskog muzeja u Zagrebu i najznačajnijoj istraživačici tradicijske odjeće u Istri. Dr. Radauš Ribarić, u neobjavljenom tekstu *Prijedlog za opremu učesnika Trke na prstenac* iz 1996., dala je detaljan opis pojedinih dijelova odore te slikovne priloge i krojeve istih. Njezini su prijedlozi rekonstruirani prema tradicijskoj odjeći iz četrdesetih godina devetnaestog stoljeća koji dočaravaju duh starine, a o kojima postoje i autentični primjerci u starim grafikama. Najreprezentativnija grafika je ona slikara Augusta Tischbeina. Na njoj je prikazan „barbanski komunalni redar“, a objavljena je u grafičkoj mapi slikara A. Tischbeina i Augusta Selba 1842., pod naslovom *Uspomene sa slikarskog putovanja Austrijskim primorjem*. Uz crteže, opise je dodao povjesničar Pieto Kandler. Osim grafike

komunalnog redara, značajna je i ona koja prikazuje istarsku svadbu istog autora. Na njima se vidi tradicionalna istarska nošnja iz polovine devetnaestog stoljeća.

Prema prijedlozima dr. Jelke Radauš Ribarić, dizajnirane su odore konjanika, časnih sudaca, kopljonoša, zastavnika i redara. Za svaku skupinu određeni su pojedini dijelovi odjeće koji će biti prepoznatljivi. Tako npr. konjanici imaju visoke klobučiće i crvene porube, a časni sudci plave porube i pojas. Dijelovi ruha izrađeni su od prirodnih materijala, koji su najbliže izvornima, odnosno rukom obrađeno konopljino platno, čvrsto sukno i stupano sukno. Za obuću natjecatelja bile su predviđene tradicijske suknene ubojke na koje se obuvaju upanki te suknene dokoljenice buzdakine. Zbog lakšeg jahanja, konjanici danas nose čizme. Slijedi opis odora pojedinih skupina sudionika prema: Koroman, 2006.

- **Konjanici** – imaju platnene bijele košulje s kolarinom, brnoveke (brageše), ubojki, krožat (kružat) bez rukava od tamnosmeđeg sukna s crvenim obrubom, koret (jaketa) s rukavima u dužoj varijanti od tamnog sukna s crvenim porubom, buzegini (gležnjaci), potkoljenice od tamnog sukna također s crvenim porubom, upanki od kože te klabučić (bareta) u visokoj varijanti s paunovim perom (sl. 5, sl. 10).

- **Kopljonoše** – imaju sve osnovne dijelove nošnje, ali umjesto kružata nose dugu kamižolu bez rukava s plavim obrubom. Nose košulju s centinom i klabučić u niskoj varijanti okićen ružmarinom (sl. 9).

Slika 9. Nosači prstenca i kopljonoše u povorci

(Izvor: Glas Istre, 2015.)

- **Časni sudci** – nose sve osnovne dijelove nošnje, od konjanika se razlikuju po klabučiću koji je sprijeda ukrašen grbom i po plavim porubima na tamnom suknu. Imaju košulju s kolarinom, kružat i dugi koret. Nose i pojas, odnosno pâs s metalnom kopčom.

- **Nosači prstenca** – uz osnovne dijelove nošnje, nose jednostavniju košulju s centinom, koret i kružat u kratkoj varijanti. Klabučić je u niskoj varijanti, ukrašen smiljem (sl. 9).

- **Redari** – na osnovne dijelove nošnje nose košulju s centinom preko koje imaju samo kružat. Klabučić je niski i bez ukrasa.

Tradicionalna narodna nošnja Barbanšine bila je polazna osnova u kreaciji oprava sudionika Trke. Svima je zajednička platnena košulja u varijantama s kolarinom ili centinom, hlače brnaveke od bijelog sukna, krožat i klobučić u niskoj ili visokoj varijanti. Prepoznatljivost natjecatelja-konjanika ogleda se u žarko crvenim porubima na tamnosmeđem suknu, dok ostali sudionici imaju plave porube. Kopljonoše se također ističu svojom odorom i to zbog duge kamižole bez rukava. Jedino odstupanje od tradicijskog odijevanja jesu čizme koje su zamijenile upanke (sl. 5, sl. 10).

Slika 10. Barbanski konjanici i konji

(Izvor: Općina Barban, 2015.)

Prilikom natjecanja konji su osedlani engleskim sedlima, ispod kojih se nalazi podsedlica jarko crvene boje, obrubljena zlatnim resama sa izvezenim zlatnim prstencem na bokovima (sl. 10). Obnavljanjem Trke ukazao se problem nedostatka konja u Barbanu te je već usporedno s organizacijom prve Trke započela potraga za njima. Tada su konji bili dopremljeni iz ergele u Rovinju. U narednim godinama, konji su posuđivani iz istarskih turističkih ljetovališta gdje su služili za potrebe rekreativnog jahanja, zatim iz privatnih ergela te turističkih gospodarstava od Novigrada do Rovinja. Početak organiziranog uzgoja konja u Barbanu započinje 1987., kada je „Društvo Trka na prstenac“ dopremilo iz Njemačke dvije kobile trakenerske pasmine.[17] One su svojim podmlatkom započele obnovu i razvoj konjogojstva na Barbanštini, čijim se ciljanim uzgojem došlo do petnaestak kvalitetnih grla. Zalaganjem Društva izgradile su se i suvremene štale te je time osiguran kvalitetan smještaj konja (Blažina, 2006. a).

U sljedećim poglavljima obrađuje se Sinjska alka, njezino porijeklo, povijest i sadašnja izvedba. Iako se donekle može povući poveznica s prethodno obrađenom Trkom na prstenac koja se održava u Barbanu, time što je glavna svrha jedne i druge gađanje u prstenac, odnosno alku, a koje podrijetlom sežu u srednjovjekovne viteške turnire, daljnjom i dubljom razradom teme uočavaju se različitosti ovih dviju igara, od kojih se najviše ističe njihova svrha nastanka i održavanja.

[17] Trakenerski konji spadaju u najstariju i najplemenitiju pasminu na svijetu. Uzgaja se još od 12. st., kao izdržljivi i skromni vojni konj, sposoban za sve namjene. Njemački kralj Friedrich Wilhelm I. osnovao je 1732. ergelu Trakenen u istočnoj Pruskoj, gdje je bilo glavno uzgojno područje za trakenere do 1945., nakon čega je uzgoj nastavljen u zapadnoj Njemačkoj (Blažina, 2006. a).

5. SINJSKA ALKA

Alka je natjecanje koje se svake godine, u nedjelju prve trećine mjeseca kolovoza, održava u Sinju, u znak sjećanja na pobjedu nad Turcima 1715. Uz naziv za igru, alka je naziv i za metu koja se gađa. Alka (turski/arapski *halqa*: prsten, obruč) označava: 1. zvekir, kucalo, predmet od kovine kojim se kuca na vrata. 2. dio kovanog nakita na prsluku muške svečane nošnje u dalmatinskom zaleđu. 3. viteška narodna igra gađanja alke kopljem s konja u trku (Proleksis enciklopedija, 2015.).

Naziv Alke, prema predaji, potječe od detalja podloge stremena na sedlu zaplijenjenog konja turskog Serasker Mehmed Paše Čelića. U alkarskoj ceremoniji dva momka vode za uzde konja, tzv. edeka, koji simbolizira pašinoga zaplijenjenog konja. Organizirana je prema uzoru na srednjovjekovne viteške turnire u slavu Gospe koja je, prema legendi, spasila grad i u spomen na pobjedu 700 sinjskih vitezova nad brojnijom turskom vojskom koja je sa 60.000 vojnika opsjedala Sinj 1715. Nakon velike sinjske pobjede, u znak zahvale i sjećanja, ustanovljeno je viteško natjecanje Alka (Kozlica, 2014.).

5.1. Viteške igre u Dalmaciji

Kao i za natjecanja u Istri, tako se i za ona u ostatku Hrvatske, odnosno u Dalmaciji, može podrijetlo i razvoj slijediti još od rimskog razdoblja. U ono doba takva su natjecanja bila vrsta vojničkog, ratničkog uvježbavanja. Njihov se značaj kroz povijest mijenjao, da bi u kasnom srednjem vijeku doživjele puni procvat i poprimile značajke koje imaju i danas. Tada su ih najčešće na svojim dvorima priređivali kraljevi ili veleposjednici kako bi pokazali svoju moć i sklopili politička ili obiteljska savezništva. Približavanjem novog vijeka, popularnost ovakvih natjecanja je polako slabila, dok su omiljeni način zabave postale igre spretnosti i uvježbanosti. Raniji oblici takvih natjecanja jesu gađanje štita, daske ili od pruća ispletenog koša koji su imali ulogu mete, a bili su zakačeni na motku u visini konjanika ili ih je netko pridržavao. Meta kasnije poprima čovjekolik oblik i javlja se kao drvena lutka u prirodnoj veličini ili u obliku i veličini

ljudske glave. Kao takva simbolizirala je neprijatelja koji je uglavnom i u skladu s vremenom, bio islamske vjeroispovijesti, a nazivao se *Saracen*, *Moro* ili *Turčin*.

Usporedno s ovakvim igrama, održavaju se i one na kojima se jašući ili trčeći na palicu ili koplje treba nataknuti obruč, a kojima ponajviše nalikuju i spomenuta Trka na prstenac iz Barbana i Sinjska alka. Ovaj se oblik igre, naziva *correr l' annello*, razvio i svoju je popularnost doživio u Toscani (Italija) u 17. stoljeću. Natjecanja su se organizirala u svečanim prigodama, za vrijeme blagdana, proslava pobjede, posjete uvaženih gostiju. S vremenom su se igre proširile i na niže društvene slojeve, pa su se paralelno odvijale među vlastelom i među pukom, a naročito su bile popularne na područjima današnje Francuske i Njemačke (Vukušić, 2013.).

Prvi podaci o ovakvom tipu natjecanja na hrvatskom području sežu u 15. stoljeće u Dubrovnik. Zabilježio ih je tadašnji rektor dubrovačke gradske škole, Filip de Diversis de Quartigianis, u opisu dubrovačkih običaja i procesija. Osim u ovom opisu, podaci o natjecanjima nalaze se i u troškovnicima Kneževa dvora, tj. u sačuvanim odlukama Maloga vijeća glede financiranja natjecanja koja su se izvodila na blagdan Svetoga Vlaha ili u vrijeme Poklada. Ovakva su se natjecanja održavala u Dubrovniku od prve polovine 15. st. do 1667., kada je grad pogodio snažan potres, nakon čega su nestale mnoge predstave, a s njima i ova igra. U Dubrovniku su, također, ovakva natjecanja bila u organizaciji vlastele ili onih imućnijih, budući da je natjecanje zahtijevalo skupu opremu za natjecatelja i za konja. U dubrovačkoj inačici igre, izmjenjivala su se tri tipa mete: masivni srebrni prsten koji je trebalo zahvatiti i zadržati na koplju, zatim željezna ploča veličine tanjura s otvorom u sredini, te početkom 16. st., ponovno prsten. Ovakvo se natjecanje nazivalo „trčanje na kolač/palij". Osim u Dubrovniku, natjecanja koja su bila slična današnjoj Alki održavala su se u mnogim priobalnim i otočnim mjestima, poput Zadra, Makarske, Imotskog i kako je opisano u prethodnim poglavljima, u Barbanu i Savičenti u Istri. U natjecanjima u Splitu, Šibeniku i Skradinu natjecatelji su umjesto jašući, metu gađali trčeći. U Zagrebu se također, u 17. i početkom 18. st., izvodila igra *prstenec*. Sve su se navedene igre postupno prestajale izvoditi te su do sredine 19. st. potpuno iščezle. Izuzetak su Sinjska alka koja se izvodi gotovo neprekidno i Trka na prstenac u Barbanu koja je 1976. obnovljena. Osim Alke, u Dalmaciji su se najduže održala natjecanja u Imotskom do 1840., u Makarskoj do 1832. te u Zadru do 1820. Razlozi nestanka viteških igara i nadmetanja mogu se pronaći u promjenama društveno-političkih prilika, odnosno u propasti feudalnog sustava koji je ova natjecanja i stvorio, a zatim i u ekonomskim nedostacima i neimaštini (Vukušić, 2013.).

Povijest održavanja Alke usko je povezana s poviješću Sinja i Cetinske krajine. Alka se, zapravo i održava u spomen na povijesni događaj. Stoga je u nastavku teksta kratki pregled povijesti toga kraja.

5.2. Povijest Sinja i Cetinske krajine

Grad Sinj administrativno pripada Splitsko-dalmatinskoj županiji. Ukupna površina mu je 194,27 km^2, a prema posljednjem popisu stanovništva provedenom 2011. Sinj s užom okolicom ima 24.832 stanovnika, dok u gradu živi 11.448 stanovnika. Prigradska naselja koja administrativno pripadaju Sinju su Bajagić, Brnaze, Čitluk, Glavice, Gljev, Jasensko, Karakašica, Lučane, Obrovac Sinjski, Radošić, Sinj, Suhač, Turjaci, Zelovo. Sinj se nalazi u Dalmatinskoj zagori, na 320 metara nadmorske visine, 30 km udaljen od Jadranskoga mora. Okružen je planinama Kamešnicom, Svilajom i Dinarom, na rubu plodnoga Sinjskog polja uz rijeku Cetinu. Dan Grada slavi se 15. kolovoza, na dan Velike Gospe, koja je i zaštitnica Sinja (Turistička zajednica grada Sinja, 2015.).

Područje je naseljeno još od neolita, a u antičko su doba u njegovoj blizini bila dva važna lokaliteta. To su rimski grad *Colonia Claudia Aequum* u današnjem selu Čitluku te na najjužnijem rubu Sinjskog polja, Trilj (*Tilurium*), neko vrijeme sjedište rimske VII. legije. Grad Sinj se prvi puta spominje 1341. kao *Vsin* te 1345. kao *Zyn*. Do kraja 13. st. bio je pod vlašću bribirskih knezova Šubića, a sredinom 14. st. dolazi pod vlast Nelipčića. Turci ga osvajaju 1516. Tijekom Morejskog rata (1684. – 1699.), u širokoj operaciji mletačkih snaga, 1686. zauzet je Sinj kao važno strateško uporište. Time prestaje 150 godina turske vladavine. Zbog gotovo neprekidnog ratnog stanja, starosjedilačko stanovništvo Sinja i Cetinske krajine raselilo se u primorske krajeve i na otoke, stoga su mletačke vlasti počele naseljavati hrvatsko stanovništvo iz Bosne, a njihova najmasovnija selidba bila je 1687., pod vodstvom franjevaca iz Rame u zapadnoj Bosni. Ti su franjevci sa sobom donijeli i sliku Bogorodice, kasnije Gospe Sinjske. Idućih se godina u Cetinsku krajinu naselilo oko 5.000 obitelji. Radi masovnog iseljavanja stanovnika iz Bosne, turske vlasti su slale vojsku u kaznene pohode kako bi vratili stanovništvo. Najkrvavija su bila dva turska prodora u Dalmaciju, 1698. i 1700.

U drugom morejskom ili sinjskom tursko-mletačkom ratu (1714. – 1718.) dogodila se velika bitka kršćanske i turske vojske u kolovozu 1715., u bitci za grad Sinj, kada je 700 sinjskih branitelja odbilo napad više desetaka tisuća Turaka. Turska vojska, oslabljena glađu i pojavom srdobolje, napušta Cetinsku krajinu. O tom događaju svjedoči sačuvani dokument na talijanskom jeziku, nepoznatog autora, tzv. Dnevnik opsade Sinja (*Giornale del blocco ed assedio della fortezza di Sign*). Dnevnik je preveo i objavio u knjizi *Sinj i njegovo slavlje* fra Ivan Marković, 1898. Slijedi izdvojeni opis događaja koji se zbio 14. i 15. kolovoza 1715. u Sinju, iz: Marković (1998. : 39-40):

„.... U praskozorje dana četrnaestoga navali na nas neizbrojeno množtvo pješaka, a za plećima im bijahu konjici i čete od pričuve da prilete gdje bi bila potreba.

Najveća sila bješe naperena suproć korlatu novom i staromu, i kroz malo časa neprijatelj se toliko naprieda pomakoše, te zasadiše svoje barjake blizu zidova novog korlata, i kukama se uhvatiše obkolja da gule kolce. Mi, medjutim ne stajasmo prekrštenih ruku, nego na nje oborismo živu vatru svake vrste, i množtvo ih se svaljivaše na zemlju, žrtve našega gnjeva. Ovo silno jurišanje trajalo je više od tri sahata; ali je navalu uviek odbijala ova junačka posada, koju je kriepila božanstvena pomoć, a hrabrilo je poticanje vitežkih zapovjednika.

Napokon Turci stanu bježati bez obzira, ne mogavši njihovi paše golim sabljama u ruci nagnati ih da napried srću na očitu pogibao; pa se ne htjedoše ni u logor povući, nego, na buljuke, pobjegoše preko Cetine.

Serašćer, obznanjen o neuspjehu, dade na svu prešu bubnjati na izkup; i pošto bješe sabrao vojsku, mi vas cieli dan mišljasmo, da će na nas iznova i žešće udariti. Ali se u tome prevarismo; jer u noći izmedju 14 i 15, kad je osvićao dan naše Zaštitnice, na nebo uznesene, tiše tiše on diže svoje topove i vrati se sa svom vojskom u Livno, – a mi ostadosmo oslobodjeni od obsade: premda žalostni za gubitkom tolikih naših vriednih častnika i vojnika. Neprijatelji medjutim odoše pokunjeni, jer njihova vojska, odkad se spusti u Cetinu dokle uzmače, izgubi više od deset tisuća ljudi, izmedju kojih vrlo mnoge visoke častnike...“

Pouzdano se ni danas ne zna koji je bio uzrok povlačenja turske vojske, ali je ova neočekivana pobjeda od početka pripisivana čudotvornom zagovoru Gospe Sinjske, čija je slika za vrijeme opsade bila u tvrđavi, kamo je prenesena iz franjevačkog samostana podno grada, kako je Turci ne bi oskvrnuli. U zahvalu na pomoći providur Balbi je s časnicima skupio 80 zlatnika koje su poslali u Veneciju da se skuje zlatna kruna i križ i da se okruni Gospin lik. Pri dnu krune urezano je:

In perpetuum coronata triumphat – Anno MDCCXV
(Zauvijek okrunjena slavi slavlje – godine 1715.)

Tom krunom svečano je okrunjena 22. rujna 1716. Međutim, tvrđavna posada nije htjela da se Gospin lik vrati u franjevački samostan, već da čuva tvrđavu. Slika je konačno, na izričitu zapovijed Mlečana, vraćena 1721. i prenesena u novu crkvu pod Kamičkom u kojoj se i danas nalazi (sl. 11). Vjerovanje o Gospinoj pomoći zapisano je u još nekoliko pisanih izvora iz 18. stoljeća, a u onome fra Petra Filipovića iz 1757. navodi se da su Turci i sami pripovijedali da su vidjeli

„svaku noć u vrime obsidnuća odit po zidu Grada jednu ženu u velikoj svitlosti...“

Slika 11. Gospa Sinjska

(Izvor: Turistička zajednica grada Sinja, 2015.)

Ova pobožna predaja o pomoći Blažene Djevice Marije opsjednutome gradu, duboko je ukorijenjena u stanovništvu Cetinske krajine, ali je jednako tako i jedna od religioznih izvora Sinjske alke (Grčić, 2001.).

Mirom u Požarevcu 1718., došlo je do konačnog razgraničenja između turskih i mletačkih posjeda u Dalmaciji. Tako je Cetinski kraj ostao pod mletačkom vlašću do njezine propasti 1797. Nakon kratkotrajne Napoleonove vladavine, područje Cetinske krajine, sve do 1918., bilo je pod austrijskom vlašću.

Uz Sinjsku alku, značajnije znamenitosti grada Sinja jesu crkva Čudotvorne Gospe Sinjske, u kojoj se nalazi okrunjena slika Gospe Sinjske te drvored kestena posađen u ulici koja je alkarsko trkalište. Drvored je posađen na početku Prvog svjetskog rata u spomen na novake koji su poslani na ratište, broj stabala je isti kao i broj tih unovačenih vojnika. Zatim, nadgrobna stela, koja predstavlja dječaka koji se igra loptom. Reljef se nalazi u Vrličkoj ulici i datira se u 1. stoljeće. Reljef nije iz grada Sinja već je donesen s jednog lokaliteta kod Trilja, 13 km od Sinja. Znamenit je i Stari Grad, srednjovjekovna utvrda na brdu iznad Sinja, sa zavjetnom crkvom na vrhu te u središtu grada, brežuljak Kamičak s obrambenim zidovima i tornjem sa satom (Turistička zajednica grada Sinja, 2015.).

5.3. Najstariji pisani izvori o Alki

U spomen na veliku pobjedu Sinjana nad Turcima 1715., počela se svake godine u Sinju trčati Alka. Nastala je vjerojatno po uzoru na slično viteško nadmetanje koje se održavalo u Zadru. O povijesti Alke izdvojen je prijevod teksta prenesenog iz knjige: Valentino Lago (1870.): *Memorie sulla Dalmazia*; Venezia, str. 238.-251. Prijevod dr. Ante Sesardića iz 1951. (Jurić, 1988. a : 81)

> „Sinjska Alka osnovana je neposredno nakon 1715. godine. Te godine bila je, uz malu pomoć mletačke milicije, koja se nalazila u tvrđavi Sinj, hametom potučena i odbijena od varošana Sinja i njegovih sela, silna turska vojska koja je više puta jurišala na

tu tvrđavu. U spomen te značajne pobjede, a da potomcima sačuvaju ratnički duh djedova, Sinjani osnovaše igru Alku, koja još i danas postoji.“

Unatoč propasti feudalizma i vrijednosnog sustava, Alka se u Sinju uspjela održati kao jedinstveni oblik viteškog natjecanja u europskom kontekstu. Razlozi njezina opstanka nalaze se u simbolici koju je poprimila i na koju upućuje godina za koju se računa da predstavlja začetak njezina izvođenja. Ta se simbolika ogleda kroz posvećenost pobjedi nad osmanskim neprijateljem 1715. Iako se točna godina u kojoj se počela izvoditi Alka ne zna, pretpostavlja se da se izvodi upravo od 1715. Smatra se da je te godine donesena odluka o njezinu uvođenju, a da se natjecanje počelo održavati dvije godine kasnije (1717.). Točan trenutak kada se Alka vezala uz pobjedu nad Turcima, nije moguće sa sigurnošću utvrditi. Unatoč spominjanim godinama njezina uvođenja u Sinj (1715. ili 1717.), koje asociraju na tu pobjedu, u pisanim izvorima prvi put se poveznica s njome naslućuje 1811., a izravno se spominje tek 1818. Također se pretpostavlja da im je kao predložak poslužila zadarska alka, koju su mogli upoznati prilikom službenih odlazaka u Zadar, budući da je tamo bilo administrativno središte mletačke Dalmacije (Vukušić, 2013.).

U nastavku teksta kronološki je opisana najznačajnija povijesna građa, vezana uz Alku, od prvog poznatog pisanog spomena Sinjske alke iz 1784. do suvremenih tekstova i njezinog uvrštenja na Listu UNESCO-ve svjetske baštine.[18] Značajniji izvori za poznavanje povijesti Alke jesu „Službeni izvještaji o trkama Alke“, koje su sinjski alkari, svake godine podnosili pokrajinskim vlastima, počevši od 1819. Izvješća sadrže točne podatke o danu održavanja trke u pojedinoj godini, o alkarskim vojvodama, sudcima, alkarima, o rezultatima natjecanja i pobjednicima. Spomenuto se uglavnom nalazi u Državnom arhivu u Zadru, međutim veliki dio građe još uvijek nije istražen niti obrađen (Jurić, 1988. a).

Najstariji pisani spomen Sinjske alke, pronađen je u biblioteci splitskog Arheološkog muzeja, datira u 1784., a veže se uz pjesmu koju je napisao splitski polihistor Julije Bajamonti. Pjesma je spjevana povodom alkarskih svečanosti priređenih u čast ozdravljenja tadašnjeg providura za Dalmaciju, Francesca Faliera, po naređenju Paola Emilia Canala, zapovjednika sinjske tvrđave. Bajamonti je 1784., na talijanskom jeziku, napisao tri soneta i jednu odu kojima

[18] Engl. *United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization* – Organizacija Ujedinjenih naroda za obrazovanje, znanost i kulturu (Wikipedija, 2015.).

slavi alkare i alkarske momke. Stihovi su ispjevani u čast Alke održane 1784., a svjedoče kako je alkarsko natjecanje od samih početaka imalo veliku simboličnu vrijednost i kulturno značenje (Maroević, 2011.). U nastavku je dio stihova drugog soneta iz: Bajamonti, 2011. : 15.

„Nek šuti holi Rim, jer će zaludu
Ubrajat Cirkus među svoje dike,
A natjecanja, igre svekolike
Nek odsad mu zaboravljene budu.

Kad dostojni su tako mogli biti
Junaci, kao ovi među nama?
Kad slavilo se tako pobjedama,
Gdje se takmace takvom čašću kiti?“

Bajamontijevi stihovi su najranija, prva pouzdana vijest o održavanju Sinjske alke, a svjedoče o društvenoj važnosti događaja, pokazivanju ponosa s kojim je narod prihvaćao Alku i dostojanstva s kojim su moćnici zauzimali uloge u njezinu izvođenju. Navedeno se ogleda u Bajamontojevoj usporedbi Alke s natjecateljskim igrama u rimskom cirkusu. Bajamonti navodi da se antički Rim na bi više niti smio dičiti takvim dometima prema sinjskim alkarskim junacima. Kako nitko drugi nema takvih junaka, takvih pobjednika te kako ih nigdje drugdje ne slave takvom srdačnošću kao u Sinju (Maroević, 2011.). Alkarsko nadmetanje bilo je jedno od rijetkih javnih događaja toga doba, budući da je Cetinskom krajinom dugo harala kuga, pa je opjevana Alka predstavljala i znak normalizacije života.

Slijedeći poznati spomen Sinjske alke po dataciji jest onaj iz 1798. Sačuvan je prijepis teksta, pisma ili obavijesti koju je 10. veljače 1798. iz Zadra grof Rajmund Thurn, prvi austrijski povjerenik, uputio tadašnjem zapovjedniku Sinja, kolunelu[19] Jakovu Grabovcu. Thurn obavještava Grabovca da je Dvorska komisija u potpunosti odobrila da se u Sinjskoj krajini i dalje održava Alka, na posljednji dan karnevala, kako je do tada bilo i uobičajeno. Navedeni je zapis, također i prva službena vijest, poslije propasti Mletačke Republike, kojom se odobrava

[19] Tal. *colonello* – pukovnik. Za vrijeme mletačke vladavine bio je zapovjednik, kapetan Krajine. Dugo vremena bio je alkarski vojvoda, odnosno dok je sjedište Kolunela bilo u Sinju. Kolunel se tada odrekao časti da bude alkarski vođa, nakon čega se ustalio običaj da alkari sami biraju vođu (Jurić, 1988. b : 331).

održavanje Alke. Sličnoga su sadržaja i ostali dokumenti sve do 1818. Među njima se izdvaja onaj iz 1811., posljednji iz razdoblja francuske uprave, koji je popraćen, kao i prijašnji, izrazima divljenja i laskanja aktualnoj vlasti s ciljem priskrbljivanja novčanih sredstava za održavanje Alke (Jurić, 1988. a : 15):

> „... Već je prošlo gotovo stotinu godina otkako je oslobođen ovaj granični kraj i otkako se uobičajilo izvođenje uređene Alke na treći dan poklada (karnevala) svake godine u ovom glavnom mjestu Sinju...“

Navedeni je dokument prvi spomen poveznice Alke s pobjedom nad Turcima, ali i dokaz postojanja uspostavljenih pravila izvedbe i datuma njezinog održavanja. Prema sačuvanim podacima, može se zaključiti da se Alka trčala 1784., zatim od 1798. do 1805. (redovito za vrijeme Prve austrijske okupacije), za vrijeme Francuske okupacije (1806. – 1813.) održavala se 1806. – 1809. i 1811. Ponovnom uspostavom austrijske vlasti, Alka se počinje redovito održavati i to od 1818., kada je car Franjo I. na putu po Dalmaciji dva puta posjetio Sinj. Te se godine Alka održala u svibnju i u srpnju, u čast caru i carici. Donesena je i odluka cara da se godišnje izdvaja svota od sto forinti, potrebna za održavanje Alke, čime je riješen problem njezina financiranja sve do 1918., do propasti Austro-Ugarske Monarhije. Svečanost organizirana prigodom tog posjeta bila je povodom nastanku prvoga opisa Sinjske alke. Riječ je o pjesmi *La giostra di Sign nel giorno natalizio di S. M. imperatore e re Francesco I* (Sinjska Alka na rođendan nj. V. cara i kralja Franje I.) koju je na talijanskom jeziku spjevao Kaštelanin Leonardo Dudan. Stihovi iz: Dudan, 2007. : 21-25:

„Bogate nošnje, s pletom zlatne žice,
Vojvoda stiže, jašuć konja živa.
Dva konjušara sa strana ga slijede.
U borilište prvi se uvede.
Po nakitu i ponositu stavu
Pripada s pravom čast mu poglavara.
Bez krila kalpak pokriva mu glavu,
Okovratnik mu sprijeda se otvara;
Velike sjajne toke mu na slavu,
Po prsluku mu niz zlaćanih šara;
Na hlačama mu gajtan bedra steže,
Oko trbuha mu pas grimizni veže...“

*****

„... Prvog iz žare vojvoda je zvao,
Taj brzo je na konja zajahao.
I tjera ga, da konj ne iznenadi,
Prstenu obješenu lako;
Dok je na sedlu u čvrstoj je nadi,
A u prolasku žar ga grije jako...
On spremno gleda gdje da alku zgodi,
Kroz koju rupu koplje da ishodi.
Vitezi ini s istim žarom idu,
Drugi, četvrti, šesti smjelo jaše;
Nijedan od njih na pogodi sridu,
A neki sasvim i alku promaše...“

predstavljaju prvi dokument o tome kako se Alka izvodila početkom 19. st. To je prvi širi opis alkarske povorke, njihovih nošnji, konja i utrke. Podatke o Alki, iz ove pjesme ipak je potrebno promatrati s oprezom, budući da je pjesma pisana u duhu romantizma, zasnovana na ljubavnoj priči alkara i sinjske ljepotice. Izrazito pjesničko dotjerivanje, kao i inzistiranje na rimama i osmercu, moglo je imati utjecaja i na opis igre koji je u pjesmi, u odnosu na opis ljubavne priče, pomaknut u drugi plan (Vukušić, 2007.).

Prvi opsežniji opis Alke koji je bliži njezinim današnjim odlikama, sadržan je u Statutu Viteškoga alkarskog društva.[20] Prvi Statut Alke potiče iz 1833., sastoji se od 11 poglavlja i 51 članka, a pisan je na talijanskom jeziku pod naslovom *Statuti della Giostra Signana ristabilita nell'antico suo ordine e disciplina nell'anno 1833*. Poznat je i kao *Regolamento della Giostra di Sign di anno 1833*. Prvi put je objavljen 1870. (Venezia) u knjizi Valentino Lago: *Memorie sulla Dalmazia*. Navedeni statut tiskan u više navrata sljedećih godina, pa je njegov original izgubljen. Kao izvor sastavljanja, sastavljači navode „mišljenja starijih ljudi i alkara“ i spominju „stari Pravilnik koji se nalazi u alajčauša“ te se prema tome može zaključiti da je postojao barem jedan stariji kodificirani pravilnik za izvođenje alkarskog natjecanja (Prilog V). Način na koji je Statut sastavljen svjedoči o važnosti te igre za tamošnje stanovništvo te donosi osnovne podatke o povijesnome događaju na kojemu se Alka temelji (pobjeda nad Turcima godine 1715.), načinu igranja, obvezama koje alkari, vojvoda, barjaktar, štitonoše, vodiči edeka, glazbenici, suci i dr. tijekom cijele svečanosti moraju poštovati te općenito pravila cijele ceremonije. Odobrenjem Statuta, vlast je neformalno priznala i skup sinjskih alkara, kao neformalno udruženje koje se brinulo o redovitom godišnjem priređivanju Alke. Statut iz 1833. ostao je do danas temeljni tekst pravila o Sinjskoj alki (Vukušić, 2007.). Prijevod Statuta nalazi se u Prilogu V, prijepis je iz Jurić, 1988. a : 83-91.

[20] U nastavku teksta biti će ponekad označeno skraćenicom VAD.

Povod narednim dvama člancima koji se tiču Alke, bila su putovanja istaknutih predstavnika vlasti sinjskim krajevima. Radi se o člancima autora Jochanna Wilchelma Sartorija i Bartolommea Biasoletta, koji su kao pratnja saskome kralju Fridriku Augustu II. vodili dnevnike putovanja te su u njima opisali i Alku koja je izvedena prigodom njegova posjeta Sinju godine 1838. (Vukušić, 2007.).

Na hrvatskom jeziku prvi zapisi o Alki javljaju se sredinom 19. stoljeća. Zadarski književni časopis *Zora dalmatinska* objavio je 1846. dva rada na temu *kop(l)joigre (giostre)* – Alke; književnika Jeronima Vrdoljaka Imoćanina te arheologa i povjesničara Šime Ljubića. U drugoj polovici 19. st., istraživanjima Alke bave se dvojica franjevaca, Šimun Milinović i Ivan Marković koji je povodom dvjestote obljetnice oslobođenja od turske vlasti (1686.), objavio knjigu *Sinj i njegovo slavlje god. 1887*. U narednom razdoblju napisano je još nekoliko izvješća i osvrta povodom navedenog slavlja, koji su objavljeni u hrvatskom domaćem tisku te su time pridonosili i prepoznatljivosti Alke. Popularizaciji Alke pridonijela je i pripovijetka *Alkar* Dinka Šimunovića, koja kroz nesretnu priču o ljubavnom rivalstvu oca i sina ocrtava svijet Alke. Prvi put je objavljena 1908., a kasnije je prevedena na više stranih jezika. Početkom 20. st. o Alki je objavljeno nekoliko kraćih novinskih članaka koji se bave njezinim podrijetlom i poviješću. Povodom 250. obljetnice Alke, šezdesetih godina, izdano je nekoliko knjiga i monografija, a 1965. pokrenut je i list *Alkar*, koji je izlazio do 1991. Krajem 20. i početkom 21. stoljeća objavljeno je nebrojeno novinskih članaka i nekolicina knjiga i monografija, što je rezultat sve većeg zanimanja za Alku i njezine prisutnosti na lokalnoj, nacionalnoj, ali i svjetskoj kulturnoj sceni (Vukušić, 2007.; 2013.).

U znak priznanja za poticanje domoljublja i očuvanje povijesnih, kulturnih, etnografskih i drugih vrijednosti, Sinjska alka je po međunarodnim mjerilima, 1979. proglašena pokretnim spomenikom kulture najviše kategorije. Godine 2007. Alka je upisana u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske, a 16. studenoga 2010. uvrštena je na UNESCO-vu Reprezentativnu listu nematerijalne baštine čovječanstva (sl. 12), (Sinjska Alka, 2015.; Statut Viteškog alkarskog društva u Sinju, 1997.).

Slika 12. UNESCO-va Povelja o upisu Alke na Reprezentativnu listu nematerijalne kulturne baštine čovječanstva, 2010.

(Izvor: Sinjska Alka, 2015.)

Povijest Alke pokazuje da se ona nekada trčala u različito vrijeme nego danas, ponekad i po dva ili tri puta godišnje. Tako se od 1820. počela održavati na datum rođendana cara Franje I. (12. veljače). Kasnije se datum selio i na rođendane drugih vladara: Ferdinanda V. (19. travnja) te Franje Josipa I. (18. kolovoza). Dok se datum održavanja nije vezivao za rođendane vladara i državnika, Alka se trčala na pokladni utorak, odnosno u veljači. Jedno vrijeme trčala se i na Veliku Gospu 15. kolovoza. No, zbog gužve u gradu toga dana, alkari su bili skloni pomicati datum trčanja Alke dan prije ili poslije Velike Gospe. Nakon Drugog svjetskog rata ustalilo se da se održava u prvoj trećini kolovoza. Uz redovitu Alku, nerijetko su se održavala i natjecanja prigodom posjeta nekog predstavnika vlasti Sinju. Alka se tako dva puta trčala 1798. (na posljednji dan karnevala i 9. svibnja), 1818. (15. svibnja i 6. srpnja), 1834. trčala se 9. veljače, a 1838. 19. travnja. Godine 1842., Alka se trčala tri puta: 28. ožujka kao svečana igra u čast dolaska austrijskog nadvojvode Albrechta, 19. travnja održana je redovita trka, a 22. listopada trčala se svečana trka u čast dolaska austrijskog nadvojvode Franje Karla. Godine 1875., 18. svibnja, održana je izvanredna svečana Alka povodom posjeta cara i kralja Franje Josipa I. Sinju i Dalmaciji (sl. 13). Godine 1855. zbog kolere je odgođena na 4. listopada. Tek se od 1849. redovito trči u kolovozu i to 18. kolovoza, što je bilo utvrđeno i Statutom iz 1902. Prema novim

pravilima trči se, također u kolovozu, u prvoj trećini mjeseca. Alka se, osim u Sinju tri puta trčala izvan njega: 1832. u Splitu (povodom zatvaranja i oslobođenja jednog uglednog građanina Sinja), 1922. u Beogradu (povodom vjenčanja kralja SHS Aleksandra Karađorđevića) te 1946. u Zagrebu, u čast Josipa Broza Tita, povodom III. kongresa Ujedinjenog saveza antifašističke omladine Jugoslavije (Grčić, 2001.; Vukušić 2013.).

Slika 13. Alkarska povorka u Sinju 18. V. 1875.

(Izvor: Sinjska Alka, 2015.)

Temeljem podataka iz najstarijih sačuvanih dokumenata alkarske povijesti doznaje se da su na njezinom čelu bili vođe ili vojvode, koji su imali ovlasti utvrđene statutima ili pravilnicima. Vojvode su bili najodgovorniji i najutjecajniji u Viteškom alkarskom društvu i uvijek su živjeli u Sinju. U početku su vođe bili mletački, a poslije austro-ugarski vojni zapovjednici sinjskog vojnog područja. Nakon što su francuske vlasti odbile tu čast, vojvode se biraju između uglednih i utjecajnih Sinjana do 1941., kada se ta praksa prekida. Tako vojvode prvi put nisu iz Sinja, nego i iz cetinskih sela. Do 1941., Alka je bila uglavnom sinjska, varoška viteška igra bogatijih obitelji, oslonjena na mletačke, francuske, austrijske i jugoslavenske vlasti. Osim grada Sinja i nekoliko susjednih sela iz kojih su bili alkarski momci, većina Cetinskog kraja nije imala ništa zajedničko s Alkom. Od 1941. do 1943. nisu se održavala alkarska natjecanja, zbog Drugog svjetskog rata. Godine 1944. Alka je prvi puta imala vojvodu koji nije bio iz Sinja, kao i nekoliko

alkara. Tom se Alkom počeo širiti tzv. alkarski kraj. Ipak, većina sela u cetinskom kraju i dalje ne sudjeluje u Alki i ne doživljava je svojom tradicijom. Od 1990. Alka sve više postaje cetinska, dalmatinska i hrvatska. Vojvode su hrvatski ratnici iz cetinskih sela, alkari su većinom Sinjani, ali ih ima sve više iz seoskih okolina. Od 1994. započinje tradicija da su alkarski vojvode časnici hrvatske vojske i zaslužni ratni zapovjednici ili dužnosnici iz Domovinskog rata (Kozlica, 2014.). Popis alkarskih vojvoda 1832. – 2015., sastavljen prema: Jurić, 1988. a te podacima dostupnim na internetskom portalu Sinjska Alka, 2015., nalazi se u Prilogu VII.

Slijedeće poglavlje donosi opis ustroja Alke i alkarskih svečanosti te ostalih elemenata koji su značajni u njezinoj organizaciji i održavanju.

6. USTROJ ALKE I ALKARSKIH SVEČANOSTI

Alka je viteško natjecanje u kojemu alkari, jašući na konjima gađaju kopljem alku. Uz naziv za igru, alka je naziv i za metu koja se gađa. Alka je riječ turskog podrijetla, a označava kariku, kolut, obruč. Uraslost turcizama u alkarsku terminologiju vidljiva je u mnogim nazivima, kao što su imena alkarskih časnika, dijelova njihove odjeće, opreme i ukrasa (alaj-čauš, arambaša, čoja, ječerma, buzdovan, kubura). Navedeni pojmovi biti će pojašnjeni kasnije u tekstu. Osim u alkarskoj terminologiji, turcizam je kao posljedica jednoipolstoljetne osmanske vladavine, urastao i u lokalni dijalekt stanovnika Sinja i Cetinske krajine (Vukušić, 2013.). U doba uvođenja Alke u Sinj, taj je kraj tek odnedavno bio naseljen stanovništvom koje je došlo iz Bosne i Hercegovine. Doseljeni narod donio je sa sobom u Cetinu svoj tzv. bosanski način života i govor prepun turskih, orijentalnih riječi i izraza koje su usvojili pod dugotrajnom turskom vladavinom. Stoga su i u novom zavičaju nove pojmove nazivali turskim imenima. Tako se dogodilo i sa slučajem njima dotad nepoznate viteške igre *Giostre*. Kako ih je željezni obruč u koji se gađalo (*anello di ferro*) podsjećao na zvekir, tj. napravu za kucanje na vratima, za koju se u Bosni govorilo *halka* (alka), oni su taj kolut nazvali *alka*, a po njemu i cijelu igru *Alkom* (trčati alku). Natjecatelji u igri (*giostranti*) nazvani su *alkari*, zapovjednik čete alkara (*capitano, ajutante generale*) dobio je ime *alaj-čauš*, vođa čete momaka (*capo dei pedoni*) nazvan je *arambaša* itd. Prema Jurić, 1988. a : 277, ovakvo je tumačenje jedini mogući odgovor na pitanje turskih naziva Sinjske alke.

Sinjsku alku ustanovilo je, organizira ju i vodi Viteško alkarsko društvo u Sinju. Društvo je osnovano 1715., a danas djeluje kao udruga građana. Osnovna djelatnost VAD-a je održavanje viteške igre Sinjske alke s ciljem da svojim djelovanjem slavi uspomenu na pobjedu Sinjana i ostalih žitelja Cetinske krajine nad Turcima 15. kolovoza 1715., da pobuđuje sjećanje na teške, ali slavne dane ljutih borbi i okršaja za slobodu rodne grude, da razvija domoljublje naroda Sinja i Cetinske krajine, da razvija prijateljstvo i suradnju među članovima, i ljubav prema Sinju i Cetinskoj krajini te da čuva izvornu starinsku odjeću, opremu i oružje Sinjske alke i njeguje narodne običaje (Statut Viteškog alkarskog društva u Sinju, 1997., čl. 3). Organizacija i rad društva propisani su Statutom Viteškog alkarskog društva te raznim Pravilnicima, ali i Pravilima o Alki koji se kroz povijest gotovo nisu mijenjali.

Jedna od najznačajnijih karakteristika održavanja Alke jest njezina ceremonijalnost. Navedenim Statutom i Pravilima propisani su svi detalji koji su vezani uz održavanje ceremonije, pripreme koje prethode alkarskim svečanostima, alkarsku povorku, ponašanje sudionika povorke, njihove odore i oprema itd. Prema alkarskom Statutu i po starim običajima, u nastavku slijedi opis kako se održavaju Alkarske svečanosti.

- **Alkarsko trkalište**

Alka se održava samo u Sinju i samo na stazi zvanoj Alkarsko trkalište. Trkalište započinje na staroj cesti Sinj – Split, na raskrižju s cestom Split – Vrlika, na prostoru od Velikog mosta na Gorućici,[21] odnosno od „Spomenika alkaru“[22], a završava kod stare fontane Petrovca.[23] Dužina trkališta iznosi oko 300 metara, dok je širina najmanje 5 metara. S obje strane trkališta nalazi se ograda, a iza nje su tribine za gledatelje (palke) i svečane lože.[24] Na početku trkališta, nedaleko od Velikog mosta, kod Spomenika alkaru, nalazi se Biljeg – oznaka od kamena od koje alkar počinje trku i odakle mu se računa vrijeme trke do alke.

Za vrijeme prova i Alke trkalište obvezno mora biti posuto pržinom (pijeskom) pomiješanim slanicom (sadrom), dovoljne debljine da se konji ne bi klizali po asfaltu.[25] Alkarsko trkalište asfaltirano je 1957., do tada je to bila makadamska cesta. Dok je bio makadam za uređenje staze bilo je potrebno manje pijeska, odnosno pržine koje se dovozila konjskim zapregama. Za potrebno poravnanje staze, konjske zaprege vukle su čeličnu branu, dok se danas čelična brana vuče traktorom. Kako bi se eliminirala prašina i osigurala odgovarajuća tvrdoća podloge za galop konja, staza se redovito polijeva. Priprema alkarskog trkališta započinje uklanjanjem suhih grana s drvoreda maruna, zatim započinje montaža tribina, a potom se

[21] Veliki most (Alkarski most) preko Gorućice (presahli pritok Cetine) sagradio je sinjski providur Paolo Emilio Canalis 1784. S nizvodne strane mosta, nad lukom koje je obrađen *bugnato* klesancima, ugrađena je ploča s godinom gradnje i natpisom „Na ukras Sinju, udobnost putnika i korist trgovine“. Nalazi se u neposrednoj blizini Biljega, mjesta s kojeg alkari kreću u galop. Most je zaštićeno kulturno dobro Ministarstva kulture Republike Hrvatske (Turistička zajednica grada Sinja, 2015.).

[22] Povodom obilježavanja 250. obljetnice Alke, 1965. podignut je „Spomenik alkaru“, rad akademskog kipara Stipe Sikirice (Kozlica, 2014.).

[23] Petrovac – fontana u Sinju, na putu Glavni trg – Alkarsko trkalište. Dao ju je sagraditi sinjski načelnik Petar Tripalo 1878. te po njemu nosi i ime (Turistička zajednica grada Sinja, 2015.).

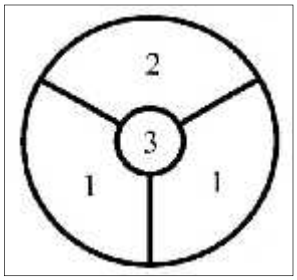
[24] Alkarska loža za alkare koji završe trku, barjaktara i njegove pratitelje; vojvodina loža za vojvodu, članove časnog suda, bilježnika i najavljivača; svečana loža za predstavnike civilnih i vojnih vlasti i druge značajne uzvanike (Pravila o Alki, 1992.).

[25] Ovaj se članak prvi put pojavljuje u Pravilima o Alki iz 1985. (Jurić, 1988. a : 195, čl. 13).

angažiraju kamioni i mehanizacija za prijevoz i ravnanje oko 300 kubika pijeska od kojeg se na asfaltnoj podlozi napravi staza. Sve do završetka Alke staza se svakodnevno održava, a na kraju se obavlja demontaža i uklanjanje pješčane staze. Uz trkalište svake se godine postavljaju i tribine za gledatelje. Tribine su ranije bile puno manje, a radile su se od drvene građe, greda i dasaka. Od 1971. drvene su tribine zamijenjene montažnima čelične konstrukcije, izrađene u Željezari Sisak u kombinaciji s drvenim puntima kao sjedećom površinom. Priprema alkarskog trkališta, staze i gledališta je opsežan posao koji svake godine obavlja oko stotinjak ljudi (Paštar, 2015.).

- **Alka (meta)**

Alka je od kovanog željeza, napravljena od dva obruča sa zajedničkim središtem. Veći obruč ima promjer 131,7 mm, a manji 35,1 mm mjereći njihovu unutarnju stranu. Obruči su međusobno povezani trima kracima koji idu od jednog obruča prema drugom i dijele prostor između obruča na tri jednaka dijela. Obruči i krakovi debeli su 6,6 mm i imaju oštar rub s one strane s koje se kopljem gađa u alku. Petlja za vješanje alke nalazi se na polovici jednog od tri jednaka luka većeg kruga alke. Alka je postavljena na udaljenosti od 160 m od Biljega, u pravcu Petrovca. Postavljena je na visinu od 332 cm, računajući od sredine alke do zemlje, a ovješena je preko trkališta na rastegnutom konopcu (sl. 15).

Slika 14. Shema alke
(Izvor: Wikipedija, 2015.)

Slika 15. Alka (meta)
(Izvor: Sinjska Alka, 2015.)

Pogodak u sredinu, u manji unutarnji krug (*u sridu*) donosi tri boda, pogodak u polje iznad sredine dva boda (*u dva*), a pogodak u jedno od dva donja polja je jedan bod (*u jedan*) (sl. 14). Ukoliko alkar u natjecanju ne dotakne alku, kaže se *promašio*, a kada je dotakne, ali pri tome ne osvoji niti jedan bod kaže se *u ništa*. Ako alkar pogodi alku i odbaci je, pa je opet u zraku pogodi u bilo koji od razdjeljaka i alka mu ostane na koplju, tada mu se na broj bodova dobivenih tim pogotkom dodaju još tri dopunska boda (Pravila o Alki, 1992.; Vukušić, 2013.).

Nekada je alka (meta) bila drugačijeg izgleda od sadašnje mete sinjskih alkara: promjer dvice bio je veći od promjera koji označava pogodak u jedan. U takvu alku je puno lakše pogoditi u dva, zbog čega su alkari nekada mogli prikupiti znatno veći broj punata. Stari izgled alke, na kojoj je dio za pogodak u dva bio veći od onih za jedan, koristio se sve do 1954. Sadašnji oblik, koji ima dva koncentrična željezna kruga povezana s tri kraka i na kojem je razmak između krugova podijeljen na tri jednaka dijela, počeo se koristiti na Alki 1955. Te godine Uprava VAD-a prihvatila je ideju tadašnjeg alaj-čauša Bogdana Ćatipovića, koji je po struci bio strojarski inženjer i koji je na temelju statuta iz 1833. u kojem se opisuje alka, izračunao da bi njen izgled trebao biti drugačiji te da dijelovi alke za pogodak u jedan i dva moraju biti jednaki. Uprava Društva prihvatila je njegovo objašnjenje i tako je ostalo do danas (Botić, 2015.).

- **Koplje**

Koplje je osnovno oružje alkara. Napravljeno je od drva, dugačko 290 – 300 cm, promjera 32,9 mm, a na njegovu vrhu je željezni šiljak dug 30 cm. Nešto ispod polovice koplja nalazi se „jabuka“, nepomični drveni obruč koji štiti ruku od udara alke. Na dnu koplja nalazi se bat – zadebljanje u koje se stavlja olovo zbog uravnoteženja koplja prilikom gađanja. Koplje je obojeno sivomodrom bojom. Koplja su najbolja kad su izrađena ručnim alatom. Tada se dnevno mogu napraviti najviše dva. Najbolje koplje je od kvalitetne smreke, ali se uglavnom izrađuju od guste jelovine. Znala su se izrađivati i od hrastovine i jasena, ali su bila previše teška. Od 2013. izrađuju se strojno, kada ih je izrađeno ukupno 36 (Pravila o Alki, 1992.; Paštar, 2015.).

6.1. Pripreme za Alkarske svečanosti

Alka se održava jedanput godišnje, u nedjelju u prvoj trećini kolovoza, tako da se Bara i Čoja održe u tom mjesecu. Alkarsko natjecanje, odnosno Alka, predstavlja svojevrsni završetak ali i kulminaciju višemjesečnih priprema za Alku. Pripreme se odvijaju na više razina, a započinju već u svibnju te su sve intenzivnije kako se bliži datum održavanja Alke. Najranije se počinju pripremati potencijalni natjecatelji, tj. alkari, a zatim im se vremenom pridružuju ostali sudionici povorke koja na dan natjecanja prolazi alkarskim trkalištem. Svečanost Alke dan je kada završava niz aktivnosti koje provode članovi VAD-a i ostali sudionici potrebni da manifestacija bude što bolje održana. U skladu s time održavaju se prove (probe), natjecanja Bara i Čoja, a potom i Alka.

- **Prove**[26]

Oko četiri mjeseca prije održavanja Alke (travanj/svibanj) započinje zajedničko probno jahanje svih alkara. Datum početka prova određuje vojvoda. Na provama se uvježbava držanje alkara na konju (hod, kas, galop) te vještina alkarskog jahanja.[27] Istodobno se s uvježbavanjem alkara, uvježbavaju i konji.

Najmanje petnaest dana prije Alke započinju prove alkara na alkarskom trkalištu. Kroz prove se odabiru najbolji alkari za sudjelovanje u natjecanju na Bari, Čoji i Alki. Na alkarskom trkalištu alkari uvježbavaju gađanje u alku, dolazak i odlazak s trkališta, polazak s Biljega (uz mjerenje vremena trajanja trke), zaustavljanje konja pred alkom, spuštanje alke s koplja i dr. Na provama na trkalištu alaj-čauš jaše i gađa prvi (na Alki trči posljednji), a obvezno je sudjelovanje i svih alkara.

Okupljanja alkarskih momaka započinju tri mjeseca prije Alke. Alkarski momci pomažu u timarenju alkarskih konja, uvježbavaju opremanje konja za prove i za Alku te pomažu u poljodjelskim radovima i prikupljanju hrane za konje. Na provama na trkalištu, najmanje četiri

[26] Tal. *prova* – pokus, proba. Sinjski idiom za pokusne trke, pokusno vježbanje za trčanje Alke (Jurić, 1988. b : 334).
[27] Pod alkarskim jahanjem podrazumijeva se pravilno i mirno jahanje u sedlu s jednakim opterećenjem na obje karlične kosti i razrezu, pri čemu su butine povučene što više prema nazad, a koljena izbočena što niže (duboko jahanje). Pri tome alkar se mora čvrsto držati u sedlu, prirodno opuštenih mišića da može brzo reagirati. Kod kretanja konja „hod-kas-galop“ sjedi u sedlu mirno prateći kičmom kretanje konja. U punom galopu kad gađa alku alkar sjedi u sedlu mirno i uspravno, bez naginjanja i dizanja na uzengije (Pravila o Alki, 1992.).

dana prije Alke, zajedno s alkarima sudjeluju i momci koji uvježbavaju korak, način oblikovanja momačke povorke, prihvaćanje koplja od alkara, te način rasporeda na trkalištu prigodom Alke. Tada se također uvježbavaju i alkarski pozdrav himni, zastavi, uzvanicima te Časnom sudu (Pravila o Alki, 1992.).

- **Bara i Čoja**[28]

Uoči Alke održavaju se natjecanja Bara i Čoja. Bara je naziv za livadu u Sinjskom polju (tzv. *alkarica*), a nekada je pobjednik Bare dobivao pravo košnje te livade za svoju stoku. Čoja je naziv za fino sukno od valjane vune čiji je komad dobivao pobjednik tog natjecanja (Vukušić, 2013.). Čoja se trči jedan dan prije Alke, u subotu, a Bara dva dana prije, odnosno u petak. Prema pravilima, ova su dva natjecanja istovjetna Alki, a razlikuju se jedino po manjoj razini formalnosti i protokolarnosti u odnosu na alkarsko natjecanje.

Dva dana prije Alke (u petak) održava se natjecanje za Baru. U Bari sudjeluju svi alkari i momci koji su odabrani za sudjelovanje u Alki. Alkar koji bez valjanog razloga izostane s natjecanja za Baru ne može sudjelovati u natjecanjima za Čoju i za Alku. Nakon završetka natjecanja vojvoda proglašava pobjednika i predaje mu znamenje pobjede. Pobjednik natjecanja za Baru dobiva novčanu nagradu i brončanu alku, a u povorci kroz Sinj, na svom koplju, prenosi znamenje pobjede – 200 cm zelenog sukna u znak sjećanja na nekadašnje pravo košenja livade *alkarice*. Pobjednika Bare u alkarskoj povorci kroz Sinj prate svi alkari, a on jaše na čelu povorke, u pratnji između dvojice alkara koje sam izabere. Pobjednici Bare redovito se bilježe od 1962.

Dan uoči Alke (u subotu) održava se Čoja. U natjecanju za Čoju, također sudjeluju svi alkari i alkarski momci koji su odabrani za sudjelovanje u Alki. Ukoliko alkar bez opravdanog razloga izostane s natjecanja za Čoju, ne može sudjelovati u natjecanju za Alku. Pobjednika Čoje proglašava vojvoda na isti način kao i na Alki. Dobitnik dobiva novčanu nagradu i srebrnu alku, a

[28] Pod tim nazivima spominju se prvi put u Statutu Viteškog alkarskog društva iz 1965., u čl. 46. Bara je označena kao prva generalna proba koja se održava dva dana prije Alke, a pobjednik dobiva novčanu nagradu koja se utvrđuje godišnje. Čoja je generalna prova u kojoj pobjednik dobiva tri metra crvene čoje ili odgovarajuću vrijednost u novcu. U starijim pravilnicima zabilježene su samo kao probe, prove, pokušajne vježbe. U Pravilniku VAD-a iz 1902., Opis „Sinjske Alke", čl. 2., utvrđeno je kako na zadnjoj i glavnoj vježbi moraju sudjelovati svi alkari koji će sudjelovati na Alki. Na ovoj vježbi igra se za komad crvenog skrleta (tur. *iskerlet*, tal. *scarlatto* – sjajna crvena čoja, grimiz (Jurić, 1988. b : 335), koji alkari sami nabavljaju svojim doprinosom. Onaj koji osvoji skrlet, praćen je od svih alkara do svojeg doma. Čoja je dakle, imala današnje značajke, ali pod nazivom glavna vježba (Jurić, 1988. a).

u povorci kroz Sinj, kao znamenje pobjede na koplju prenosi crvenu čoju duljine 311 cm. Pobjednik u povorci kroz Sinj jaše na čelu povorke u pratnji dvojice alkara koje sam izabere, a prate ih svi alkari i alkarski momci. Pobjednici Čoje bilježe se od 1901., iako je poznato da se ona održavala i ranije. Momku alkara pobjednika Bare i Čoje pripada plaketa.

Natjecanje na Bari i Čoji odvija se prema istim pravilima kao i na Alki, osim što sudionici ne nose svečane odore. Na Bari i Čoji alaj-čauš trči prvi, a njegov zamjenik posljednji, dok na Alki prvi trči zamjenik alaj-čauša, a alaj-čauš posljednji. Ostali alkari slijede jedan za drugim redom koji odredi vojvoda na prijedlog alaj-čauša. U natjecanju na Bari i Čoji u trećoj trki ne isključuju se alkari bez obzira na broj osvojenih punata u prve dvije trke (na Alki se isključuju). Onaj alkar koji osvoji najviše bodova u natjecanju na Bari i na Čoji, proglašava se pobjednikom (na Alki je to slavodobitnik). Alkarska povorka na Bari i Čoji ista je kao i na Alki, a sudionici su opremljeni kako je propisano za Baru i Čoju, tj. ne nose svečane odore, a barjaktar jaše bez barjaka. Na Bari i Čoji pucaju mačkule kod dolaska na trkalište i prigodom proglašavanja pobjednika, a kad alkar pogodi u sridu svira glazba (Pravila o Alki, 1992.).

6.2. Sudionici alkarskih svečanosti

Sudionici alkarskih svečanosti jesu vojvoda, alkari i alkarska pratnja, alkarski momci te članovi Časnog suda. Slijedi opis navedenih sastavljen prema Pravilima o Alki, 1992.; Statutu Viteškog alkarskog društva u Sinju, 1997.; Pravilniku o radu Časnog suda Viteškog alkarskog društva Sinj, 1992.; informacijama dostupnim na internetskim stranicama Sinjska alka, 2015. te prema: Ljubičić, 2001.

- **Vojvoda**

Vojvoda je zapovjednik alkarske čete, momačke čete i alkarske pratnje, ali ne sudjeluje u alkarskim natjecanjima. On izdaje svečanu zapovijed o održavanju Alke, rukovodi pripremama, odlučuje o izboru alkara i momaka koji će sudjelovati u Alki, bira i određuje između alkara svog ađutanta, barjaktara i pratioce barjaktaru, određuje vrijeme početka priprema alkara i momaka za Alku, naređuje početak svake trke te je odgovoran za rad i ponašanje alkara i momaka, kao i za

uspjeh Alke. Osim toga, vojvoda može izreći društvene mjere alkarima i momcima za vrijeme alkarskih prova kao što je ukor, isključenje iz prova i isključenje iz Alke. Prije početka natjecanja vojvoda drži svečani govor, a po završetku Alke proglašava slavodobitnika. On također proglašava pobjednika Bare i pobjednika Čoje, koje se održavaju prije Alke. Vojvoda se izabire na mandat od četiri godine. Sadašnji alkarski vojvoda je Ante Vučić, koji je na tom položaju od 2010. (sl. 19).

- **Vojvodin ađutant**[29]

Izabire ga vojvoda između alkara, ali on ne sudjeluje u natjecanju. Tijekom jutra, na dan Alke, vojvodin ađutant, u ime vojvode, sa svojim momkom u kočiji obilazi i poziva na Alku predstavnike svjetovnih, crkvenih i vojnih vlasti. U povorci jaše iza vodiča edeka s isukanom sabljom, u loži sjedi desno iza vojvode. Na kraju natjecanja izvješćuje vojvodu koji alkar ima najviše punata te ga prema vojvodinoj zapovijedi doprati pred vojvodinu ložu da ga vojvoda proglasi slavodobitnikom.

- **Alkarska četa**

Alkarsku četu čine alkari natjecatelji na konjima i njihov zapovjednik alaj-čauš.

  - **Alaj-čauš**[30]

Alaj-čauš je zapovjednik alkara kopljanika te zamjenjuje alkarskog vojvodu u svim poslovima oko pripreme Alke i pomaže mu u izboru alkara. On u Alki trči posljednji. Alaj-čauš je odgovoran za održavanje prova i osobno rukovodi trkama za vrijeme prova i Alke. Također je odgovoran i za ponašanje alkara te je dužan provjeriti je li svaki alkar ispravno odjeven i opremljen za sudjelovanje u Alki. Alkarima određuje opremu i oružje te vrši raspored konja. Za vrijeme prova i Alke alaj-čauš može alkarima izreći mjeru opomene te udaljiti alkare s prova do konačne vojvodine odluke. Alaj-čauš ima zamjenika koji mu pomaže u svim navedenim poslovima (sl. 20).

[29] Tal. *aiutante* – pomoćnik, pobočnik, ađutant (Jurić, 1988. b : 328).
[30] Tur. *alaj* – mnoštvo, četa; *çavuş* – starješina, zapovjednik. Odnosno zapovjednik mnoštva (Isto: 328).

- **Alkari kopljanici**

Alkar je onaj koji jaše na konju u alkarskoj povorci i obučen je u alkarsku odoru. Alkari se, kao i alkarski momci koji sudjbeluju u alkarskoj povorci i natjecanju, biraju isključivo između članova Viteškog alkarskog društva koji su rođeni u Cetinskoj krajini, kao i oni kojima su roditelji u njoj zavičajni. Izbor alkara vrši se svake godine. Alkarom može postati onaj član koji je naočita izgleda i junačkog držanja, ako je dobar jahač te ako desnom rukom dobro vlada kopljem. U Alkarskom natjecanju sudjeluje najmanje jedanaest, a najviše sedamnaest alkara kopljanika, uključujući alaj-čauša. U svakoj trci alkari trče onim slijedom koji odredi vojvoda na prijedlog alaj-čauša (sl. 16).

Slika 16. Alkari kopljanici

(Izvor: Turistička zajednica grada Sinja, 2015.)

- **Četa momaka**

Četu momaka čine alkarski momci koji u povorci idu u dvoredu s njihovim zapovjednikom arambašom na čelu i zamjenikom arambaše na začelju.

- **Arambaša**[31]

Arambaša je zapovjednik čete alkarskih momaka. On pomaže alkarskom vojvodi u izboru momaka. Odgovoran je za održavanje prova, za nastup u povorci i za ponašanje momaka. Osim

[31] Tur. *harami* – grešno, nedopustivo, razbojstvo; *başi* – zapovjednik, poglavica. Odnosno vođa pustahija, hajduka. U mletačko doba se u Cetinskoj krajini tako nazivao glavar u selu i vođa pandura (Isto: 328).

toga, dužan je provjeriti je li svaki momak ispravno odjeven i opremljen za sudjelovanje u Alki. Arambaša raspoređuje momačku opremu, odoru i oružje prema zahtjevima mjesta koje momak ima u Alki. Za vrijeme prova i Alke može momcima izreći mjeru opomene. Iz momačke čete arambaša u dogovoru s momcima i alkarima odabire svakom alkaru momka koji mu pomaže pri natjecanju. Arambaša se izabire na mandat od četiri godine. Arambaša ima zamjenika koji mu pomaže u obavljanju dužnosti. Arambašin zamjenik u povorci ide između posljednja dva momka (sl. 17, sl. 21).

- **Alkarski momak**

Alkarski momak je pješak u alkarskoj povorci koji je obučen u bogatu narodnu nošnju, a na ramenu nosi pušku kremenjaču. On je alkarov pomagač i dužnost mu je prihvatiti konja i koplje svog alkara nakon svake trke. Alkarski momci su naočiti, stasiti, kršni i plećati ljudi. Oni su predstavnici pučkih slojeva Cetinske krajine. U izbor alkarskih momaka ulaze oni koji vanjskim izgledom, visinom i izrazom lica, dostojanstvenim držanjem i odrješitošću najbolje odgovaraju zahtjevima momačke dužnosti, imaju razvijen osjećaj za koračanje u taktu glazbe te odgovorno ispunjavaju program priprema za momke. Izbor alkarskih momaka vrši se svake godine, izabire ih arambaša, a konačni sastav čete momaka utvrđuje vojvoda. Pri izboru momaka mora se imati u vidu i zastupljenost raznih područja Cetinske krajine (sl. 17, sl. 22).

Slika 17. Alkarski momci

(Izvor: Turistička zajednica grada Sinja, 2015.)

- **Barjaktar**[32]

Barjaktar je nosilac alkarskog barjaka. Izabire ga alkarski vojvoda. On ne sudjeluje u natjecanju. Na Bari i Čoji u povorci ne nosi barjak, dok u alkarskoj povorci, uz sablju nosi barjak VAD-a. U njegovoj pratnji idu dvojica pratilaca s isukanim sabljama. Za vrijeme trke sjedi u alkarskoj loži.

Alkarski barjak, tj. barjak VAD-a, napravljen je od svile boje trule višnje na kojemu je s jedne strane slika Gospe Sinjske iz 1716. i natpis „16. kolovoza 1715. Viteško alkarsko društvo Sinj“, a s druge strane je izvezen alkar na konju s uperenim kopljem. Barjak je dugačak dva metra, a širok jedan metar. Nosi se na koplju na čijem je vrhu privezana zastava Republike Hrvatske, široka 15 centimetara, a duga jedan i pol metar. Koplje za barjak je drveno, tamnocrvene boje, dužine 320 centimetara. Na vrhu koplja zadjevena je pozlaćena glava buzdovana s trinaest bodlji.

- **Pratitelji barjaktara**

Pratitelje barjaktara čine dvojica, od šestorice pratitelja koji u alkarskoj povorci jašu na konjima s isukanim sabljama u rukama. Vojvodu pozdravljaju kretnjom glave i oborenom sabljom.

- **Vodiči edeka**[33]

Dvojica momaka vode konja edeka, svaki sa svoje strane za uzde. Edek je vojvodin pričuvni konj, on je najljepše ukrašen i jedini je konj kojega nitko ne jaše. Prema narodnoj predaji, to je zarobljeni konj s opremom Seraskara Mehmed-paše, zapovjednika turske vojske 1715. (sl. 23).

- **Štitonoša**

Štitonoša je alkarski momak koji u povorci, između buzdovandžija, uspravno na prsima nosi štit. Štit je perzijskog podrijetla i potječe iz 17. st. Prema narodnoj predaji, štit je ratni plijen, zarobljen od Turaka prilikom obrane Sinja 1715. Izrađen je od smokova drveta i presvučen

[32] Tur. *bayraktar*; perz. *bayrak-dār* – stjegonoša. (Isto: 329).
[33] Tur. *yedek* – konop, uže kojim se vodi konj; konj u povodu (Isto: 330).

crvenom svilom sa stiliziranim mjedenim uresima. Original se čuva u Muzeju Alke, a štitonoša u alkarskoj povorci nosi istu kopiju (sl. 23).

- **Buzdovandžije**[34]

Dva alkarska momka koji na lijevom ramenu nose buzdovane, nazivaju se buzdovandžije. Oni u alkarskoj povorci idu jedan s lijeve strane, a drugi s desne strane štitonoše. Buzdovan ima drvenu rezbarenu ručku i brončanu ili željeznu glavicu podijeljenu na pera, pa se često naziva i perni buzdovan, a služio je za udaranje u borbi (sl. 23).

- **Bubnjari i trubači**

Tri bubnjara talambasača[35] i tri trubača prije početka Alke s Kamička pozivaju alkare da se okupe kod alaj-čauša. U alkarskoj povorci oni idu iza momačke čete. Na trkalištu jedan trubač svira u trublju kratki tradicionalni bojni znak za juriš, čime javlja alkaru da sa starta krene prema alci.

- **Namještač alke i pomoćnik**

Namještač alke stoji na sredini trkališta ispod alke i on namješta alku. Na svaki znak trube namještač alke se sklanja na lijevu stranu. O pâsu nosi pričuvnu alku. Pomoćnik namještača alke stoji kod desnog stupa koji drži alku, on po potrebi spušta i diže konopac da bi se alka mogla namjestiti. Ako alkar odnese ili odbaci alku, pomoćnik namještača odmah spušta konopac i namještač istupa na sredinu trkališta i namješta alku za sljedećeg natjecatelja. Namještač alke, okrenut Časnom sudu, glasno uzvikuje koliki je broj punata alkar postigao. To isto čini i kad je alkar promašio ili oborio alku. Pomoćnik namještača vuče konopac da se alka digne do određene visine. Da bi osigurao stalno istu visinu, pomoćnik namještača na konopcu učvršćuje poseban lanac (verige), koji služi za točno podešavanje visine konopca, odnosno alke. Namještač alke ima štap dužine 322 cm, pomoću kojega umiruje alku dok pomoćnik vuče konopac. Pored toga štap mu služi kao mjera da je alka podignuta na određenu visinu. Stupovi, konopac i štap namještača alke su sivomodre boje. Namještač alke i njegov pomoćnik ne sudjeluju u alkarskoj povorci, ali su sastavni dio Alke.

[34] Tur. *bozdogan* – bat s debelim ispupčenjima ili šiljcima, perima (Isto: 329).
[35] Tur. *daulbaz*, *tulumbaz* – bubnjar koji udara u talambas, bubanj općenito. U Alki bubanj je obješen remenom preko ramena bubnjara (Isto: 335).

- **Pucač mačkula**[36]

Pucač mačkula sastavni je dio Alke, ali ne sudjeluje u alkarskoj povorci. Mačkule pucaju s bedema Starog Grada. Na Bari i Čoji pucaju kod dolaska na trkalište i prigodom proglašavanja pobjednika. Na dan Alke mačkule pucaju u raznim prigodama, a započinju već u ranu zoru, u šest sati, kao znak početka svečanosti. Mačkule pucaju i prilikom svakog pogotka u sridu te prilikom proglašenja slavodobitnika.

- **Časni sud**

Časni alkarski sud sastoji se od dva člana i predsjednika, a izabire ih Skupština VAD-a na mandat od četiri godine. Članovi Časnog suda biraju se između starijih članova VAD-a koji uživaju ugled u VAD-u i Cetinskoj krajini te dobro poznaju alkarske tradicije, starinske običaje, prošlost Sinja i Cetinske krajine, Statut i Pravila Alke. Predsjednik Časnog suda mora biti iz reda starih alkarskih kopljanika, a najmanje dva člana Časnog suda moraju imati prebivalište na području Cetinske krajine, odnosno Alkarskog kraja.[37] Časni sud na Bari, Čoji i Alki prati alkarsko natjecanje, ocjenjuje držanje alkara i trku konja, brine se da se natjecanje i cijela svečanost održava prema odredbama Statuta, Pravilima o Alki i starim običajima. Časni sud odlučuje o priznavanju punata u svakoj trci i o pravu na ponavljanje trke pojedinom alkaru. Odluke Časnog suda na trkalištu su konačne, a zapisuje ih bilježnik Časnog suda.

Navedeni sudionici alkarskih svečanosti nose i propisanu im svečanu odoru. Svečane odore oblače se samo na dan Alke, dok se na provama, Bari i Čoji nose neformalna građanska odjela. Opis njihovih odora slijedi u nastavku.

[36] Mali top, mužar, pragnija. Na dan Alke puca se u raznim prigodama (Jurić, 1988. b : 332).
[37] Cetinski kraj, kao stari alkarski kraj, obuhvaća područje ograničeno selima: Zelovo, Potravlje, Maljkovo, Laktac, Bitelić, Bajagić, Gljev, Korita, Otok, Voštane, Kamensko, Tijarica, Budimiri, Nova Sela, Bisko, Ercegovci, Dicmo, Osoje, Sušci, Lučane i Zelovo (Statut Viteškog alkarskog društva u Sinju, 1997., čl. 9.)

6.3. Odora, oprema, oružje i ukrasi sudionika Alke

Svi sudionici Alkarske povorke sjajno su i bogato opremljeni, a predstavljaju spoj bogate nošnje i ratničke odore, oružja i opreme starih vitezova te narodne nošnje i oružja cetinskih seljaka. Alkari su odjeveni u odjeću koja se smatra starinskom, raskošnom odorom negdašnjih viših društvenih slojeva. Odore vojvode i alaj-čauša drugačije su od alkarskih. Vojvoda jedini ima smeđu odoru koja je raskošnija od ostalih („sav u zlatu“)[38], dok je odora alaj-čauša crne boje i djeluje vrlo otmjeno. Alkarski momci obučeni su prema uzoru na starinsku nošnju cetinskih seljaka, koja zajedno s oružjem koje momci nose, predstavlja ratnu opremu. Odore alkara i momaka ističu se ljepotom boja, kroja i ukrasa koje dopunjuje bogato i raznoliko oružje koje daje još svečaniji ton povorci i natjecanju. Ispočetka su alkari sami skrbili o opremi, ali s vremenom Viteško alkarsko društvo preuzima brigu oko čuvanja, obnavljanja i pohranjivanja odjeće i oružja koje je i danas u njegovoj zbirci. Gotovo sve odore alkara i alkarskih momaka replike su starih odora, dok su originali nakon restauracije i konzervacije smješteni u Muzej Alke.

Oružje alkarske zbirke datira u 18. i 19. stoljeće, osim turske sablje i štita iz kraja 17. stoljeća. Osim što je služilo za obranu i napad, raskošnim primjercima se ukrašavala nošnja, pa se po tome vidio ukus vlasnika i tehnika majstora. Tehnike izrade i ukrašavanja su različite: lijevanje, tauširanje, cizeliranje, filigran, nielo, damasciranje i inkrustracija s koraljima, raznobojnim kamenjem, s aplikacijama od mjedi, srebra i pozlatama. Kao što se nošnje pojedinih alkara i momaka razlikuju prema položaju u natjecanju, tako se isto razlikuje i njihovo oružje. Zbirka odore, opreme i oružja VAD-a 1979. proglašena je spomenikom kulture najviše kategorije (Sinjska Alka, 2015.).

Opremljenost alkara i momaka sastoji se od većeg broja predmeta: odore, opreme, oružja i ukrasa. Tu se posebno ističe starinsko oružje, koplja i sablje, puške, kubure i noževi te buzdovani i štit koji svjedoče o sredstvima i načinu borbe starih branitelja Sinja. Slijedi opis odore sudionika Alke sastavljen prema Pravilima o Alki, 1992.; Ljubičić, 2001. te internetskom portalu Sinjska Alka, 2015.

[38] U narodu se kaže: „Vojvoda je sav u zlatu.“ jer su dolama, krožet i gaće (hlače) izvezeni zlatnom srmom, a zlatna je i sva filigranska dugmad. Kalpak koji nosi vojvoda od tamnosmeđe je kunovine s perjanicom od čapljina perja. Sablja mu je zlatom okovana i bogato ukrašena (Sinjska Alka, 2015.).

- **Alkari** – obučeni su u starinsku izvornu vitešku odoru sinjskih branitelja s početka 18. stoljeća (sl. 16, sl. 18). Njihova odora predstavlja bogatu nošnju koji je nosio viši društveni sloj, čiji su sastavni dijelovi:
  - Kalpak (visoka šubara) od crne i tamnosmeđe kunovine, valjkastog oblika, nešto je viši nego širi, sa svilenom crvenom podstavom, ukrašen bijelom perjanicom (čelenkom) od ždralova ili čapljina perja.
  - Bijela košulja s jednostrukom jačicom (ovratnikom) i srebrnom filigranskom kopčom na ovratniku (majite).
  - Prsluk (krožet) od brokata, damasta, veluda ili svile. Na prednjicama je ukrašen dijelovima od galuna,[39] vezom od srme[40] te srebrnim pucama (dugmadima). Tkanina je ukrašena raznobojnim uzorkom grana i cvijeća.
  - Pojas (pâs) je od čiste svile s prugama u živim bojama dužine 4 m. Omata se nekoliko puta oko struka tako da pokriva gornji rub gaća (hlača) i donji rub prsluka.
  - Gaće[41] (jahaće hlače) od tamnomodre čoje s vezom na prednjem dijelu i srmenom srebrnom trakom niz šav s vanjske strane. Vezovi na prednjem dijelu izvezeni su u različitim narodnim motivima.
  - Dolama[42] je od tamnomodre čoje duljine do listova. Na prednjem dijelu ukrašena je dijelovima od galuna te vezom od srme, a na desnoj strani uz otvor je niz srebrnih dugmadi. Na dnu rukava je ukras – preklop ukrašen brokatom, damastom ili čojom i vezom od srme. Oblači se preko prsluka.
  - Rukavice su bijele končane. Alkari ih nose u svim prilikama osim za vrijeme natjecanja.
  - Čizme su crne boje sa sarama[43] do ispod koljena. Vrhovi sara obrubljeni su srebrnim galunom i kitama od srme. Na petama čizama smještene su mamuze.[44]

[39] Tur. *gaytan*, *kaytan* – urešen, opšiven. Gajtan, galun je uska pamučna, svilena vrpca ili konopčić od srme kojom se porubljuju i ukrašavaju dijelovi alkarske odore (Jurić, 1988. b : 330).
[40] Tur. *syrma*, *sirma* – srebro, tanka srebrna žica. Srebrni ili zlatni konac za vezenje i za filigranske radnje (Isto: 332).
[41] Gȁće – sinjski izraz za hlače (Isto: 330).
[42] Tur. *dolama* – janjičarsko odijelo, kaftan (Isto: 330).
[43] Madž. *szár* – okrugli dio čizme od gležnja do ispod koljena (Isto: 334).
[44] Tur. *mahmuz*; arap. *mihmāz*, *mihmez* – ostruge (Isto: 332).

Slika 18. Detalji alkarskih odora

(Izvor: Turistička zajednica grada Sinja, 2015.)

Uz svečane odore, alkari su oboružani kopljem i srebrom ukrašenim sabljama. Sablja, koja je malo zavinuta, visi o lijevom boku alkaru. To je tzv. *krivoćorda* ili sablja *krivošija*. Sablje su okovane srebrom i ukrašene reljefnim ili ugraviranim ornamentima.

Za vrijeme prova alkari nose lagane gaće (hlače) za jahanje sa čizmama i bijele košulje kratkih rukava. U natjecanju za Baru i Čoju nose istu odjeću i obuću, ali s crvenom kravatom i jaknom tamnoplave boje. Tradicionalna svečana odora oblači se samo kad se trči Alka.

- **Barjaktar, njegovi pratitelji i vojvodin ađutanat** – nose iste odore i ukrase kao i alkari koje se ne razlikuju ni u čemu. Uz sablju, barjaktar u povorci nosi alkarski barjak, a njegovi pratitelji i vojvodin ađutant jašu s isukanim sabljama.

- **Alaj-čauš** – njegova odora je crne boje s kratkom dolamom priljubljenom uz tijelo. Dolama je obrubljena crnim krznom i ukrašena vezovima od srebrne srme na prednjoj strani i leđima. Prsluk mu je od bijele čoje, sprijeda ukrašen vezom od srebrne srme i srebrnim dugmadima. Gaće su bogato izvezene na prednjem dijelu te na rubovima sa strana i otraga (sl. 20).

- **Vojvoda** – njegova je odora tamnosmeđe boje i znatno bogatije ukrašena. Vezovi na dolami, krožetu i gaćama izvezeni su zlatnom srmom, a zlatna su sva puca (dugmad)

izrađena u filigranima. Kalpak je od tamnosmeđe kunovine s perjanicom od čapljina perja. Sablja mu je zlatom okovana i bogato ukrašena (sl. 19).

Slika 19. Alkarski vojvoda
(Izvor: Sinjska Alka, 2015.)

Slika 20. Alaj-čauš
(Izvor: Sinjska Alka, 2015.)

- **Alkarski momci** – nose starinsku bogatu narodnu nošnju i naoružani su starinskim oružjem (sl. 17, sl. 22). Njihova se odora sastoji od:
    - Zapeškirena kapa[45] od crvene čoje, niska oboda, sa strane joj vise duge tamne rese. Oko nje je omotan šareni rubac (peškir) od kašmira ili svile dužine oko 1,5 m koji je s desne strane zadjeven kiticom svježeg cvijeća.
    - Bijela košulja od pamučnog platna sa širokim rukavima i niskom jačicom zakopčanom majitama. Na dnu rukava i ispod vrata kopča se bijelim pucama (dugmadima)

[45] Tur. *peşkir*, perz. *pīšgīr* – otirač, ubrus, marama (Jurić, 1988. b : 333).

- Ječerma[46] (prsluk) je od crvene čoje. Na prednjicama su prišite toke[47] od srebra. Gornji dio toka čine jednodijelne, dvodijelne i trodijelne srebrne ploče (tzv. kanata) s iskucanim biljnim motivom i filigranski ukras. Donji dio čini niz paralelnih srebrnih puca jednostavnih i dekoriranih. Na nekim ječermama su sitne ilike[48] s većim srebrnim kolutima, pričvršćenima srebrnim rozetama. Na jednoj ili obje strane uz otvor je niz srebrnih krupnijih srebrnih toka koje se ne zakopčavaju.
- Kumparan (koparan)[49] – kratki kaput od tamnosmeđeg domaćeg sukna obrubljen crvenom čojom, crvenim gajtanima i crvenim kitama. Kumparan se ne oblači već se nosi gizdavo prebačen preko lijevog ramena. Dio je nošnje iz doba kada se Alka trčala u vrijeme Poklada.
- Strukani pâs (pojas) isprepleten od crvene vune, dužine oko 4 m koji se omata oko struka tako da pokriva gornji dio gaća (hlača) i djelomično donji dio pripašnjače.
- Kožnata pripašnjača (pojas) rasječena na listove u koju se zadijevaju dugi handžar[50] ili jatagan[51] te dvije male, bogato ukrašene puške ili kubure[52]. Uz pripašnjaču su i fišeklije.[53] Pripašnjača se često naziva i „zmijsko gnijezdo“.
- Gaće (hlače) od domaćeg modrog sukna, ukrašene crvenim gajtanima. Pri dnu nogavica, otraga se kopčaju sa srebrnim sponama.
- Pletene suknene čarape preko kojih se oblače vezene terluke.[54]

[46] Tur. *geçirme* – prsluk na preklop, đile (Isto: 331).
[47] Tur. *toka* – metalna dugmad od mjedi, srebra ili zlata; metalne pločice koje se s dugmadi prišivaju na ječermu kao ukras, ali i kao vrsta oklopa (Isto: 336).
[48] Tur. *ilik* – rupica ili petlja za dugme. Da bi služile i kao ukras, izrađuju se od kositra ili gajtana, pa se doimaju kao toke na prsima (Isto: 331).
[49] Tal. *capperone* – vrsta ogrtača (Isto: 332).
[50] Tur. *hançer* – šiljati nož, kratki zakrivljeni mač (Isto: 331).
[51] Tur. *yatagan* – dugi zakrivljeni nož (Isto: 331). Jatagan, orijentalno oružje za sječu, dug od 60 do 65 cm, ima valovito zavinutu, iznutra brušenu oštricu od čelika, bez križa na balčaku, a držak mu je pognut nadolje. Uši se na balčaku prave od bjelokosti, bivolje kosti ili kovine, a rjeđe od drva. Držak jatagana sastoji se od dva račvasta uha, pa ga jatagani bjelosapci imaju od bjelokosti, a crnosapci od bivoljega roga ili drveta, a ima ih i od srebra ili mjedi (Sinjska Alka, 2015.).
[52] Tur. *kubur* – mala puška koja se zadijeva u kuburluk (Jurić, 1988. b : 332).
[53] Tur. *fişek* – naboj, metak. Spremnica za fišeke, kožnata vrećica za nošenje metaka (Isto: 330).
[54] Tur. *terlik* – papuče. Navlake preko čarapa, nazuvci (Isto: 335).

- Opanak od sirove ili štavljene goveđe kože. Za Cetinsku krajinu karakteristični su opanci oputaši, s gornjim dijelom spletenim od uskih remenčića (oputa) od teleće kože.

Na lijevom ramenu momci nose dugu pušku kremenjaču, držeći je za cijev lijevom rukom.

Alkarski momci na Bari nose bijele košulje, obične tamne gaće (hlače) i obične plitke cipele, a na Čoji od momačke odore nose košulju, gaće, pâs, opanke te crvenu kapu s resama.

- **Arambaša** – nosi odoru i oružje slično alkarskom momku, ali mnogo bogatiju. Na jačici (ovratnik) su pozlaćene majite, a ječerma je obložena pozlaćenim pločicama – tokama, dok je na desnoj strani ječerme šest velikih pozlaćenih kolutova. Kumparan je sav od crvene čoje, ukrašen zlatnom srmom. Pâs je od raznobojne svile, a u pripašnjaču su zadjevene bogato ukrašene kubure, jatagan, lula s kamišom[55] i željezne mašice[56] (sl. 21).

Slika 21. Arambaša
(Izvor: Sinjska Alka, 2015.)

Slika 22. Alkarski momak
(Izvor: Sinjska Alka, 2015.)

[55] Tur. *kamiş* – štap od lule kojim se lula zatakne u pripašnjaču (Isto: 331).
[56] Tur. *maşe*; perz. *māše* – hvataljka, kliješta za žar, štipaljka za vatru (Isto: 332).

- **Štitonoša, buzdovandžije i vodiči edeka** – obučeni su i naoružani kao i ostali momci, samo ne nose duge puške kremenjače na ramenu. Buzdovandžije nose na lijevom ramenu po jedan buzdovan, štitonoša štit ispred prsiju, a vodiči konja edeka drže u rukama dizgine edeka kojega vode (sl. 23).

Slika 23. Štitonoša, buzdovandžija, vodiči edeka

(Izvor: Ferata – Sinjski portal, 2015.)

- **Bubnjari, trubači, namještač alke i njegov pomoćnik, pucač mačkula** – obučeni su u jednostavniju narodnu nošnju koja je skromnije ukrašena. Na glavi nose crvene narodne kapice s dužim resama, a oko struka imaju obavijen crveni pas.

- **Članovi časnog suda** – obučeni su u svečana tamnoplava odijela s plavom svilenim ružom s dvjema plavim visećim vrpcama na lijevoj strani prsiju. Bilježnik Časnog suda obučen je u svijetlosmeđe odijelo, a izvještač[57] u svijetloplavo.

Uz alkare i alkarske momke, konji koji sudjeluju u Alki također imaju bogatu opremu i ukrase koju čine uzda, oglavić (naglavnjak), pusat (napršnjak), sedlo i abaja[58] (prekrivač sedla). Preko uzde, na glavi konja postavljen je oglavić (naglavnjak), koji je ukrašen srebrnim ukrasima.

[57] Osoba koja preko razglasa izvješćuje gledatelje o rezultatima natjecanja, odlukama vojvode i Časnog suda i daje druga izvješća u vezi s natjecanjem (Pravila o Alki, 1992.).

[58] Tur. *abaî*, aba; arap. *'abā* – domaće grublje i deblje sukno. Konjski pokrivač, prostirka preko sedla, ali i podsedlica koja seže konju do trbuha (Jurić, 1988. b : 328).

Na prednjem dijelu oglavića, na čelu konja nalazi se srebrna ili pozlaćena pločica ukrašena tehnikom iskucavanja u stilu 18. do polovine 19. st. Ploče su okruglaste ili u obliku izduženog štita s ukrasnim resicama. Preko prsiju konja, učvršćen za prednji dio sedla i za kolan, postavljen je pusat (napršnjak), ukrašen posebnim pločicama. Na spoju krakova pusata, posred prsiju konja, nalazi se posrebrena kugla (jabuka ili đulbek), koja je na vojvodinom konju pozlaćena. Sedlo je od mekane štavljene kože. Na sedlima vojvodinog, barjaktarovog konja i konja edeka, uzengije (stremeni) su posebno ukrašene. Preko sedla prebačen je prekrivač – abaja od crvene čoje koji seže do trbuha konja. Abaja je cijelim rubom izvezena biljnim motivima izrađenim zlatnom ili srebrnom srmom i raznobojnom svilom i vunenim resama. Opremljenost konja na provama je obična, sa sedlom i uzdom bez ukrasa.

Oprema konja edeka slična je opremi ostalih konja, ali je bogatije ukrašena. Uzde su jake i imaju duge dizgine za vođenje. Oglavić je dopunjen kožnim pokrivačem vrata sa srebrnim ukrasima, zajedno sa srebrnim lancem na kojem visi kuglica – zvončić. Pusat je od šireg crnog kožnog remena, bogato ukrašen srebrnim pločicama s glavom Meduze uokvirenom cvjetnom girlandom. Sedlo je turskog podrijetla s umetnutim srebrom i sedefom na drvenim dijelovima i s turskom podsedlicom. Uzengije (stremeni) su lijevane i posebno ukrašene, a na gazištu uzengije nalazi se oblik alke. O sedlu visi par kuburlija od čoje, ukrašenih srebrnim vezom u kojima su zadjevene dvije posrebrene kubure, dok s desne strane visi srebrom okovana sablja.

Više pasmina i tipova konja pogodno je za trčanje Alke. Po pasminskom sastavu do sada su u Alci bili najzastupljeniji arapski konji, engleski punokrvnjaci te lipicanci. Trčali su stazom i holstein konji, trakeneri, gidrani, buđoni i druge pasmine kao i polukrvnjaci i križanci unutar nabrojenih pasmina konja. U Alkarskoj ergeli nastoji se uzgojiti tip konja Alkar koji bi brzinom, mirnoćom galopa, temperamentom i općim dojmom najbolje zadovoljio potrebe Alke (Sinjska Alka, 2015.).

Svi dosad nabrojeni sudionici s punom opremom i svečanim odorama sudjeluju u alkarskoj povorci na dan Alke. Dan Alke u Sinju je posebno svečano obilježen, a svečanost vezana uz Alku započinje rano ujutro propisana prema Pravilima o Alki. Opis slijedi u nastavku teksta.

6.4. Dan Alke

Na dan Alke, u ranu zoru, s bedema Staroga grada[59] pucanjem se oglašavaju mačkule, a potom Gradska glazba svira budnice prolazeći glavnim ulicama Sinja. Budnice služe kako bi se njima pozvalo građane i goste da se pridruže procesiji u kojoj se nalaze alkari i alkarski momci, a koja kreće prema Starome gradu gdje se u sedam sati ujutro održava misa s molitvom za uspješan i miran završetak alkarskih svečanosti. Nakon mise, obnavljaju se sjećanja na slavnu pobjedu nad Turcima u čiji se spomen i održava Alka. U jutarnjim satima vojvodin pobočnik (ađutant) i njegov momak, obučeni u svečane odore, u okićenoj kočiji posjećuju i pozivaju na Alku predstavnike gradske, vojne i civilne vlasti, a potom na gradskom groblju polažu vijenac u znak sjećanja na umrle i poginule članove VAD-a i ostale sudionike Domovinskog rata.

Dva sata prije početka Alke trubači i bubnjari s Kamička[60] pozivaju alkare i alkarske momke da se potpuno opremljeni, u svečanoj odori i naoružani, okupe kod alaj-čauša. Nakon okupljanja, alaj-čauš vrši pregled alkara, a arambaša momaka te svi zajedno, svrstani prema propisanome redu, kreću prema Alkarskim dvorima[61] uz pratnju bubnjeva i truba. Tamo ih čeka alkarski vojvoda te već okupljeni barjaktar i njegovi pratitelji, pobočnik vojvodin, konj edek, njegovi vodiči, štitonoša i buzdovandžije. Prije polaska na trkalište vojvoda obavlja svečani pregled i utvrđuje spremnost alkara i momaka za natjecanje. Ukoliko neki alkar ili momak ne dođe na pregled ili imaju kakve nedostatke u odjeći ili opremi i naoružanju, prema pravilima oni

[59] Srednjovjekovna utvrda na brdu iznad Sinja, na čijem se vrhu nalazi zavjetna crkva. Gospina spomen crkva podignuta je 1887., prigodom proslave dvjestote obljetnice dolaska naroda i Gospine slike iz Rame (Ljubičić, 2001.; Vukušić, 2012.).

[60] Brežuljak iznad Glavnoga trga u Sinju na kojem se nalaze ostaci male tvrđave koju je u 18. st. držala predstraža posade glavne sinjske tvrđave. Tvrđava je izgrađena 1712., a danas se na njoj nalazi toranj sa satom (Ljubičić, 2001.).

[61] Nalaze se na prostoru starog Mletačkog kvartira u Sinju. Alkarski dvori – Muzej Alke čini kompleks zgrada u kojem se nalaze prostorije VAD-a, Alkarski klub, muzejski prostor, kongresna dvorana te niz izložbenih i prezentacijskih prostora. Naziv Kvartira (franc. *quartier* – stan, vojnički logor) ukazuje na njihovu izvornu namjenu – vojarnu u kojoj je smještena hrvatska konjica (*Cavalleria croata, Croati a cavallo*). Sagrađeni su 1760. kao utvrda u obliku četverokuta s dva sklopa zgrada s po dvije četverokutne kule te dva unutarnja dvorišta odijeljena štalama. U kompleks su se mogle smjestiti četiri satnije konjanika s konjima. Kroz povijest su ih koristile sve vojske koje su boravile na području Sinja, osobito francuska početkom 19. stoljeća, te austrijska, kada su Kvartiri nadograđeni dvokatnom vojarnom za domobranstvo. Prije izgradnje Alkarskih dvora provedena su zaštitna arheološka istraživanja kojima je cilj bio dobiti što potpuniji uvid u slijed gradnja i preinaka na Kvartirima tijekom 18., 19. i 20. stoljeća. Otkriveni su arhitektonski temelji južne kule, vodosprema, sustav kanala za odvodnju oborinskih voda, ostatci popločavanja, podnica i kaldrma. Ulomci glazirane i grube kuhinjske keramike, ulomci stakla, brojne keramičke lule, mletački novac i metalni predmeti potječu većinom iz kasnosrednjovjekovnog i novovjekovnog razdoblja. Kvartiri su zaštićeno kulturno dobro Ministarstva kulture Republike Hrvatske (Turistička zajednica grada Sinja, 2015.).

se isključuju iz Alke. Nakon završetka pregleda formira se alkarska povorka koja najprije kreće pred crkvu Gospe Sinjske[62], gdje se pokloni, a zatim polazi prema Alkarskom trkalištu (Ljubičić, 2001.; Vukušić, 2013.).

Redoslijed Alkarske povorke točno je određen u Pravilima o Alki, a sastoji se od vojvode, čete alkara, čete momaka i pratnje. Alkarska četa sastoji se od alkara natjecatelja sa zapovjednikom alaj-čaušom. Četu momaka čine alkarski momci na čelu s arambašom. Pratnja se sastoji od alkara koji ne sudjeluju u natjecanju i to: barjaktara, njegovih dvojice od šestorice pratitelja i vojvodina ađutanta, dvojice momaka koji vode konja edeka, jednog momka štitonoše i dvojice buzdovandžija te trojice bubnjara. Svi alkari jašu na konjima, a momci i ostali dio pratnje idu pješice. Namještač alke, njegov pomoćnik, trubač i pucač mačkula sastavni su dio Alke, ali ne sudjeluju u povorci. Povorka je sljedećeg rasporeda:

- na čelu su momci u dvoredu, između prve dvojice momaka ide arambaša, a na kraju između dvojice zadnjih momaka ide podarambaša (zamjenik arambašin);
- slijede trojica bubnjara u jednom redu, a iza njih trojica trubača u drugom redu;
- zatim slijedi barjaktar koji u ruci nosi barjak, u pratnji dvojice do šestorice pratitelja s isukanim sabljama, svi na konjima;
- štitonoša, držeći štit uspravno na prsima, između dvojice buzdovandžija;
- slijede dva momka koji vode edeka, držeći ga svaki sa strane za uzdu;
- vojvodin ađutant na konju s isukanom sabljom;
- vojvoda na konju;
- ostali alkari na konjima u dva reda držeći koplje u desnoj ruci uspravno;
- zadnji na konju jaše alaj-čauš držeći koplje uspravno u desnoj ruci.

[62] Punim imenom crkva Čudotvorne Gospe Sinjske nalazi se na glavnom sinjskom gradskom trgu. Građena od 1699. do 1712., do danas je zadržala svoj izvorni izgled. Središnje mjesto u crkvi zauzima slika Čudotvorne Gospe Sinjske. Osim Gospinoga, u crkvi se nalaze i oltari sv. Josipa, sv. Frane, sv. Ante te sv. Nikole u prezbiteriju s kamenim oltarom, radom akademskog kipara Kuzme Kovačića. Značajni su i vitraji akademskog kipara Antona Vrlića i akademskog slikara Ivana Grgata. Brončani reljef autora Kuzme Kovačića s likom Gospe Sinjske okrunjene s dvanaest zvijezda, jednak detalju na vratima franjevačke crkve na Šćitu u Rami, nalazi se u unutarnjem crkvenom dvorištu. Reljefna brončana vrata crkve rad su akademskog kipara Stipe Sikirice. Današnji zvonik, s četiri nova zvona, visok 43,5 metara, dovršen je 1927., na mjestu staroga iz 1775. Crkva je posvećena na blagdan Uzašašća 2009., zajedno s novim oltarom i Gospinim kipom u samostanskom dvorištu, rad akademskog kipara Josipa Marinovića (Turistička zajednica grada Sinja, 2015.).

Povorka u takvom sastavu, uz zvukove truba i bubnjeva, produžuje do početka trkališta, a zatim se vraća i zaustavlja kad vojvoda dođe ispred svečanih loža. Momci se poredaju s obje strane trkališta, sučelice jedni drugima, raspoređuju se edek, barjaktar i pratnja okrenuta svečanoj loži. Alkari se poredaju u jedan red na konjima od konopa prema početku trkališta okrenuti svečanoj loži te potom svira hrvatska himna. Nakon svečanog govora alkarskog vojvode, on i dio pratnje sjašu s konja, a alkari jašu na početak trkališta, odakle alaj-čauš dolazi pješice natrag do alke i provjerava da li je sve spremno za natjecanje. Za to vrijeme vojvoda i njegov ađutant penju se u vojvodinu ložu, gdje već sjede časni sudci. U vojvodinoj loži sjede još i barjaktar i njegovi pratitelji. Štitonoša i buzdovandžije smještaju se ispred alkarske lože, a vodiči edeka odlaze na njima određeno mjesto na kraju trkališta. Nakon što je alaj-čauš utvrdio da je sve spremno za natjecanje, on dolazi pred vojvodu koji ustaje, pozdravlja ga te mu se obraća riječima:

- „Vojvodo, sve je spremno za početak prve trke ... Alke, očekujem Tvoju zapovid!“
- Tada Vojvoda naređuje: „Neka prva trka otpočne!“
- Primivši naredbu alaj-čauš odgovara: „Na zapovid.“

Nakon što je alaj-čauš primio naredbu za početak trke, naređuje trubaču da svira poziv za trku. Na znak trube, alkar na mjestu odakle otpočinje trka pozdravlja s konja alkare sa „Zdravo!“, podbada konja tako da konj počne trčati punim galopom od Biljega do alke. Alaj-čauš upravlja cijelim natjecanjem i zapovijeda trubaču da odsvira poziv za trku svakom alkaru. Na kraju svake trke, odlazi na početak trkališta, a zamjenjuje ga njegov zamjenik.

Kada prvi alkar potrči, pogodi i odnese alku, vraća se pred alkarsku ložu kako bi pokazao sudcima u što je pogodio. Zatim spušta alku s koplja, pozdravlja, a koplje dobacuje svom momku te obojica napuštaju trkalište. Nakon svakog pogotka alke *u sridu* zasvira glazba i pucaju mačkule na Gradu. Alkar koji ne odnese alku, ne vraća se pred ložu. Nakon završetka prve trke četa momaka i četa alkara uz glazbenu pratnju odlaze na početak trkališta, gdje alkari ostaju, a momci se vraćaju na svoja mjesta. Isto se ponavlja i nakon druge trke. U trećoj trci ne sudjeluju oni alkari koji prema broju postignutih bodova u prve dvije trke nemaju nikakve mogućnosti da pobjede. Onaj alkar koji nakon treće trke skupi najviše bodova postaje slavodobitnik. Ukoliko dva ili više alkara imaju isti broj bodova, slijedi tzv. pripetavanje, dok se ne dobije pobjednik.

Na kraju natjecanja ponovno se formira alkarska povorka, koja s pobjednikom na čelu dolazi do svečane lože, gdje vojvoda na vrh koplja pobjednika postavlja hrvatski plamenac – trobojnicu[63] te mu čestita i uručuje nagradu sponzora. Taj čin praćen je pucnjima mačkula s bedema Staroga grada. Vojvoda se potom pridružuje povorci koja odlazi na početak trkališta gdje se okreće i istim redoslijedom i istim putem kojim je došla napušta trkalište i preko središnjega gradskog trga, uz pozdrav Svetištu Gospe Sinjske, prati alkarskog vojvodu do Alkarskih dvora. Nakon toga povorka prati slavodobitnika i alaj-čauša do njihovih domova, a potom se razilaze. Kao trajan poklon slavodobitniku pripada zlatna alka, a njegovu momku srebrna. Slavodobitnikovo i ime njegova momka upisuje se u svečane spise (Ljubičić, 2001.; Pravila o Alki, 1992.).

U Prilogu VI nalazi se popis slavodobitnika Alke od 1818. do 2015., sastavljen prema: Jurić, 1988. a i podacima dostupnim na internetskom portalu Sinjska alka, 2015. Za neke godine, početkom 19. st., ne postoje podaci o slavodobitnicima, dok se 1941. – 1943. Alka nije održavala, stoga su ta polja u popisu prazna. Među navedenim slavodobitnicima se ističe najtrofejniji alkar Nikola Cerinić, koji je bio slavodobitnik čak dvanaest puta (1867. – 1899.), u 32 godine trčanja (1873., 1874., 1878., 1880., 1883., 1887., 1891., 1892., 1895., 1897., 1898., 1899.). Godine 1898. Alku je dobio pogodcima u sridu u sve tri trke. Osim što je najtrofejniji slavodobitnik Alke, Cerinić je po rođenju bio Bračanin,[64] ali je mogućnost sudjelovanja na Alki dobio prema načelu zavičajnosti, koja je u njegovo doba, u drugoj polovici 19. st., bila propisana kriterijem neprekidnoga dvadesetogodišnjega prebivanja u Cetinskoj krajini. Nakon Cerinića slijedi Nikola Jelinčić-Bećo koji je u razdoblju od 1900. do 1935. osam puta postao slavodobitnikom. Pet Alki su osvojili Jozo Boko u razdoblju od 1914. do 1930., Janko Kelava u razdoblju od 1961. do 1975., kao i Anđelko Vučković-Ako u vremenu od 1974. do 1996. Najveći broj nastupa na Sinjskoj alci ima alkar Ante Grabovac Ivanov. On je u razdoblju od 1873. do 1926. čak 45 puta trčao Alku te 4 puta postao i slavodobitnikom. Po rekordnom broju nastupa treba spomenuti i Stipu Miluna i Nikolu Jelinčića koji su 43 puta sudjelovali na Alki. Slavodobitnik 300. Alke,

[63] Stari je alkarski običaj da taj najveći trofej za svakog slavodobitnika bude unikatni proizvod vezilja. Nekada su ga ručno vezle žene u Sinju, dok posljednjih godina slavodobitnički plamenac vezu u Odjelu za tekstil Restauratorskog zavoda Hrvatske (Paštar, 2015.).

[64] Rodio se u Splitskoj na otoku Braču 23. kolovoza 1844. Kad je imao četiri godine, s roditeljima se iz rodnog mjesta doselio u Sinj. Na kuću u kojoj je živjela obitelj Cerinić, 2012. postavljena je spomen ploča Nikoli Ceriniću kao najtrofejnijem alkaru (Dukić; Nasić, 2014.).

2015. je Frano Ivković. Pobjednik Bare je Alen Filipović Grčić, a pobjednik Čoje je Ante Runje (Ljubičić, 2001.; Vukušić, 2013.; Sinjska Alka, 2015.; Turistička zajednica grada Sinja, 2015.).

Danas se trči tzv. obična Alka, no prema Statutu Sinjske alke iz 1833. nekad je postojala i svečana Alka (Prilog V, glava IV). Od obične Alke najviše se razlikovala po tome što je uza svakog alkara s njegove lijeve strane jahao i njegov kum, u punoj alkarskoj opremi, ali bez koplja. Svaki alkar imao je po jednog kuma koji ga je zastupao i u svim sporovima preuzimao njegovu obranu. Prema nekim opisima svečane Alke, kum bi jahao ispred svoga alkara i najavljivao njegov dolazak, a prema drugim opisima bi jurio iza njega. Po tome se može vidjeti da je povorka alkara nekada bila dvostruko dulja nego danas. Kako je Alka kroz povijest sve više gubila karnevalske značajke, pomalo se gubila i ova svečana vrsta Alke, a učvršćivala se ona koja se održava i danas i koja se svojom jednostavnošću više uklapala u vojnički Sinj (Ljubičić, 2001.).

Sinjska alka kontinuirano traje od 1715. do danas i tek je jedanput bila odgođena na više mjeseci zbog kolere (1855.), a tijekom Drugog svjetskog rata nije se održavala tri godine. Temeljena na dugoj tradiciji održavanja, duboko je ukorijenjena i valorizirana među stanovništvom Cetinske krajine. Njezin je cilj održavanje tradicije i očuvanje starih običaja te njihovo prenošenje na nove generacije. Koliko je Alka tradicionalna viteška igra, a uz nju i koliko je Trka na prstenac tradicionalna u svom lokalnom okruženju, razmatra se u sljedećem poglavlju.

7. TRADICIJA ODRŽAVANJA ALKARSKIH IGARA

Trka na prstenac, a posebno Sinjska alka u literaturi, medijima i svakodnevnom govoru okarakterizirane su kao tradicionalne viteške igre. Međutim, u prethodnim poglavljima rada koja govore o njihovom postanku i povijesti, uočava se da ni jedna ni druga nisu bile izvorne narodne igre koje su izvedene iz lokalne ili mjesne etnografske baštine. Obje su utemeljene na široj hrvatskoj, odnosno zapadnoeuropskoj i orijentalnoj viteškoj tradiciji.

Prema Proleksis Enciklopediji (2015.), tradicija (lat. *traditio* – predaja, predavanje) označava iskustva i kulturne tečevine (običaje, vjerovanja, norme, vrjednote i dr.) neke zajednice koji se prenose usmeno, pismeno ili primjenom iz naraštaja u naraštaj. To je prenošenje iskustava sa starijih naraštaja na mlađe, prijenos običaja, znanja, kulturnih vrijednosti, vjerovanja i oblika ponašanja na nove naraštaje, očuvanje neke djelatnosti kroz neko duže razdoblje, pri čemu ona poprima značenje običaja. Temelji se na ustaljenom načinu razmišljanja i ustaljenim običajima koji su preuzeti iz ranijih razdoblja. Tako *tradicionalizam* označava održavanje tradicije, sklonost tradiciji, a *tradicionalan* znači uobičajen, već naraštajima isti, određen tradicijom.

U nastavku se obrađuje pojam izmišljanja tradicije i invencija tradicije u turističke svrhe te je opisano kako pojedini događaji, rituali, prakse postaju ukorijenjeni u narodu i poprimaju tradicijske značajke.

7.1. Izmišljanje tradicije

Izmišljanje, odnosno invencija tradicije, javlja se najčešće u etnološkom kontekstu, a označava skup praksi reguliranih prešutno prihvaćenim pravilima koji nastoje usaditi određene vrijednosti i norme ponašanja pomoću ponavljanja (Jelinčić, 2010.). Tradicije koje izgledaju ili za koje se tvrdi da su stare, često su podrijetlom novijeg datuma i ponekad izmišljene. Termin „izmišljena tradicija“ koristi se u širokom, ali preciznom smislu:

- izmišljene, konstruirane i formalno ustanovljene tradicije,

- tradicije koje se javljaju na način koji nije moguće pratiti u okviru kratkog vremenskog perioda i koje se uspostavljaju velikom brzinom (Hobsbawm, 2011.).

Pojam „izmišljena tradicija“ se koristi u smislu jednog broja radnji ritualne ili simboličke prirode, koji se obično provode prema pravilima koja su otvoreno ili prikriveno prihvaćena i koje teže tomu da usade određene vrijednosti i norme ponašanja putem ponavljanja te ukoliko je moguće, uspostavljaju kontinuitet s prošlošću. Te su tradicije odgovori na nove situacije, koji uzimaju karakteristike starog ili uspostavljaju svoju vlastitu prošlost putem obvezujućeg ponavljanja. One mogu biti i kontrast između stalne promjene i inovacije modernog svijeta i pokušaja da se barem neki dijelovi društvenog života unutar njega strukturiraju kao stabilni i nepromjenjivi.

U ovom kontekstu potrebno je razlikovati pojam tradicije i pojam običaja. Pri tome je glavna karakteristika tradicije ta da je ona nepromjenjiva. Njezina stvarna ili izmišljena prošlost nameće fiksne, formalizirane radnje, tj. ponavljanja. Za razliku od nje, običaj je promjenjiv. On ne sprječava inovaciju i promjenu, već ih potvrđuje na osnovi prethodnih primjera, društvenog kontinuiteta ili prirodnog zakona koji je izražen u prošlosti.

Izmišljene tradicije pojavljuju se najčešće kada brza transformacija društva slabi i razara društvene obrasce za koje su “stare” tradicije bile stvarane i kada proizvodi nove, na koje te tradicije nisu primjenjive ili onda kada stare tradicije i njihovi nosioci i promotori nisu više dovoljno prilagodljivi ili su eliminirani na neki drugi način. Mogu se podijeliti na:

- one koje uspostavljaju ili simboliziraju socijalnu koheziju ili članstvo u grupi, stvarne ili izmišljene zajednice. One su prevladavajuće, a druge su funkcije smatrane kao implicitne ili kao da proizlaze iz osjećaja identifikacije sa zajednicom ili institucijama koje predstavljaju, izražavaju ili simboliziraju,
- one koje uspostavljaju ili ozakonjuju institucije, statuse ili odnose identiteta,
- one čiji je osnovni cilj bio socijalizacija, usađivanje vjerovanja, sustava vrijednosti i konvencija vezanih za ponašanje (Hobsbawm, 2011.).

Te se nove, izmišljene tradicije mogu nadovezati na stare ili se mogu izmišljati posuđivanjem rituala, simbola i moralnog uvjerenja kao što su religija, folklor te arhitektura. Kao

primjer za navedeno navodi se pojam nacionalizma, gdje se tradicijski običaji koji već postoje (narodne pjesme, običaji, nadmetanja) modificiraju, ritualiziraju i institucionaliziraju kako bi služile novim nacionalnim ciljevima. Nastaju potpuno novi simboli i sredstva (nacionalne himne, nacionalne zastave, grbovi).

Izmišljene tradicije su važni simptomi i indikatori problema koji se drugačije ne bi mogli niti prepoznati i razvojnog tijeka koji bi inače bilo teško identificirati i datirati. One su dokazni materijal i pružaju jasnu sliku odnosa ljudi prema prošlosti, jer koriste povijest kao ono što daje osobnost akciji i učvršćuje grupnu povezanost. Proučavanje i izmišljanje tradicije je interdisciplinarno. Ono ujedinjuje povjesničare i antropologe, kao i mnoge druge znanosti o čovjeku (Hobsbawm, 2011.).

Prema iznesenim objašnjenjima, može se objasniti i tradicionalnost Alke, koja se ponajprije ogleda u njezinoj trostoljetnoj ponovljivosti koja se prenosi. Uz to, mogu se prepoznati i značajke tradicije koje se odnose na vrijednosti i značenja koja joj ljudi pridaju, kao pojedinci i kao članovi zajednice. Značajke koje je Alka poprimila kao prepoznatljiv fenomen izvan užih, lokalnih okvira u mnogo čemu su bile obilježene povijesno-političkim i društveno-kulturnim kontekstima te vrijednosnim sustavima uz koje se ti konteksti vežu. Alka danas egzistira kao snažan simbol s kojim se članovi lokalne zajednice identificiraju i time upućuju na svoju posebnost. Pobjeda nad Turcima 1715. glavno je izvorište i oslonac Alke te kao takva predstavlja važan segment svakodnevice individualnog i kolektivnog života mnogih stanovnika Cetinske krajine. Zbog njezine formalne pripadnosti viteškim igrama europskog srednjovjekovlja i obilježjima nevezanim uz lokalnu tradiciju, nije ju se moglo pojmiti kao oblik starije narodne kulture. No, transformacijom srednjovjekovne viteške igre u Alku (vezivanje uz pobjedu nad Turcima i legendu o Gospi Sinjskoj) postala je jednim od načina održavanja sjećanja na slavnu pobjedu (Vukušić, 2013.).

Na sličan način, kroz izmišljanje tradicije, možemo promatrati i Trku na prstenac u Barbanu. Budući da je ona od svojih početaka, 1696., održavana isključivo u turističke svrhe, odnosno kako bi se privuklo što više posjetitelja na sajam, a zatim je 1976. i obnovljena s istim turističkim ciljem, nastavak teksta donosi objašnjenje invencije tradicije nastale u turističke svrhe.

7.2. Invencija tradicije u turističke svrhe

Invencija tradicije jedan je od najčešćih oblika komercijalizacije kulture. Kontinuitet koji tradicije veže s prošlošću, uglavnom je uvijek izmišljen. Invencija tradicije je odgovor na nove situacije, a za većinu današnjih zajednica to je turizam. Dakle, tradicija se izmišlja u svrhu animacije turista. Tako su danas u turističkoj ponudi mnogi kulturni proizvodi koji nemaju izvorne veze s povijesnim kulturnim kontinuitetom određenih lokalnih zajednica, nego su izmišljeni kako bi destinacija bila što zanimljivija. Shodno tome, invencija tradicije može se podijeliti na tri stupnja (prema Jelinčić, 2010.):

- apsolutni novitet za lokalnu zajednicu koji nema nikakve veze s prošlošću, odnosno kulturom zajednice,
- nadogradnja na tradiciju dodajući joj nove elemente koji nisu izvorni,
- baštini tradiciju, ali je prebacuje u vrijeme turističke sezone.

Prema navedenim stupnjevima invencije tradicije, može se sagledati održavanje Trke na prstenac. U početku je to bio apsolutni novitet za lokalnu zajednicu koji nije imao veze s prošlošću ni kulturom, odnosno održala se prema sličnim viteškim turnirima onog doba, a natjecanje je uspostavljeno radi privlačenja posjetitelja na sajam koji se održavao o blagdanu Duhova. Kasnije, kada je obnovljena 1976., održala se prema starim pravilima koja su prilagođena suvremenim uvjetima, tj. dodani su joj neki elementi koji nisu bili izvorni. Kao posljednji stupanj invencije tradicije uočava se baštinjenje tradicije, ali kako su i sami organizatori i obnovitelji naveli, upravo je u turističke svrhe njezino održavanje premješteno u mjesec kolovoz. Od njezina obnavljanja, nakon četrdeset godina neprekidnog održavanja, Trka na prstenac ipak se može okarakterizirati kao lokalna tradicija.

Iako je Sinjska alka dugovječnija od Trke na prstenac i održava se gotovo neprekidno od samog početka, neke segmente invencije tradicije nalazimo i kod nje. Primjerice, nekad se ona održavala za vrijeme poklada, a kasnije je nekoliko puta premještana. Njezino je uvođenje također bio novitet za lokalnu zajednicu, a kako je u tekstu ranije navedeno, tek se posljednjih dvadesetak godina proširila izvan Sinja i tzv. alkarskog kraja. Time je na neki način i Alka jedna od novijih tradicija u hrvatskom tradicijskom krugu. Sinjska alka je ponajviše zahvaljujući

medijima prestala biti natjecanje lokalnog karaktera i postala je događaj koji plijeni pažnju cijele Hrvatske, ali i svijeta. Po svojim općim značajkama srednjovjekovnih turnira, ona ujedinjuje nekoliko elemenata kojima privlači javnost. Prije svega tu se ističu odore alkara i alkarskih momaka, oružje i konjska oprema, mitske i sportske značajke natjecanja te tradicija sredine u kojoj se njeguje i održava. Osnovana 1715., s ponekim prekidima održala se do danas, poprimajući značajke kraja u kojem se priređivala te time pridonoseći stvaranju karakterističnog cetinskog mentaliteta kojem vladaju heroizam i samožrtvovanje. Uz zapadnoeuropska viteška obilježja, sa snažnom ukorijenjenošću u domaćim, seljačkim tradicijama, Sinjska alka ima i izraziti istočnjački pečat, kao tipična pojava s katoličko-islamskoga limesa, što se ogleda u etimologiji njezina imena i gotovo cjelokupnoj terminologiji vezanoj uz nju, ali u idiomu sinjskog kraja. Do danas je sačuvala svoju povijesnu autentičnost u kojoj su isprepleteni drevni lokalni, orijentalni i mletački utjecaji u narodnim nošnjama i strogo razrađenim pravilima natjecanja te u specifičnoj terminologiji svih elemenata turnira, a koji su odraz suradnje i prožimanja oprečnih civilizacijskih modela. Premda je utemeljena u širim europskim i orijentalnim viteškim tradicijama, Sinjska alka je prenesena u autentično lokalno ruho koje je osigurano statutom Alke još u 19. st., a i danas je tako. Povezanost Alke i Gospe Sinjske znatno je pridonijela etničkoj homogenizaciji pučanstva iz zapadne Bosne i Hercegovine koje je pobjeglo pred Turcima na područje Cetinske krajine. Stoga su Alka i Gospa Sinjska važan element novog identiteta stanovništva Cetinske krajine (Belamarić, 2013.; Ljubičić, 2001.).

Promatrajući ove dvije konjičke igre kao izmišljenu tradiciju ili samo kao tradiciju koja se baštini na njihovoj lokalnoj razini, uočavaju se njihove sličnosti, ali i razlike. Naime, iako po sportskim obilježjima gotovo jednake, prema svome podrijetlu i nastanku u potpunosti su različite. Njihove sličnosti i razlike obrađene su u nastavku, a sažeto su prikazane u Tablici 1 koja slijedi.

Tablica 1. Usporedba Trke na prstenac i Sinjske alke

OBILJEŽJA	TRKA NA PRSTENAC	SINJSKA ALKA
Prvo izvođenje	10. VI. 1696.	1715./1717.
Najstariji pravilnik	1696.	1833.
Svrha održavanja	Privući stanovništvo na slobodni sajam o blagdanu Duhova	U čast Gospe Sinjske i pobjede nad Turcima 1715.
Vrijeme održavanja	Nekada: za blagdan Duhova (lipanj) Danas: treći vikend u kolovozu	Nekada: u vrijeme poklada (veljača) Danas: prva trećina kolovoza
Pravo nastupanja (nekada)	Samo vitezovi i vojnici	Vitezovi i bogatiji seljaci
Pravo nastupanja (danas)	Konjanici rođeni u Istri, na Liburniji i otocima	Alkari rođeni u Cetinskoj krajini, tzv. alkarskom kraju
Tijek održavanja	1696. – 1703. Obnovljena 1976.	Kontinuirano (uz povremene prekide)
Sudionici	Konjanici i kopljonoše	Alkari i alkarski momci
Broj sudionika	16 konjanika (18 – 60 god.)	11 – 17 alkara
Odore	Narodne nošnje (konjanici i kopljonoše)	Viteške odore (alkari) Narodne nošnje (momci)
Meta	Prstenac (pet polja)	Alka (četiri polja)
Sustav bodovanja	Pogodak u sredinu 3 boda, polje iznad 2 boda, polje ispod 1 bod, polja lijevo i desno pola boda.	Pogodak u sredinu 3 boda, polje iznad 2 boda, pogodak u jedno od dva donja polja 1 bod.
Dužina staze (trkališta) do mete	150 metara (puni galop konja u 12 sekundi)	160 metara (brzina trčanja određuje se svake godine)
Tijek natjecanja	Kvalifikacije (15 dana ranije) Trka za viticu (subota) Trka na prstenac (nedjelja)	Prove (15 dana ranije) Bara (petak) Čoja (subota) Alka (nedjelja)

Izvor: Izradila autorica

Prema Tablici 1, tj. usporedbom Trke na prstenac i Alke, uočavaju se poneke sličnosti, ali i razlike. Prva Trka na prstenac održana je 1696. kada su donesena i njezina pravila. Pravila su sačuvana u prijepisu iz 19. st. Povod organiziranja ove trke bilo je održavanje slobodnog sajma u Barbanu o blagdanu Duhova 10. lipnja, kako bi se privukao što veći broj seljaka i građana iz susjednih gradova. Tom prilikom izdan je i proglas kojim su utvrđena pravila natjecanja. Na trci su mogli sudjelovati konjanici opremljeni kao ratnici, vojnici ili vitezovi. Kada je točno održana prva Sinjska alka, ne može ustvrditi sa sigurnošću, budući da nema za to povijesnih pisanih dokaza. Pretpostavlja se da je održana 1717., a da je odluka o njezinu održavanju donesena 1715., nakon velike pobjede nad turskom vojskom. U čast te pobjede i legende o Gospi Sinjskoj počela se trčati Alka. Dakle, njihova je svrha održavanja u potpunosti različita, iako im je cilj – pogoditi metu, isti. Prva Pravila Trke na prstenac i prvi Statut Alke, pisani talijanskim jezikom, gotovo se u potpunosti podudaraju s odredbama sličnih viteških nadmetanja u tadašnjoj Europi, a osobito na području Mletačke Republike. Alka se od Trke i od ostalih viteških igara u kojima su sudjelovali samo alkari (konjanici)-vitezovi, razlikovala po tome što je od početka svog održavanja imala značajnu inovaciju. Na Alki su uz pripadnike vojne aristokracije, doseljene i one domaćeg podrijetla, mogli sudjelovati i ljudi sa sela, naravno oni imućniji, ali su joj time ipak dali narodni pečat. Tako je u svečanu ceremoniju, uz četu konjanika-vitezova, uvedena i četa seljaka pješaka iz sinjskih okolnih sela. Jedna od značajnijih razlika je ceremonijalnost Alke, odnosno jednostavnost Trke. Naime, Pravila Alke znatno su opsežnije i detaljnije napisana i razrađena nego pravila za Trku. Ceremonija Alke strogo je utvrđena navedenim Pravilima, statutima i dodatnim pravilnicima. Propisano je sve vezano uz njezino održavanje, od sudionika, njihove odore, opreme i oružja, alkarskih konja pa do pojedinih izjava i ponašanja u određenim trenucima svečanosti. Pravila za Trku sastoje se od dvadesetak točaka i samo ukratko određuju pravila natjecanja. Pravo natjecanja na obje igre određeno je pravilom zavičajnosti. Na Trki mogu sudjelovati stanovnici Istre, Liburnije i otoka, a na Alki stanovnici Cetinske krajine, tzv. alkarskog kraja. Broj sudionika ne razlikuje se značajno, za Trku je određen točan broj od šesnaest konjanika, dok broj alkara može varirati između jedanaest i sedamnaest. Nazivi sudionika donekle se razlikuju: konjanik/kopljonoša za Trku te alkar/alkarski momak za Alku. Obje se igre održavaju u mjesecu kolovozu, dok je u njihovim počecima održavanje bilo vezano uz crkvene svečanosti, za Alku kasnije i uz rođendane pojedinih vladara. Razlika u tijeku održavanja također je značajna. Naime, od 1696. do 1703. održane su četiri Trke na prstenac, a

potom je njezino održavanje prekinuto do obnavljanja 1976., dok je kontinuitet održavanja Alke dug tristo godina, uz zanemarive prekide. Vidna razlika je i u odori sudionika. U Alki je izrazito izražena svečana bogata odora alkara, alaj-čauša i vojvode, a isto tako bogato su opremljeni i konji, posebice vojvodin konj i konj edek koji simbolizira plijen iz 1715. Odora alkarskih momaka, iako predstavlja narodnu nošnju, također je u bogato ukrašena, a najviše se ističu njihove ječerme (prsluci). Reprezentativno je i oružje koje sudionici nose na alkarskoj povorci: štit, buzdovani, sablje, razne puške. Sudionici Trke skromnije su odjeveni u tradicionalnu narodnu nošnju, a oprema konja je također jednostavna. Iako je i u Barbanu organizirana povorka do trkališta, ona je mnogo manjih razmjera od sinjske. Pripreme za glavnu trku kod jedne i druge su slične, kao i pravila za trčanje (puni galop konja, određeno vrijeme prelaska staze, trčanje u tri trke, izbor slavodobitnika, eventualno pripetavanje). Meta koja se gađa postavljena je na konopcu iznad staze, ali je broj polja i sustav bodovanja različit. Tako prstenac ima pet polja (sredinu i četiri vanjska), dok alka ima četiri polja (sredinu i tri vanjska). Kod prstenca pogodak u sredinu donosi 3 boda, polje iznad 2 boda, polje ispod 1 bod, polja lijevo i desno pola boda. Pogodak u sredinu alke također donosi tri boda, polje iznad 2 boda, a pogodak u jedno od dva donja polja 1 bod.

Navedenim sličnostima i razlikama, ove dvije manifestacije jedine su takve preostale viteške (alkarske) igre koje su održale svoju tradiciju i nastavljaju se održavati i dalje. I jedna i druga ove godine, 2015., obilježavaju značajne obljetnice. Sinjska alka slavi tristo godina svog održavanja, a Trka obilježava četrdesetu godinu od svog ponovnog uspostavljanja. Članovi ovih dviju igara, njihovi osnivači i organizatori, Društvo Trka na prstenac i Viteško alkarsko društvo, surađuju još od početka 1980-ih godina. Od tada se njihova izaslanstva redovito posjećuju i prate natjecanja te razmjenjuju iskustva. Suradnja je okrunjena 3. prosinca 2010. potpisivanjem Povelje o prijateljstvu i suradnji između Grada Sinja i Općine Barban te Viteškog alkarskog društva Sinj i Društva Trka na prstenac Barban (sl. 24). Povelja je potpisana u nazočnosti tadašnjeg predsjednika Republike Hrvatske dr. Ive Josipovića u njegovom uredu u Zagrebu (Dukić; Nasić, 2014.).

Slika 24. Povelja o prijateljstvu i suradnji Grada Sinja i Općine Barban te Viteškog alkarskog društva Sinj i Društva Trka na prstenac Barban (Izvor: Dukić; Nasić, 2014.)

Očuvanju i nastavku tradicije održavanja ovih dviju konjičkih igara svakako pridonose i inačice koje su se razvile po njihovu uzoru. Tako su se razvile mototrke i morske trke na prstenac, dječje alke i razvojem suvremene tehnologije robotrke i robotička alka.

7.3. Inačice Trke na prstenac i Sinjske alke

Po uzoru na barbansku Trku na prstenac i Sinjsku alku, razvile su se njihove inačice. Na području Barbanštine tri su takve trke. Najstarija od njih je „Mototrka na prstenac“ koja se održava od 2000. u selu Orihi. Nešto mlađa po godini osnivanja je „Morska trka na prstenac“ u uvali Blaz, a od 2013. provodi se školsko natjecanje „Robotrka na prstenac“. Kratko vrijeme u Barbanu se održavale i tzv. Turističke trke na prstenac koje su bile organizirane isključivo za potrebe agencijskih turista. Najpoznatije inačice Sinjske alke jesu dječje alke koje se održavaju po sinjskim ulicama i selima. Među njima se ističe „Vučkovića dječja alka“ koja se održava još od 1955. Po uzoru na Sinjsku alku nastala je i „Robotička alka“, natjecanje za učenike osnovnih škola. Osim njih, održavaju se i razne moto-alke u organizaciji moto-klubova diljem Hrvatske. Najpoznatija je BOK Moto-alka koja se održava u sklopu festivala Bjelovarskih odjeka kazališta

(BOK) na kojoj sudjeluju motociklist bjelovarskog Moto kluba „White City Riders“ i glumci BOKfesta.

U nastavku teksta opisane su navedene izvedenice ovih dvaju natjecanja, slijedom koji prati i cijeli rad, odnosno najprije su one nastale prema uzoru na Trku na prstenac, a potom one izvedene iz Sinjske alke.

- **Mototrka na prstenac**

Mototrka na prstenac najstarija je inačica Trke na prstenac. Održava se od 2000. u selu Orihi, nedaleko Barbana. Sredinom srpnja u Orihima se održava Dan sela Orihi koji započinje otvaranjem izložbe oldtimera „Old timer's day“ i susretom popularnih fića pod nazivom „Old fićo day“, a završava „Mototrkom na prstenac“. Na mototrku se uglavnom prijavljuje oko dvadesetak posada (vozač motora i kopljanik), a vozi se na način da suvozač na motoru drži koplje i nastoji trudom oba člana posade pogoditi prstenac, pri čemu treba stazu dužine 33 metara proći za manje od pet sekundi, prosječnom brzinom motora od oko 40 km/h. Prstenac je isti kao i na barbanskoj konjičkoj trci: pogodak u sredinu donosi 3 boda, u polje iznad 2 boda, u polje ispod 1 bod, te u bočna polja pola boda. Mototrka se vozi u tri trke, a ukoliko nema pobjednika, slijedi pripetavanje (Općina Barban, 2015.).

- **Morska trka na prstenac**

Godine 2011., početkom srpnja, prvi put se održala morska Trka na prstenac u uvali Blaz u Općini Barban, u sklopu Regate barbanske rivijere. Nastala je po uzoru na barbansku konjičku Trku na prstenac i Mototrku na prstenac iz Orihi. U morskoj trci gumenjacima s dvočlanom posadom gađa se prstenac koji je isti kao i u konjičkoj trci. Jedan član posade vesla, dok drugi član kopljem gađa prstenac obješen na konopcu između dvije šipke koje se zabiju u more. Na morskoj trci ne mjeri se vrijeme, zbog toga što prolazno vrijeme definiraju vremenski uvjeti na moru. Prstenac i koplje isti su kao i kod konjičke trke, a pobjednici dobivaju i prigodnu nagradu. Sudjelovati mogu samo one jedriličarske posade koje su sudjelovale na regati (Vale, 2012.).

- **Robotrka**

Robotrka na prstenac održava se od 2012. u organizaciji Društva za robotiku Istra. Radi se o natjecanju za učenike osnovnih škola iz Istre i Kvarnera, osnovanom s ciljem popularizacije robotike. Natjecanje je ekipno i ekipu čine tri učenika. Cilj natjecanja je osvojiti što više bodova (punata). Bodovi se osvajaju pogađanjem prstenca kopljem koje se nalazi na robotu. Postoji više disciplina i svaki učenik ekipe sudjeluje jednom u svakoj disciplini. Za prvo natjecanje organizirane su tri discipline. Kod poluautomatskog upravljanja robot senzorima svjetlosti prati crnu crtu širine 15 do 20 milimetara koja ga vodi do prstenca. Tijekom vožnje robota, natjecatelj preko računala upravlja samo pomicanjem koplja nakon što robot samostalno prijeđe trećinu staze. Kod ručnog upravljanja natjecatelj preko računala upravlja kretanjem robota i koplja. Postoji i disciplina ručnog upravljanja iz perspektive robota, gdje natjecatelj upravlja kretanjem robota i koplja iz perspektive robota dobivene na monitoru pomoću kamere koja je povezana s računalom. I ovo natjecanje, kao i dva prethodno spomenuta, ima svoj Časni sud. Budući da je ovo natjecanje još u začecima, namjera je da Robotrka na prstenac bude svojevrsno kup natjecanje koje uključuje više okupljanja učenika tijekom godine i u različitim sredinama. Završnica kup-natjecanja za svaku školsku godinu bila održavana u Barbanu kao dio programa Trke na prstenac (sl. 25), (Suman, 2014.).

Slika 25. Robotrka na prstenac

(Izvor: Glas Istre, 2015.)

- **Vučkovića dječja alka**

Ukorijenjenosti Alke u svakodnevicu lokalnog stanovništva Cetinske krajine svjedoče i natjecanja koja po sinjskim kalama i selima organiziraju djeca. Ona izrađuju, postavljaju i igraju alku na različite, sebi prilagođene načine (dostupni materijali, mjesto, način održavanja, dob i sl.). To su uglavnom spontane i kreativne dječje aktivnosti kojima je cilj zabaviti se. Početak izvođenja dječjih alki nije moguće utvrditi, budući da su one zbog svoje zaigranosti i neozbiljnosti uvijek bile u sjeni prave Alke, stoga nisu ni poticale zanimanje javnosti, pa o njima nema mnogo podataka. Utvrđeno je da su već sredinom dvadesetog stoljeća bile snažno urasle u svakodnevicu mnogih mjesta Cetinske krajine. Djeca su u pravilu igrala Alku nakon „prave“ Alke. Metu su gađala trčeći, a imali su svog vojvodu i alaj-čauša. Pobjednik bi dobio simboličnu novčanu nagradu od općine, a vojvoda bi mu na koplje stavio hrvatsku zastavu. Kao i kod „velike“ Alke, sudionici su išli kod pobjednika na večeru, gdje su blagovali ono što bi prikupili po gradu (Vukušić, 2013.).

Osobito mjesto među dječjim alkama već je pedesetih godina dvadesetog stoljeća pripadalo igri koja se izvodila u selu Brnaze, u zaseoku Vučkovići. Alka iz tog zaseoka, naziva „Vučkovića dječja alka“, jedina je prepoznatljiva i vrednovana u široj javnosti, a pokrovitelji su joj Grad Sinj i Viteško alkarsko društvo. O njezinoj izvedbi skrbi udruga istog imena, stoga nju obilježava znatno veća razina formalnosti u odnosu na ostale dječje alke koje se igraju. Vučkovića dječja alka ima i svoj Statut, sličan Statutu VAD-a, kojim su propisani razni aspekti ove dječje igre: početak priprema, izgled povorke, uloga sudionika, način odijevanja, proglašenje pobjednika itd. Glavna nagrada je bicikl, a uz nju postoje i simbolične novčane nagrade, primjerice za najmlađeg sudionika ili onog s najmanje bodova (Vukušić, 2013.). U spomen na svoje pretke fra Pavla, Božu, Tadiju i Zeca, koji se istaknuli junaštvom i odvažnošću u presudnoj bitci s Turcima 1715., Vučkovići su, po uzoru na slavnu Sinjsku alku, 1955. osnovali svoju, dječju alku. Vučkovića dječju alku trče na nogama dječaci od tri do deset godina, alkarski momci su im stariji mještani zaseoka Vučkovići, a alkarski sud i vojvoda su najstariji mještani. U alkarskoj povorci barjaktar jaše konja, magarac simbolizira edeka, a vojvodin ađutant nosi sablju junaka Bože Vučkovića. Pravo sudjelovanja u dječjoj alci imaju samo pripadnici loze Vučković, a svi se alkarići nazivaju živopisnim nadimcima: Vuk, Poskok, Ujdalo, Jedva, Dopunski Broj, Živac, Zvrk, Bumbar, Nakostrušena Obrva, Fratar, Didovo Oko... Cijela manifestacija dječje alke započinje u petak natjecanjem za Baru, a potom u subotu natjecanjem za Čoju. U nedjelju, na dan

Dječje alke, u jutarnjim satima pucaju mačkule s Gomilice, održava se sat povijesti na trkalištu. Zatim slijedi misa u crkvici na groblju Svetog Nikole. Okićena kočija s ađutantom i njegovim momkom obilazi Sinj i Brnaze kako bi puk pozvala na Vučkovića svečanost. Nakon svečanog mimohoda ulicama, sinjska Gradska glazba svira hrvatsku himnu nakon koje slijedi govor vojvode dječje alke. Vojvoda u svom govoru pozva alkariće da potrče kao nikada i gađaju ravno u sridu, kao što su gađali i njihovi preci predvođeni fra Pavlom Vučkovićem davne 1715. gađajući osmanlijske vojnike, kada su uz pomoć Gospe obranili Sinj. Nakon velike fešte u domu slavodobitnika, slavlje se nastavlja na dnu Vučkovića ulice (sl. 26), (Ferata – Sinjski portal, 2015.; Turistička zajednica grada Sinja, 2015.).

Gotovo svaka ulica i svako sinjsko naselje ima svoju dječju alku. Uz najpoznatiju Vučkovića dječju alku, zanimljive su i ostale dječje alke u Sinju. Neke od njih jesu: Brnaška alka, Marića alka, Alka Baljkov most, Lučka alka, dvije dječje alke na Bazani, zatim Alka Pelimovac, Alka Boraćevac itd. Neke dječje alke su stare i nekoliko desetaka godina, a većina ih se održava nakon Sinjske alke, u drugoj polovici mjeseca kolovoza. Neke su Alke starije i od Vučkovića dječje alke, a neke se voze i na biciklu. Svima je zajedničko da se održavaju po uzoru na Sinjsku alku i da ih trče djeca koja imaju isti san – postati pravi alkari i sudjelovati na „velikoj“ Alki (Sinjska Alka, 2015.).

Slika 26. Vučkovića dječja alka

(Izvor: Sinjska alka, 2015.)

- **Robotička alka**

Robotička alka junior je natjecanje u robotici koje Hrvatsko društvo za robotiku organizira i provodi najmanje jednom godišnje u nekom od hrvatskih mjesta u kojima su se u srednjem vijeku igrale igre gađanja prstena s konja. Natjecanje se održava od 2009., a natjecatelji su učenici osnovnih škola koji se natječu u timovima od po tri učenika. Tim odabire svoje ime i redoslijed učenika za vožnju alke. Svaki sudionik tima vozi po jednu vožnju. Bodovi tima se zbrajaju, a pobjednik je tim s najviše bodova. Natjecanje se odvija tako da natjecatelj upravlja robotom koji se kreće najvećom brzinom te pokušava kopljem pogoditi alku koja visi na sredini staze. Oblikom je cilj isti kao i kod originalne Sinjske alke. Manji, koncentričan krug alke je promjera 19 mm, a veći 54 mm. Krugovi su spojeni s trima kracima. Pogodak u manji krug donosi tri punta, u gornje polje dva punta, dok donja polja donose jedan punat. Cilj igre je prikupiti što više punata iz tri vožnje. Maksimalan broj punata je devet. U slučaju izjednačenosti bodova za pobjedu, vozi se dodatna timska vožnja sve dok se ne dobije pobjednik (pripetavanje).

Natjecanje se sastoji iz dva dijela. U prvom dijelu sudjeluju svi prijavljeni timovi. Svaki sudionik tima vozi po jednu vožnju (ukupno tri vožnje). Prvi, izlučni dio natjecanja odvija se istovremeno na trima poligonima. Pet najboljih timova sudjeluje u drugom krugu natjecanja na glavnom poligonu i natječu se za pobjednika. U drugom krugu natjecanja na alkara se postavlja bežična kamera te se slika kamere prikazuje na monitoru računala. Vozač alkara će gađati alku oslanjajući se na sliku iz perspektive robota. Sudionicima tima dozvoljeno je pridržavanje kabela, kao i davanje uputa vozaču koji vozi prema slici na monitoru. Svaki tim vozi po tri vožnje. Pobjednik natjecanja je onaj tim koji u drugom krugu natjecanja skupi najviše bodova. Staza za Robotičku alku dugačka je 150 cm, a široka 75 cm. Visina zaštitnih pregrada je 5 cm, alka je na visini od 20 do 30 cm. Visina postavljanja mijenja se tijekom natjecanja. Na sredini staze nalazi se crna traka debljine 15 mm. Robot alkar mora proći stazu od starta do alke unutar 10 sekundi. Crna traka po sredini staze može biti iskorištena za automatsko ili poluautomatsko upravljanje alkarom. Alkarom se upravlja pomoću tipkovnice na računalu (Hrvatski robotički savez, 2015.).

8. ZAKLJUČAK

Srednjovjekovne viteške igre bile su kroz više stoljeća glavne sportske priredbe i najatraktivnije zabave europskog društva. No, zbog izmijenjenih društvenih i životnih uvjeta, s vremenom su postupno izlazile iz običaja. Dobivale su nove oblike, pretvarajući se tako u priredbe za narod i uveseljavanje, sve dok i kao takve nisu iščeznule. Zbog svog zabavnog karaktera, te igre na sebe nisu svraćale veću pozornost svojih suvremenih pisaca, pa su zapisi o njima vrlo oskudni. Oni zapisi koji su se uspjeli sačuvati, vrijedni su podaci koji svjedoče o prošlosti ovih igara, Trke na prstenac u Barbanu i Sinjske alke.

Najstariji pisani izvor o Trki na prstenac tako potiče iz 1696. Tada je feudalni vlasnik Barbana Francesco Loredan priredio slobodni sajam na blagdan Duhova. Tim je povodom organizirana i prva Trka na prstenac za koju su javnim proglasom proglašena pravila natjecanja u osam točaka. Sudjelovalo je deset konjanika, a pobjednik je bio Ottavio Quellis. Sačuvane su zabilješke o još tri trke, do 1703., kada se gubi pisani trag o ovom natjecanju u Barbanu. Zaslugom dr. Danila Klena i njegovim izlaganjem na temu *Viteška natjecanja i trke na prstenac u Istri*, barbanski aktivisti odlučuju obnoviti Trku na prstenac. Tako je nakon gotovo 280 godina, 1976. u Barbanu ponovno organizirana Trka koja se kontinuirano održava do danas.

Od tada se Trka na prstenac održava svake godine, treći vikend u mjesecu kolovozu. Natjecatelji konjanici moraju u tri trke i za manje od 12 sekundi u punom galopu konja pretrčati stazu dugu 150 m i pogoditi prstenac kopljem. Prstenac se sastoji od dva koncentrična kruga, povezana tako da su između njih četiri polja. Pogodak u sredinu donosi tri boda, pogodak u polje iznad sredine nosi dva, ispod sredine jedan, a u bočna polja po pola boda. Jahač koji u tri trke osvoji najviše punata postaje slavodobitnik Trke. Svaki jahač ima i svojeg kopljonošu, a uz njih sastavni dio Trke su podizači prstenca i članovi Časnog suda. Prije utrke prolaze kroz Barban u povorci do trkališta. Odjeveni su u tradicionalnu narodnu nošnju toga kraja. Trka je, osim načina očuvanja tradicije i kulture, postala i jedna od prepoznatljivih ljetnih manifestacija Istre.

Tradiciju koja se nastavlja na srednjovjekovne viteške turnire jedina je do današnjih dana očuvala Sinjska alka. Ta se tradicionalnost očitovala već u prvim, najranijim zapisima, s kraja 18. st. Najstariji pisani spomen Alke su tri soneta i oda koje je na talijanskom jeziku ispjevao Julije Bajamonti 1784., a njezin temeljni dokument do danas je ostao Statut iz 1833. Alkarsko

natjecanje se od svojih početaka veže uz uspomenu na značajan događaj za taj kraj, tj. za oslobođenje Sinja od turske opsade 1715. i na legendu o Gospi Sinjskoj. Ta je uspomena značajno utjecala i na izgled Alke. Kao jedno od njezinih najznačajnijih obilježja ističe se ceremonijalnost i formaliziranost. Pravilima o Alki propisan je svaki detalj vezan uz njezino održavanje, kako na dan Alke, tako i za ranije pripreme.

Sinjska alka, jednako kao i Trka na prstenac, natjecanje je konjanika u gađanju alke kopljem koje se u Sinju održava svake godine u prvoj trećini mjeseca kolovoza. Alkari jašući u punom galopu konja nastoje pogoditi alku obješenu na konopcu razapetom preko trkaće staze. Alka (meta) je sastavljena od dvaju koncentričnih željeznih obruča koji su međusobno spojeni trima prečkama, tako da je razmak među obručima podijeljen na jedan veći i dva manja pregratka. Alkar koji kopljem pogodi *u sridu* alke dobiva tri boda, pogodak u gornji pregradak vrijedi dva boda, a pogodak u jedan od donjih pregradaka jedan bod. Pobjednik je onaj koji na kraju tri trke prikupi najviše bodova. Dva dana prije Alke održava se natjecanje za Baru, a dan ranije natjecanje za Čoju.

O održavanju i organizaciji Alke brine se Viteško alkarsko društvo u Sinju i samo njegovi članovi mogu biti sudionici Alke. Najimpresivniji dio alkarskih svečanosti je alkarska povorka. Alkarsku povorku predvodi harambaša i četa momaka u dvoredu. Slijede bubnjari i trubači, a potom na konju jaše barjaktar s barjakom VAD-a i pratitelji s isukanim sabljama. Iza njih idu štitonoša i buzdovandžije, a zatim vodiči edeka. Slijede ih, jašući na konjima, vojvodin ađutant s isukanom sabljom iza kojeg je vojvoda, te u dvoredu alkari koji u desnoj ruci uspravno drže koplje. Na začelju jaše alaj-čauš. Alkarski konji opremljeni su srebrnom ili zlatnom opremom, a najljepšu i najraskošniju opremu i jedini konj kojega nitko ne jaše je konj edek – simbol ratnog plijena iz 1715.

Svojom tradicijom održavanja, Trka na prstenac i Sinjska alka čuvaju stare običaje i ujedno ih prenose na mlađe generacije. Svjedok su tome i inačice ovih igara, poput mototrke na prstenac, dječjih alki ili u novije vrijeme razvojem tehnologije robotrke i robotičke alke. Uvrštenjem Sinjske Alke na UNESCO-v popis nematerijalne kulturne baštine potvrda je njezine prepoznatljivosti i valorizacije na međunarodnoj razini, uz već odavno priznanje u hrvatskom kulturnom krugu. Trka na prstenac, zbog svoje relativno kratke tradicije održavanja, još nije upisana na Listu zaštićenih kulturnih dobara Republike Hrvatske, ali je svejedno usprkos tome i ona značajan dio lokalne kulture te samim time i hrvatske nematerijalne kulturne baštine.

LITERATURA

a) Knjige i članci:

1. Bader, A. (2006.): Tajnoviti putovi viteštva; u: Blažina, B. (ur.): *Prstenac*, Barban: Društvo „Trka na prstenac“, str. 34.-40.
2. Bajamonti J. (2011.): *U čast Alke 1784*. Priredio i preveo Tonko Maroević. Sinj: Matica hrvatska.
3. Belamarić, J. (2013.): Sinjska alka. Stoljetno viteško natjecanje u Cetinskoj krajini; u: Maljković, Z. (ur.): *Blaga Hrvatske – neprocjenjiva prirodna i kulturna baština*, Zagreb: Mozaik knjiga, str. 270.-275.
4. Bertoša, M. (2002.): Kada svijet bijaše mediteranski; u: *Izazovi povijesnog zanata: lokalna povijest i sveopći modeli*, Zagreb: Izdanja Antibarbarus, str. 19.-58.
5. Bertoša, M.; Matijašić, R. (ur.) (2005.): *Istarska enciklopedija*, Zagreb: Leksikografski zavod Miroslava Krleže.
6. Blažina, B. (2006. a): Plemeniti ljepotan; u: Blažina, B. (ur.): *Prstenac*, Barban: Društvo „Trka na prstenac“, str. 140.-147.
7. Blažina, B. (ur.) (2006. b): *Prstenac*; Barban: Društvo „Trka na prstenac“.
8. Botić, A. (2015.): Izgled alke nekada i danas. *Ferata – Sinjski portal* [Online] http://www.ferata.hr/izgled-alke-nekad-i-danas/, [pristupljeno: 10. srpnja 2015.]
9. Dudan, L. (2007.): *Sinjska alka*. Preveo i priredio Tonko Maroević. Sinj: Ogranak Matice hrvatske.
10. Dukić, J.; Nasić, I. (2014.): *Sinjska alka: 1715.-2015.: programska knjižica Viteškog alkarskog društva u prigodi 300. obljetnice Alke i čudesne obrane Sinja*; Sinj: Viteško alkarsko društvo.
11. Grčić, M. (2001.): Sinjska alka; u: Ljubičić, B. (ur.): *Alka*, Sinj: Viteško alkarsko društvo, str. 11.-25.
12. Hobsbawm, E. (2011.): Uvod: Kako se tradicije izmišljaju, u: Hobsbawm, E.; Ranger, T. (ur.): *Izmišljanje tradicije*; Beograd: Književni krug.
13. Jelinčić, D. A. (2010.): *Kultura u izlogu: kratki vodič za upravljanje kulturnim dobrima*; Zagreb: Meandermedia.

14. Jurić, Š. (1988. a): *Dokumenti i književna građa o Sinjskoj alki*; Split: Logos.
15. Jurić, Š. (1988. b): Rječnik tuđica, dijalektizama i najvažnijih stručnih izraza; u: *Dokumenti i književna građa o Sinjskoj alki*; Split: Logos, str. 327.-336.
16. Kancelar, S. (2006. a): Od trke do trke; u: Blažina, B. (ur.): *Prstenac*; Barban: Društvo „Trka na prstenac“, str. 150.-177.
17. Kancelar, S. (2006. b): Svečana povorka – sjajna oprema – junačka srca; u: Blažina, B. (ur.): *Prstenac*; Barban: Društvo „Trka na prstenac“, str. 54.-59.
18. Klen, D. (1976.): Viteška natjecanja i trke na prstenac u Istri; u: Kalčić, M. (ur.): *Barban i Barbanština*; Pula: Izdavačka zajednica Čakavskog sabora, str. 183.-196.
19. Koroman, B. (2006.): Nošnja; u: Blažina, B. (ur.): *Prstenac*; Barban: Društvo „Trka na prstenac“, str. 126.-137.
20. Kozlica, I. (2014.): *Alka u politici – politika u Alki: Sinjska alka i ratovi dvadesetog stoljeća.* Zagreb: Kulturno društvo Trilj. Hrvatski centar za ratne žrtve Zagreb.
21. Ljubičić, B. (ur.) (2001.): *Alka*, Sinj: Viteško alkarsko društvo.
22. Marković, I. (1998.): Dnevnik obsade Sinja; u: *Sinj i njegovo slavlje: god. 1887. Spomen knjiga su 11 slika*. Sinj: Franjevački samostan, poglavarstvo grada, Matica hrvatska, str. 35.-41.
23. Maroević, T. (2011.): Najstarija svjedočanstva o sinjskoj alki (1784.); u: Bajamonti, J.: *U čast Alke 1784*. Priredio i preveo Tonko Maroević. Sinj: Matica hrvatska, str. 35.-49.
24. Maurić, J. (ur.) (2007.): *Barbanska dota*; Barban: KUD Barban.
25. Paštar, T. (2015.): Čuvari tradicije. Sinjska alka iza kulisa javnosti. *Slobodna Dalmacija* [Online] http://www.slobodnadalmacija.hr/Spektar/tabid/94/articleType/ArticleView/articleId/273010/Default.aspx, [pristupljeno: 10. srpnja 2015.]
26. Vukušić, A. M. (2007.): Zapisi o Sinjskoj alki i njihova primjenjivost u etnološkome istraživanju. *Studia ethnologica Croatica*, vol. 19, str. 223.-243, Zagreb.
27. Vukušić, A. M. (2013.): *U sridu: sjećanje, pamćenje i život Alke*; Zagreb, Institut za etnologiju i folkloristiku.

b) Pisani intervju:

1. Benković, L.; Vale, D. (2005.): Idejni obnovitelj Trke je prof. Mario Kalčić; *Barbanski glasnik – glasilo Općine Barban*, broj 12, godina V., str. 14.
2. Kancelar, K., Stojkovski, I. (2008.): Trka zahtjeva sve bolje jahače; *Barbanski glasnik – glasilo Općine Barban*, broj 21, godina VIII., str. 14.-15.
3. Kožljan, I. (2005.): Naša je srida manja od alkarske; *Barbanski glasnik – glasilo Općine Barban*, broj 12, godina V., str. 16.
4. Suman, D. (2014.): Barban dobio robotrku na prstenac; *Barbanski glasnik – glasilo Općine Barban*, broj 39, godina XIV., str. 26.-27.
5. Vale, D. (2012.): Regata i prstenac na Blazu; *Barbanski glasnik – glasilo Općine Barban*, broj 33, godina XII., str. 33.-34.
6. Vale, V. (2005.): Razbijena bukaleta za prvega; *Barbanski glasnik – glasilo Općine Barban*, broj 12, godina V., str. 15.

c) Internetski izvori:

1. Ferata – Sinjski portal
   http://www.ferata.hr/ [pristupljeno: 27. lipnja 2015.]
2. Giostra – porečki povijesni festival
   http://giostra.info/ [pristupljeno: 20. lipnja 2015.]
3. Glas Istre
   http://www.glasistre.hr/ [pristupljeno: 27. lipnja 2015.]
4. Hrvatski robotički savez
   http://www.hrobos.hr/roboticka-alka.html [pristupljeno: 27. lipnja 2015.]
5. Istrapedia
   http://www.istrapedia.hr/hrv/home/ [pristupljeno: 27. lipnja 2015.]
6. Ministarstvo kulture Republike Hrvatske
   http://www.min-kulture.hr/ [pristupljeno: 20. lipnja 2015.]
7. Općina Barban
   http://barban.hr/ [pristupljeno: 20. lipnja 2015.]

8. Proleksis enciklopedija – hrvatska opća i nacionalna online enciklopedija http://proleksis.lzmk.hr/ [pristupljeno: 20. lipnja 2015.]
9. Sinjska Alka http://www.alka.hr/ [pristupljeno: 27. lipnja 2015.]
10. Slobodna Dalmacija http://www.slobodnadalmacija.hr/ [pristupljeno: 27. lipnja. 2015.]
11. Turistička zajednica grada Sinja http://www.visitsinj.com/hr [pristupljeno: 27. lipnja 2015.]
12. Wikipedija https://hr.wikipedia.org/wiki/Glavna_stranica [pristupljeno: 27. lipnja 2015.]

d) Ostali izvori:

1. Pravila o Alki (1992.); Sinj: Viteško alkarsko društvo.
2. Pravila Trke na prstenac (2002.); Barban: Izvršni odbor i Časni sud Društva „Trka na prstenac“.
3. Pravila viteške igre – Trke na prstenac – Alka / za obnovljenu igru koja će se održati 14. kolovoza 1976. u Barbanu (1976.); Barban: Organizacijski odbor 1. obnovljene Trke na prstenac u Barbanu nakon 280. godina, Mjesna zajednica Barban, SSRN, SSO i Sportsko društvo „Barban“.
4. Pravilnik o prijavi, kvalifikacijama i obvezama konjanika (2008.); Barban: Skupština Društva Trka na prstenac.
5. Pravilnik o radu Časnog suda Viteškog alkarskog društva Sinj (1992.); Sinj: Viteško alkarsko društvo.
6. Statut Sinjske alke. Uspostavljen 1833. po starinskom načinu i disciplini. (S Dopunom usvojenom 1850. godine); u: Jurić, Š. (1988.): *Dokumenti i književna građa o Sinjskoj alki*; Split: Logos, str. 83.-91.
7. Statut Viteškog alkarskog društva u Sinju (1997.); Sinj: Viteško alkarsko društvo.

POPIS SLIKA I TABLICA

Slike:

1. Slika 1. Sa Sartiglia 9
2. Slika 2. Vazmoslav Vale, slavodobitnik 1976. 19
3. Slika 3. Slavodobitnici s prijelaznim nagradama („Ptica – Prstenac“ i „Štit“) 20
4. Slika 4. Grb Društva Trka na prstenac 22
5. Slika 5. Konjanici u povorci 24
6. Slika 6. Trkalište na Gradišću 24
7. Slika 7. Shema prstenca 25
8. Slika 8. Prstenac (meta) 25
9. Slika 9. Nosači prstenca i kopljonoše u povorci 30
10. Slika 10. Barbanski konjanici i konji 31
11. Slika 11. Gospa Sinjska 37
12. Slika 12. UNESCO-va Povelja o upisu Alke na Reprezentativnu listu nematerijalne kulturne baštine čovječanstva, 2010. 44
13. Slika 13. Alkarska povorka u Sinju 18. V. 1875. 45
14. Slika 14. Shema alke 49
15. Slika 15. Alka (meta) 49
16. Slika 16. Alkari kopljanici 55
17. Slika 17. Alkarski momci 56
18. Slika 18. Detalji alkarskih odora 62
19. Slika 19. Alkarski vojvoda 63
20. Slika 20. Alaj-čauš 63
21. Slika 21. Arambaša 65
22. Slika 22. Alkarski momak 66
23. Slika 23. Štitonoša, buzdovandžija, vodiči edeka 66
24. Slika 24. Povelja o prijateljstvu i suradnji Grada Sinja i Općine Barban te Viteškog alkarskog društva Sinj i Društva Trka na prstenac Barban 81

25. Slika 25. Robotrka na prstenac 83
26. Slika 26. Vučkovića dječja alka 85

Tablice:

1. Tablica 1. Usporedba Trke na prstenac i Sinjske alke 78

PRILOG I: Pravila Trke na prstenac (1976.)

PRAVILA VITEŠKE IGRE – TRKE NA PRSTENAC - /ALKA/
Za obnovljenu igru koja će se održati 14. kolovoza 1976.
u BARBANU

Pravila barbanske trke na prstenac bila su objavljena u Proglasu prigodom održavanja slobodnog sajma u Barbanu 10. juna 1969. god. i sadržala su 8. točaka koja su predstavljala temeljna pravila za trku u Barbanu. Zbog niza okolnosti, 280 godina od prve trke na prstenac, nismo u mogućnosti pridržavati se u potpunosti pravila za trku koja su prvi put objavljena, neke dijelove pravila morali smo prilagoditi sadašnjem vremenu.

Pravilo prvo:
Konjanik koji želi sudjelovati u trci na prstenac ne može biti mlađi od 18 ni stariji od 60 godina.

Pravilo drugo:
Svaki konjanik mora imati opremljenog konja sa sedlom, s tremenom i uzdama. Konjanik mora biti odjeven u narodnoj nošnji kraja kojeg predstavlja, i mora posjedovati koplje dužine 2,80 m sa željeznim vrhom najmanjeg promjera 30 mm.

Pravilo treće:
Konjanik se na znak mantinjade sopelama prijavljuje sudačkom odboru kako bi mogao biti pripušten igri.

Pravilo četvrto:
Po izvršenoj prijavi i provjeri opreme konja i konjanika trkač odlazi na mjesto odakle će početi trka.

Pravilo peto:
Svaki konjanik će biti diskvalificiran, ako na kraju trke pred sudačkim odborom ne bude u potpunoj i kompletnoj opremi.

Pravilo šesto:
Konjanik na znak mantinjade sopelon i pošto bude pozvan imenom i prezimenom ima da u potpunoj opremi krene punim galopom prema mjestu gdje je obješen prstenac ako to ne učini ispada iz daljnjeg natjecanja.

Pravilo sedam:
Svaki konjanik po izvršenoj trci, bez obzira na postignut uspjeh mora se vratiti s kopljem i prstencem kako bi sudački odbor provjerio njegov pogodak.

Pravilo osam:
Prstenac u barbanskoj terci se sastoji od dva koncentrična kruga koji su spojeni unakrsno tako da srednji prsten ostaje prazan. Pri vješanju ostali otvori smješteni su tako da po jedan ostaje iznad i ispod a ostala dva lijevo i desno od središnjeg prstena. Promjer središnjeg prstena je 40 mm, dužina bočnih prečki je 40 mm.

(grafika)

Pogodak kopljem u sredinu donosi 3 boda, u šupljinu iznad sredine 2 boda, u šupljinu ispod njega 1 bod, a pogodak u šupljine s lijeve i desne strane prstena donosi pola boda.

Pravilo devet:
Konjanik koji ne pogodi neku šupljinu od prstena ali uspije kopljem prstenac baciti u zrak, dobiva pola boda.

Pravilo deseto:

Tijekom jednog natjecanja izvode se tri trke. Sudački odbor vodi zapisnik o izvedenim trkama. Zapisničar vodi ime i prezime natjecatelja, broj utrka s pogodcima i postignuti konačni uspjeh takmičara.

Pravilo jedanaest:

Ako na takmičenju dva ili više konjanika postignu isti broj bodova, za njih se trka nastavlja, ali najviše još za tri trke. Ako ni tad rezultat nije konačan nagradu dijele pobjednici.

Pravilo dvanaest:

Konjaniku pobjedniku pripada vrijedna nagrada, a ostalim konjanicima priznanja za sudjelovanje.

ORGANIZACIONI ODBOR 1. OBNOVLJENE
TRKE NA PRSTENAC U BARBANU
NAKON 280 GODINA

MJESNA ZAJEDNICA BARBAN,
SSRN, SSO i Sportsko društvo
„BARBAN“

PRILOG II: Dopunjena Pravila Trke na prstenac (2002.)

Izvršni odbor i Časni sud Društva „Trka na prstenac“, na zajedničkoj su sjednici održanoj u Barbanu 01. srpnja 2002. godine, usvojili dopunjena

PRAVILA TRKE NA PRSTENAC

1. Pravo sudjelovanja na Trci na prstenac imaju konjanici koji su rođeni u Istri i to u hrvatskom dijelu Istre, uključujući Liburniju i otoke, u slovenskom dijelu Istre i u talijanskom dijelu Istre (Milje).

2. Izvršni odbor i Časni sud Društva imaju diskreciono pravo odlučivanja o davanju suglasnosti za sudjelovanje na Trci na prstenac, bez posebnog obrazloženja.

3. Na Trci na prstenac, mora sudjelovati najmanje 8 (osam) konjanika s područja Općine Barban.

4. Na Trci na prstenac sudjeluje 16 konjanika-natjecatelja.

- Ukoliko ima više prijavljenih natjecatelja, 15 sudionika će se odrediti eliminacijom u kvalifikacijama, koje će se održati najmanje 15 dana prije Trke.
- Aktualni slavodobitnik (iz prethodne godine) ima pravo izravnog ulaska.
- Časni sud može određeni broj natjecatelja uvrstiti bez kvalifikacija, ukoliko procijeni da su u potpunosti zadovoljili svim predvidivim uvjetima, koji osiguravaju kvalitetan nastup na natjecanju.

5. Konjanik ne smije biti mlađi od 18 godina, niti stariji od 60 godina.

6. Svaki konjanik na Trci nastupa na svom konju. Nije dopušteno da dva ili više konjanika jašu istog konja. Ukoliko se konj povrijedi tijekom natjecanja, a konjanik ima izgleda u borbi za naslov slavodobitnika, može iznimno zamijeniti konja i nastaviti natjecanje na jednom od konja sudionika u Trci.

7. Konjanik nastupa odjeven u narodnu nošnju kraja iz kojeg dolazi.

8. U mimohodu Trke i na natjecanju, konjanik mora imati svog kopljonošu, ne mlađeg od 16 godina, prikladno (svi kopljonoše isto) odjevenog.

9. Za čitavo vrijeme održavanja svečanosti Trke na prstenac, posebno u mimohodu i tijekom natjecanja, konjanici i kopljonoše moraju se držati dostojanstveno i viteški. Prilikom svakog prolaska ispred Časnog suda i uzvanika moraju pozdraviti prigodnim okretanjem glave. Također, prigodom intoniranja himne, blago spuštaju kolja u znak počasti.

10. Dužina staze, od starta do prstenca, iznosi 150 metara. Konjanik istu mora u punom galopu proći u vremenu od 12 sekundi.

11. Kada konjanik pogodi prstenac, mora se na konju vratiti ispred Časnog suda i pokazati što je pogodio. Ukoliko to ne učini ili mu prije toga ispadne prstenac, ostvareni punti se ne priznaju.

12. Konjanicima koji prekorače limitirano vrijeme, neće se priznati ostvareni punti. Ukoliko se to ponovi u drugoj trci, konjanik će biti diskvalificiran.

13. Konjanici i konji moraju proći stazu propisno opremljeni. Ukoliko tijekom trke ispadne dio odjeće ili opreme, oduzet će se ostvareni punti.

14. Ukoliko konj zbaci konjanika i sam prođe ciljem, konjanik nema pravo ponavljanja trke.

15. Ukoliko konj zbaci konjanika, zaustavi se prije cilja i vrati na start, konjanik može punoviti trku. Ukoliko se to ponovi drugi puta, nema pravo ponavljati trku.

16. Zasmeta li konjaniku tijekom trke netko iz publike, ili iz bilo kojeg drugog vidljivog i opravdanog razloga koji može izravno utjecati na pogodak, može prije prstenca spustiti koplje u ravan položaj, te u tom slučaju ponavlja trku. Trku može ponavljati samo jedanput.

17. Ukupno se trče tri trke. U trećoj trci natječu se konjanici koji imaju izglede da osvoje naslov slavodobitnika, a najmanje 8 (osam) konjanika. Shodno interesu publike i

zanimljivosti natjecanja, Časni sud može odrediti i drukčije. Redoslijed konjanika u trećoj, odlučujućoj trci, određuje se u pravilu od manje prema više osvojenih punata.

18. Slavodobitnik je onaj konjanik koji u tri trke osvoji najveći broj punata. U slučaju da dva ili više konjanika ima jednak broj punata, natjecanje se nastavlja dok se ne dobije konačnog pobjednika.

19. Sva gore iznesena pravila, jednako se primjenjuju i za Trku za viticu, koja se održava dan uoči Trke na prstenac.

U Barbanu, 01. 07. 2002.

Predsjednik Časnog suda
Mladen Kancelar

Predsjednik Društva
Branko Blažina

PRILOG III: Slavodobitnici Trke na prstenac 1976. – 2015.

1976. – Vazmoslav Vale
1977. – Mario Kožljan
1978. – Vazmoslav Vale
1979. – Vazmoslav Vale
1980. – Rikardo Ciceran
1981. – Mario Kožljan
1982. – Ervino Špada
1983. – Zdravko Prhat
1984. – Aldo Kožljan
1985. – Aldo Kožljan
1986. – Vazmoslav Vale
1987. – Bruno Kožljan
1988. – Darko Kolić
1989. – Bruno Kožljan
1990. – Zdravko Prhat
1991. – Rade Buić
1992. – Maksimilijan Rojnić
1993. – Zdravko Prhat
1994. – Miro Grgorović
1995. – Josip Kožljan
1996. – Miro Grgorović
1997. – Gvido Babić
1998. – Maksimilijan Rojnić
1999. – Mario Učkar
2000. – Miro Grgorović
2001. – Mario Učkar
2002. – Maksimilijan Rojnić
2003. – Silvio Učkar
2004. – Danijel Učkar
2005. – Mario Učkar
2006. – Danijel Učkar
2007. – Aleksa Vale
2008. – Kristijan Kancelar
2009. – Toni Uravić
2010. – Aleksa Vale
2011. – Goran Špada
2012. – Samuel Štoković
2013. – Andrej Kancelar
2014. – Andrej Kancelar
2015. – Nandi Radola

PRILOG IV: Slavodobitnici Trke za viticu 1996. – 2015.

1996. – Miro Grgorović
1997. – Bruno Kožljan
1998. – Darko Kolić
1999. – Gvido Babić
2000. – Miro Grgorović
2001. – Miro Grgorović
2002. – Maksimilijan Rojnić
2003. – Petar Benčić
2004. – Maksimilijan Rojnić
2005. – Mauricio Učkar
2006. – Gordan Galant
2007. – Bruno Kožljan
2008. – Petar Benčić
2009. – Milio Grabrović
2010. – Maksimilijan Rojnić
2011. – Silvio Učkar
2012. – Toni Uravić
2013. – Milio Grabrović
2014. – Silvio Učkar
2015. – Bruno Kožljan

PRILOG V: Statut Sinjske alke iz godine 1833.

STATUT SINJSKE ALKE

Uspostavljen 1833. po starinskom načinu i disciplini

Glava I.

OPIS TRKALIŠTA I ALKE.

1). Alka se trče ispod varoši Sinja na širokom i uređenom putu koji vodi za Split. To trkalište bilo je određeno pri samom osnutku Alke.

2). Tu se na stranama trkališta usade dva stupa u zemlju. Svaki od tih stupova ima pri svom vrhu jednu provrćenu šupljinu, kroz koju se provuče konop koji je rastegnut horizontalno, a njegovi krajevi su za stupe pričvršćeni čavlom u visini čovjeka.

3). Na sredini konopca visi jedan komad drveta u obliku paralelopipeda, koji na donjoj strani ima jednu malu šupljinu u koju se utakne ušica alke, koja ušica je pomična i elastična.

4). Konop se diže i spušta prema potrebi s desne strane, a da se alka namjesti. To čini jedna osoba za to postavljena.

5). S protivne strane stoji druga osoba koja namješta alku. Ista ima jedan dugi štap sa kukom na vrhu, koji služi da konop pritegne dolje k sebi i da namjesti alku.

6). Alka je od željeza, napravljena od dva koncentrična obruča, a vezani su međusobno sa tri kraka koji idu od većeg obruča prema manjem, te dijele ovaj prvi obruč u tri jednaka dijela. Obruči imaju oštar rub sa one strane, s koje se alka tuče sa kopljem. Debeli su četvrtinu palca. Veći obruč ima promjer od pet palaca mjere bečke stope, a onaj manji jedan palac i jednu trećinu, mjereći njihovu unutrašnju stranu. Manji obruč nema razdjela, te se alkaru koji ga pogodi u sredinu računaju tri boda. Gornji dio od triju razdjela većeg obruča računa se dva boda, jer njegovo središte leži u pravcu vertikale malog obruča, međutim ostala dva dijela koja ostaju pobočno i radi toga se lakše pogode, računaju se samo po jedan bod.

7). Alka je postavljena ispod konopca na visini od najmanje deset i po stopa, računajući od sredine alke do zemlje.

8). S desne strane trkališta postavljena je loža za sudce i vođu, a na lijevoj strani, dva klaftera niže prema točki od koje alkari počinju trku, postavljena je druga loža za civilne i vojne vlasti koje prisustvuju trci. Podovi obiju loža podignuti su od zemlje u visini od tri stope.

9). Na dan svečane trke, koliko lože toliko i stupovi gore spomenuti, urešeni su, prvi sa ćilimima, a drugi sa vrpcama i cvijećem.

10). U loži sudaca postavljen je jedan stolić s crnilom, peroni i papirom, te u obe lože potreban broj sjedala.

11). Trka počinje u daljini od 90 klaftera od alke, a nastavlja se još dalje za drugih 30 klaftera.

Glava II.
PRAVA I IZNIMKE.

12). Svaka osoba, bilo iz varoši ili iz njegova starog teritorija, a koja osoba ima propisane uvjete i nije pogođena ničim što bi je od toga isključivalo, ima pravo da se na dan trke prikaže kao alkar.

13). Članovi plemenite obitelji Caralipeo, koji imaju posjede na teritoriju i radi toga od nezapamćenih vremena često borave na istima, imaju prava jednaka kao i domaći.

14). Obitelj Lovrić uživa privilegij da vrši dužnost »Alaj-čauša«.

15). Isključeni su cigani, mesari i krčmari, te sve osobe koje su poznate radi rđava vladanja, kao i oni koji su bili suđeni radi počinjenog krivičnog djela.

16). Jednako su isključeni i oni koji nemaju dvadeset godina neprekidnog domicila u varoši; ili ako su svoj domicil pred više od godine dana prenijeli u drugu općinu; oni koji nisu navršili 18 godina života ili ako su prekoračili 60 godina; na koncu također i oni koji nisu sposobni da desnom rukom vladaju kopljem ili ako na konju pokazuju neku manu ili nesigurnost.

Glava III.
POSEBNI PROPISI NA TRCI.

17). Alkar mora pokazati ozbiljnost: zabranjeno mu je razgovarati se, smijati se, te činiti najmanje kretnje koje se ne slažu sa ozbiljnošću koja je svojstvena jednom oružanom vitezu, koji

je izložen opažanjima gledalaca; naređena mu je poslušnost prema Vođi; poštovanje prema – sucima i pristojno vladanje sa svakim. Tokom trke ne smije izustiti nikakav poklik, bilo veselja ili negodovanja. Kad jaše ispred Vođe i sudaca, te vlasti, ne smije se razgovarati ni s kim, pa ni ispod glasa, niti se smije pokazati rastresen; naprotiv ima umiljato da lagano sagne glavu i koplje, najprije Vođi i sudcima, a zatim vlastima.

Ko se ogriješi o koju od ovih dužnosti, bit će ukoren javno ili privatno od Vođe, i to prema težini krivnje. Pri ponovljenim težim slučajevima krivci će biti isključeni od daljeg sudjelovanja u alki.

18). Alkari trče jedan za drugim po starosti, bez razlike da li su iz varoši ili sa sela.

19). Kome prije nego li je pogodio alku pane ili mu se otkine bilo kakav dio, njegove opreme ili njegova konja, taj nema prava na nikakav bod, niti prava da trku obnovi. On mora ipak da trku nastavi bez ciljanja u alku, držeći koplje na uspravno. Ako mu se isti slučaj dogodi i pri drugoj trci, tada nema prava da sudjeluje u trećoj trci, ali nije isključen iz alkarskog defilea.

20). Svaki alkar mora pustiti konja da trči punim trkom (galopom). Ko hotimice ili uslijed mane konja nastoji da umanji njegovu brzinu, stiže ga ista kazna, navedena u pređašnjem članu.

Glava IV.
ALKA SA ILI BEZ KUMOVA.

21). Kad se alka trči sa kumovima, svaki alkar ima po jednoga kuma koji ga zastupa i u svim sporovima preuzima njegovu odbranu. Ovaj kum ga prati na konju, jašući mu sa lijeve strane.

22). Druga alka, bez kumova, je obična alka.

23). Ni jedna ni druga alka se ne može održati ako nema najmanje šesnaest koplja.

Glava V.
VJEŽBE.

24). Najmanje dvadesetak dana prije alke počinju se činiti vježbe, e da se alkar nauči rukovati sa kopljem, te da se konji priuče na propisani puni trk (galop). Alkari se podijele u dvije grupe ili stranke i igraju o zakusku. U ovoj igri mogu sudjelovati također i stranci, izuzev cigana i mesara.

Glava VI.
BIRANJE UPRAVE – SLUŽBENIČKO OSOBLJE
MUZIČKI INSTRUMENTI

25). Nekoliko vremena prije dana alke sastaju se alkari, sa Alaj-čaušom na čelu, da izaberu Vođu između istaknutih i zaslužnih uglednika iz varoši.

26). Nakon obavljenog izbora Vođe, ovaj, skupa sa Alaj-čaušom i s alkarima, izabere četiri čovjeka najobrazovanija, da sudjeluju s njima u donošenju svih odluka, da s Alaj-čaušom rasporede sve što je potrebno za trku, kao i što se tiče poziva na trku vlasti građanskih i vojničkih, te najodličnijih uglednika.

27). Vođa s Alaj-čaušom, te četiri izabrana alkara, imenuju tri sudca rodom iz mjesta.

28). Vođa izabire sebi svog pomoćnika i barjaktara; sudci izabiru sebi zapisničara.

29). Vođa ima dva konjušnika (momka), jednoga za konja koga jaši, a drugoga za konja od rezerve koga vodi rukom; nadalje ima jednog štitonošu i dva buzdovandžije.

30). Svaki alkar i kum, te pomoćnik Vođe i barjaktar, imaju po jednog konjušnika (momka).

31). Postoji i jedan trubač, te dvojica što udaraju u talambase.

Glava VII.
ODIJELA – ORUŽJE – KONJI.

32). Svaki vitez oblači starinsko narodno odijelo u najsjajnijoj izradi. Na glavi mu je veliki kalpak, na nogama čizme s mamuzama; o bedri mu visi sablja, a u ruci mu je koplje; dvije kubure ima u kesama, koje su pričvršćene i vise o prvoj jabuci na sedlu.-

33). Kalpak je od kunovine u obliku cilindra. Za dva palca je viši nego je širok. Ukrašen je perjanicom ili kitom izabrana cvijeća.

34). Koplje, koje alkar nosi, iz tvrdoga je drveta, a vrh koplja proviđen je sa dugim željeznim šiljkom.

Koplje je dugo barem devet stopa, a debelo jedan palac i četvrt; obojeno je crno-žutim prugama koje se protežu oko koplja, a koje su široke oko jednu i po uncu. Na polovini duljine koplja nalazi se jedan debeli drveni obruč, nepomičan, određen da brani ruku od udarca alke.

35). Konjušnici vitezova, štitonoša, buzdovanđije i talambasači izabiru se između mladića lijepoga stasa, obučenih u narodnu nošnju. Na glavi nose crvenu kapu urešenu sa vezivom i kitama, a opasana je peškirom. Za pripašnjačom imaju dugi handžar i dvije kubure. Suviše imaju tri fišeklije od kože, urešene vezivom ili metalnim komadićima.

36). Viteški konji su svi sjajno opremljeni; sedlo im je pokriveno sa abajom od čoje, urešeno sa vezivom, gajtanima i resama.

Konj ne smije biti manji od četiri stope i sedam palaca.

Glava VIII.
OKUPLJANJE »BRIGADE«

37). U dva sata poslije podne određenog dana za trku, alkari sa svojim kumovima ili bez njih, sakupljaju se kod kuće Alaj-čauša.

Kad su se tu sakupili, tada svi na konjima, potpuno oružani, skupa sa svojim konjušnicima, idu da dignu Vođu, kod koga se već nalaze: pomoćnik, barjaktar, trubač, štitonoša, talambasači i buzdovandžije.

Ovdje Vođa obavi opću smotru, te oni koji nisu propisano odjeveni, oružani i opskrbljeni bivaju isključeni. Oni koji se na smotru ne prijave, više se ne primaju.

38). Istodobno sastaju se i sudci sa njihovim tajnikom, vlasti civilne i vojničke, te uglednici, pozvani da prisustvuju na alki. Oni korporativno dolaze u ložu za njih pripremljenu. Sudci i njihov tajnik nose sablju o pasu.

39). Međutim se stavlja na raspoloženje jedan odjel od garnizona, te jedan od pandura teritorijalne oružane snage. Oni se poredaju na rubovima trkališta s jedne i sa druge strane, i to vojnici s desne strane, a panduri sa lijeve strane. Oni drže red i paze da gledaoci ne prelaze određenu granicu.

Glava IX.
RED NASTUPANJA

40). Kada završi smotru, brigada nastupa slijedećim redom:

a) Konjušnici (momci) u dva reda.

b) Talambasači na konju jedan do drugoga.

c) Trubač na konju.

d) Barjaktar na konju.

e) Štitonoša, držeći štit vertikalno na prsima, između dvaju buzdovandžija, sva trojica na nogama.

f) Konjušar sa konjem od rezerve edek.

g) Pomoćnik Vođe na konju sa izvučenom sabljom.

h) Vođa na konju.

i) Ostali vitezovi u dva reda, držeći koplje uz mali nagib naslonjeno na desno rame.

j) Ako je alka sa kumovima, ovi čine lijevu stranu njihove kumčadi ili ako se gleda na starost desnu stranu. U protivnom slučaju ovi posljednji se razdijele u dvije linije, stariji na desnu, a mlađi na lijevu stranu.

k) Alaj-čauš je zadnji i koplje nosi uspravno.

41). Sa takvim ratničkim rasporedima i uz zvuke trublje i talambasa, prolazeći preko trga, svi kreću do najdalje tačke trkališta, dražeći konje na skokove i poigravanje.

Vođa, ostavivši tu alkare i njihove kumove, vraća se natrag praćen od svih ostalih iz pratnje, te od četiri alkara, uvijek u redu kako je gore navedeno.

Došavši do pod ložu sudaca, tu sjaše sa svoga konja, koji skupa sa onim od rezerve (jedek), te onim njegova pomoćnika, barjaktara, trubača i talambasača bivaju odvedeni od konjušnika izvan trkališta.

Četiri pak alkara sa njihovim kumovima odmah se vraćaju ostalim drugovima.

Trubač se postavi na lijevu stranu trkališta između talambasača, a štitonoša s druge strane trkališta između buzdovandžija pred Vođom.

Konjušnici se poredaju u dva reda pred vojnicima i pandurima, počam od mjesta gdje završava trka, spremni da potrču i prime koplje i konja od alkara i njihovih kumova.

42). Vođa sjedi u loži s desne strane najstarijeg sudca, a ostala dva sudca njima uz bok; pomoćnik Vođe pak sjedi nešto desno pozadi iza sviju. U uglu s onu stranu smještena je zastava naslonjena na ložu. Barjaktar stoji van lože kod zastave. Sudski zapisničar sjedi za stolom s lijeve strane sudaca, držeći sam stol nešto nazad od linije njihovih sjedala.

Glava X.
POČETAK l SVRŠETAK IGRE

43). Pošto je sve raspoređeno, počima alkarsko natjecanje. Za malo časaka truba zatrubi, e da dade znak da trka počima. To se ponovi svaki put kada se alka ponovo objesi.

44). Kada se alka trče sa kumovima, najprije u galopu dojaši kum, te javlja sudcima dolazak njegova kumčeta. Tada ide na lijevu stranu trkališta kod konjušara jednog i drugog. Kad stigne njegovo kumče, ako je pogodio alku u koji bod, ide ka kumu i predaje mu koplje sa alkom, te ovaj praćen od kumčeta to nosi pred ložu sudaca i kazuje im koliko je bodova postigao. Nakon toga spusti s koplja alku i predavši koplje konjušniku, obojica se povlače sa trkališta i sjašu zatim s konja.

Ako je alka bez kumova tada na znak trube poleti na konju sam alkar. Ako je pogodio alku vraća se sam na konju pred sudce radi istog razloga, da se vidi koliko je bodova postigao. Tako čine svi alkari jedan za drugim u sve tri trke.

45). Svaki put kad alkar pogodi alku u sredinu, nakon što je to pokazao sudcima, trubač zatrubi u čast alkara.

46). Ko pogodi alku u zraku na letu, bilo u koji bod, računa mu se tri boda uz iste počasti kao gore.

47). Nakon svršetka svake trke Vođa sa svim alkarima, kumovima i ostalom svitom, prati alkare kao i prvi put do mjesta odakle počima trka. Tu se onda povorka s lijeve strane trkališta u polukrugu okrene na susjednom zemljištu, a Vođa, praćen od četiri alkara, vraća se s povorkom svaki put u sudačku ložu.

48). Pošto su završene sve tri trke, te sudci pregledavaju zapisnike, računajući koliko je koji alkar postigao bodova, te ih međusobno uspoređuju, da bi ustanovili slavodobitnika. Ako ih ima više sa jednakim brojem bodova, tada bivaju pozvani njihovi kumovi pred sudce. Pošto oni dojaše, bivaju obaviješteni da dovedu njihovu kumčad na trkalište, da se dogovore o pitanju nagrade ili da ponove trku. Kumovi ih prate na obično mjesto, a zatim se vraćaju kako je gore rečeno.

49). Pošto je pobjednik ustanovljen na jedan ili drugi način, ovaj praćen od svoga kuma, biva odveden od pomoćnika pred Vođu i sudce, te biva proglašen pobjednikom trke.

Zatim sam Vođa vlastitom rukom objesi na vrh njegova koplja dvostruku vrpcu žute i crne boje u znak njegova trijumfa. Pri ovome činu trubač svira vesele zvukove. Pri tome Vođa neposredno na glas vikne: »Živjelo Njegovo Veličanstvo Car!«. To biva opetovano od svih vitezova, a njihov poklik biva praćen od zvukova trube i talambasa.

Nakon toga sudci zaključuju zapisnik.

50). Nakon svršetka svečanosti, Vođa sa svim ostalim vitezovima i ostalom pratnjom, uvijek u istom redu i uz zvukove glazbala, čine novu povorku, u polukrugu napuštaju trkalište i prate do njihovih stanova, najprije Vođu, a zatim pobjednika i Alaj-čauša.

Glava XI.
GOZBA

51). Toga dana svečanost završava sa svečanom gozbom, koju priređuju alkari u čast Vođe i sudaca, pozivajući na ovaj sastanak također sve vlasti i najuglednije građane mjesta.

(Prijevod završnog odlomka Statuta prenesena iz knjige G. Modricha)

POKRAJINA DALMACIJA

U Sinju 12. veljače 1833, za vladanja Njegova Veličanstva cara i kralja Franje I, na njegov slavni rođendan.

Mi dolje potpisani vojvoda, suci, alaj-čauš i alkari uvjereni da je potrebno ispraviti zloporabe što su se uvele ima već neko vrijeme u javnu alkarsku igru Alku, koja se u ovoj varoši običava izvoditi prigodom rođendana Njegova Veličanstva cara i kralja, premilostivoga našega vladara, na uspomenu starih pobjeda izvojevanih nad Turcima, da bi se u potomaka sačuvao borbeni duh naših pređa i da bi se sama Alka objasnila drugim novim lako shvatljivim propisima, pobrinuli smo se da se sastavi odgovarajući naputak (Pravilnik).

Okoristivši se mišljenjima starijih ljudi i naših starih alkara, zadužili smo gosp. Andriju Grabovca, jednoga od alkarskih sudaca, da se prihvati toga posla.

Pošto je on stvar priveo kraju i podnio nam ga pod naslovom *Sinjska Alka objašnjena godine 1833. na temelju svojih starih pravila*, umetnuvši naprijed saženu povijest postanka i razvitka Alke, mi smo svaku stavku zrelo ispitali i prodiskutirali je, a budući da smo utvrdili da Propisnik odgovara našim željama i da je zavrijedio priznanje zavičajnog kraja, u potpunosti ga odobravamo i određujemo da se pravila, koja su u njemu navedena, ubuduće imadu potpuno izvršavati.

Ovu našu odredbu, koja je donesena posve u duhu rečenog naputka, izrađenu u tri primjerka, od kojih se jedan predaje vojvodi, drugi alaj-čaušu, a treći općinskom upraviteljstvu da ga čuvaju u svojim arhivima, potvrđujemo vlastitim potpisima.

(Slijedi četrdesetak potpisa.)

DODATAK

Udovoljavajući časnoj okružnici – Dekretu od 19. siječnja p. p. Br. 14342/3962, a u suglasnosti odluka danas prihvaćenih na sjednici, čiji sadržaji su navedeni u sastavljenom zapisniku, učinjene su slijedeće izmjene i dopune:

k čl. 13). Pravo da sudjeluju u Alki imat će i osobe iz drugih mjesta, ako osim što imaju svoj posjed u kotaru, također u istome i često borave.

k čl. 14). Pri biraju dužnosti Alaj-čauša imat će se obzira na najstarije obitelji, a koje su imale zasluga za osnivanje starodrevne Alke.

k čl. 49). Bilo na jedan ili drugi način ustanovljen slavodobitnik, ovaj, praćen od kuma, biva odveden od pomoćnika Vođina, svi na konju, pred samoga Vođu i sudce, te biva proglašen slavodobitnikom Alke. Na to mu Vođa vlastitom rukom objesi o vrh koplja jednu dvostruku vrpcu žute i crne boje, sa četiri lakta crvene čoje, kao nagradu prema starom običaju. Pri tome trubač trubi veselim zvukovima. Odmah neposredno sam Vođa iz svega glasa zaviče: »Živjelo Njegovo Veličanstvo Car!«. To biva prihvaćeno od svih vitezova, a njihov poklik popraćen od trube i talambasa. Zatim sudci zaključe zapisnik.

k čl. 51). Svečanost završava sa jednom bogatom gozbom, priređenom od pobjednika, a da počasti Vođu, sudce i alkare, pozivajući na istu također i mjesne civilne i vojne vlasti, te najuglednije ličnosti iz mjesta.

Trošak gozbe kao i trošak za ona četiri lakta čoje za nagradu, plaća se pobjedniku iz onih 100 forinti, doznačenih pobjedniku kao nagradu od Njegova Veličanstva Cara.

------ O ------

Frano Tripalo

Zamjerke na Statut učinjene 24. ožujka 1833. godine

(Prevodilac: F. Lovrić 1939. godine)

Alkar – F R A N O T R I P A L O iznaša zamjerke pred Vojvodom dneva 24/III. 1833. kad pred ovim bijaše pozvan; zamjerke upogled novih pravila. Nakon što mu bijahu pročitana neka samozvana nova pravila upogled reda i držanja alkara, pravila sastavljena iz inada, bez da su bila saslušana mišljenja svih alkara. Novotarije skalupljene u ovim takozvanim disciplinarnim novim pravilima, ne samo da ruše metode i starinske običaje, nego donose još i nesnalaženja uznemiravajući ovim novim sistematičnim načinom opće smirenje mladosti, kod koje sve više raste interes za ovu plemenitu igru, a ove bi novotarije mogle imati kobnih posljedica.

Tačke koje se moraju apsolutno brisati i poništiti jesu slijedeće:

1.) Mora se poništiti članak koji zabranjuje alkarima sudjelovati u Alci, ako ni jesu navršili osamnaest godina života, jer se kosi sa odredbama u ovom pogledu Nj. Vel. koje je blagohotno odobrilo nagradu od forinta 100. Svojom previšnjom odlukom kazao je, da tu nagradu dariva varoškoj mladosti e da bi ih obodrio da vježbaju ovu plemenitu igru.

2.) Poništiti članak koji brani mladićima sudjelovati u alci ako su ljevoruci, jer oni tom tjelesnom manom ne unose nered u alci, kad konjanik odgovara trci i kad drži koplje jednako kao onaj koji ga drži u desnoj ruci.

3.) Poništiti članak kojim se hoće nametnuti dužnost alkarima, da moraju imati kalpake od kunovine, mješte onih narodnih od crnog baršuna, koga su stalno nosili pređi živućih alkara. Onaj od kunovine nije imao drugu svrhu, nego da se bude razlikovao Vojvoda i takozvani Alaj-Čauš od serdara, koji su onda bili nastanjeni u Sinju. Ovi baršunasti kalpaci bijahu u ono doba, pak su i danas, rabljeni e da se izbjegne suvišan trošak alkarima za kunovinu.

4.) Poništiti članak koji kaže da svi konji moraju biti jednakog rasta, što je nemoguće jer ni u redovnoj konjici nijesu svi konji jednakog rasta.

5.) Poništiti članak rečenog Pravilnika, koji kaže da ako ispadne u trci nešto sa konja ili s konjanika, da mu se bodovi ne broje (ako je pogodio alku); *stara pravila nalazeća se kod tako zvanog Alaj-Čauša* kažu, da iako je nešto ispalo bilo sa konja bilo s alkara, prije dolaska pod alku, a on stoga položio koplje, on ima prava da ponovo trče, a ako mu je što ispalo iza alke bodovi mu se moraju brojiti.

6.) Mora se poništiti članak koji dozvoljava strancima nastanjenim u Sinju dvadeset godina, da mogu aktivno sudjelovati u alci, dočim je ovima bilo dozvoljeno sudjelovati aktivno u alci nakon trideset godina stalnog boravka u Sinju, na što se pazilo od postanka alke i što to bijaše običaj.

7.) Poništiti članak koji zabranjuje starim alkarima, koji su prešli šezdeset godina života da sudjeluju u alci. U prošlim vremenima, bilo je alkara koji su sudjelovali u alci u dobi od sedamdeset godina, koji su općim odobravanjem i općim čuđenjem pogađali alku.

Sve se ove novotarije kose sa starim pravilima i običajima, jer bez saslušati opći glas starih alkara i starih Sinjana koji imaju prava da sudjeluju u alci, ova pravila ne mogu biti odobrena, tim više što nemaju dovoljan broj složenih glasova, niti se može iz fanatizma srušiti jedan davni običaj koji postaje zakon na temelju kojega bijaše i zatražena nagrada blagohotno odobrena od Nj. Veličanstva.

PRILOG VI: Slavodobitnici Sinjske alke 1818. – 2015.

1818. – Frano Tripalo
1819. – Ivan Milošević
1820. – Jakov Jelinčić
1821. – Ivan Milošević
1822. /
1823. /
1824. /
1825. /
1826. – Mate Filipović
1827. /
1828. – Ivan Milošević
1829. /
1830. – Ivan Milošević
1831. /
1832. – Grgo Lovrić
1833. /
1834. – Frane Tripalo
1835. – Jakov Jelinčić
1836. – Mate Lovrić
1837. /
1838. – Ivan Lovrić
– Ivan Tripalo
1839. – Ante Bareza
1840. – Ivan Tripalo
1841. /
1842. – Nikola Tripalo
– Ante Bareza
– Nikola Tripalo
1843. – Ivan Lovrić
1844. – Ivan Tripalo
1845. /
1846. – Toma Vuletić
1847. – Stipan Midenjak
1848. – Ivan Midenjak
1849. /
1850. – Toma Vuletić
1851. /
1852. /
1853. – GrgoVuletić
1854. – Bože Tripalo
1855. – Stipan Čabrić
1856. – Ante Bareza
1857. – Bože Tripalo
1858. – Mate Bonić
1859. – Petar Bonić
1860. – Grgur Lovrić-Mate
1861. – Stipe Grabovac
1862. – Stipe Grabovac
1863. – Petar Bonić
1864. – Ante Bareza
1865. – Stipe Grabovac
1866. – Petar Vuletić
1867. – Stipan Parlov
1868. – Petar Vuletić
1869. – Špiro Trek
1870. – Stipan Parlov
1871. – Frano Tripalo
1872. – Petar Bareza
1873. – Nikola Cerinić
1874. – Nikola Cerinić
1875. – Mate Bonić
– Stipan Parlov
1876. – Frane Tripalo
1877. – Stipan Parlov
1878. – Nikola Cerinić
1879. – Stipan Parlov
1880. – Nikola Cerinić
1881. – Ivan Grabovac
1882. – Ante Lovrić
1883. – Nikola Cerinić
1884. – Mate Cvrlje
1885. – Mate Cvrlje
1886. – Ivan Grabovac
1887. – Ivan Perković
– Nikola Cerinić
1888. – Ante Tomašević
1889. – Ante Grabovac
1890. – Ante Grabovac
1891. – Nikola Cerinić
1892. – Nikola Cerinić
1893. – Jure Milošević
1894. – Petar Milun
1895. – Nikola Cerinić
1896. – Stipe Žanko

1897. – Nikola Cerinić
1898. – Nikola Cerinić
1899. – Nikola Cerinić
1900. – Nikola Jelinčić
1901. – Josip Ćatipović
1902. – Stipe Grabovac
1903. – Petar Milun
1904. – Nikola Jelinčić
1905. – Petar Panza
1906. – Stipe Milun
1907. – Ante Grabovac
1908. – Ante Grabovac
1909. – Stipe Grabovac
1910. – Stipe Grabovac
1911. – Nikola Jelinčić
1912. – Mate Lovrić
1913. – Ivan Marić
1914. – Jozo Boko
1915. – Josip Šuić
1916. – Nikola Šuić
1917. – Nikola Jelinčić
1918. – Frano Grabovac
1919. – Nikola Jelinčić
– Frano Grabovac
1920. – Jozo Boko
1921. – Zvonko Videka
1922. – Jozo Tomašević
– Frano Grabovac
1923. – Jozo Boko
1924. – Jozo Boko
1925. – Nikola Šuić
1926. – Nikola Jelinčić
1927. – Marko Marić
1928. – Zvonko Videka
1929. – Jozo Malbaša
1930. – Jozo Boko
1931. – Stjepo Tripalo
1932. – Nikola Jelinčić
1933. – Jerko Lovrić
1934. – Ante Bareza
1935. – Nikola Jelinčić
1936. – Jozo Malbaša
1937. – Zvonko Videka
1938. – Frano Žanko
1939. – Stjepo Tripalo
1940. – Ante Bareza
1941. /
1942. /
1943. /
1944. – Jozo Tomašević
1945. – Bruno Vuletić
1946. – Predrag Grabovac
– Bruno Vuletić
1947. – Vaso Đapić
1948. – Dušan Romac
1949. – Vlado Pezelj
1950. – Dušan Romac
1951. – Ante Bulj Tonko
1952. – Marko Čabo
1953. – Mate Maleš
1954. – Marinko Delić
1955. – Josip Smoljanović
1956. – Ivan Pandža
1957. – Dujo Grčić
1958. – Mate Maleš
1959. – Bože Panza
1960. – Ante Milun
1961. – Janko Kelava
1962. – Nikola Talaja
1963. – Dušan Jerkan
1964. – Josip Milošević
1965. – Ante Milun
1966. – Šimun Masnić
1967. – Ante Milun
1968. – Mirko Đapić
1969. – Janko Kelava
1970. – Janko Kelava
1971. – Zvonko Videka
1972. – Janko Kelava
1973. – Nikola Talaja
1974. – Anđelko Vučković
1975. – Janko Kelava
1976. – Frano Bareza
1977. – Stipe Breko
1978. – Joško Marić
1979. – Dušan Dinarina
1980. – Stipe Breko
1981. – Frano Bareza
1982. – Stipe Breko
1983. – Stjepan Batarelo
1984. – Mladen Filipović
1985. – Milan Borković
1986. – Anđelko Vučković

1987. – Anđelko Vučković
1988. – Stipe Breko
1989. – Ivan Zorica
1990. – Joško Marić
1991. – Anđelko Vučković
1992. – Ognjen Preost
1993. – Stipe Šimundža
1994. – Stipe Šimundža
1995. – Ognjen Preost
1996. – Anđelko Vučković
1997. – Ognjen Preost
1998. – Ognjen Preost
1999. – Ognjen Preost
2000. – Joško Marić
2001. – Ivica Perić
2002. – Denis Gugić
2003. – Mario Šušnjara
2004. – Nenad Bikić
2005. – Mladen Vučković
2006. – Ante Poljak
2007. – Tino Radanović
2008. – Andrija Hrgović
2009. – Ante Zorica
2010. – Mario Šušnjara
2011. – Ante Zorica
2012. – Alen Filipović Grčić
2013. – Ante Zorica
2014. – Denis Gugić
2015. – Frano Ivković

PRILOG VII: Alkarske vojvode 1832. – 2015.

Vicko Buljan:	1832.
	1834. – 1835.
	1839.
	1842.
Frano Buljan:	1838.
Grgur Lovrić:	1843. – 1844.
	1860. – 1864.
	1869. – 1870.
Marko Vuletić:	1846. – 1848.
	1853. – 1859.
Josip Midenjak:	1850.
Ante Midenjak:	1865. – 1866.
Ante Tripalo:	1867. – 1868.
Frane Tripalo:	1868.
Petar Tripalo:	1871.
	1873.
	1885.
	1887.
Ivan Vuletić:	1872.
	1874. – 1875.
	1881. – 1884.
	1886.
	1892. – 1894.
Bože Korlaet:	1888. – 1891.
	1895. – 1898.
Toma Stuparić:	1899. – 1902.
Krunoslav Tripalo:	1903. – 1907.
Vicko Grabovac:	1908. – 1925.
	1929. – 1936.
Jerko Tripalo:	v.d. 1926. – 1927.
Marko Buljan:	v.d. 1928.
	1937. – 1940.
Mirko Bilobrk:	1944.
Petar Bogdan:	1945. – 1956.
	v.d. 1980.
Vice Buljan:	1957. – 1963.
Bruno Vuletić:	1964. – 1979.
	1981. – 1985.
Aleksandar Sablić:	1986. – 1989.
Nikola Tomašević:	1990. – 1993.
Mirko Norac-Kevo:	1994. – 2005.
Ante Kotromanović:	v.d. 2001. – 2002.
Ivan Čikara:	v.d. 2003. – 2005.
	2006. – 2009.
Ante Vučić:	2010. –

SAŽETAK

Alkarske igre, igre trčanja i gađanja u metu (prstenac/alku), proizašle su iz srednjovjekovnih viteških turnira. Vrhunac popularnosti doživjele su u 17. stoljeću, kada su se održavale i na području današnje Hrvatske. U Istri tako postoje zapisi o onima u Barbanu i Savičenti, u Dalmaciji su se trčale u Zadru, Makarskoj, Imotskom, Dubrovniku te ona u Sinju koja se trči i danas. Na njima su mogli sudjelovati samo plemići ili bogatiji građani koji su posjedovali konja i potrebnu opremu. Postupnim nestajanjem feudalnog sustava, nestaju i ove igre, s iznimkom barbanske Trke koja je obnovljena i Sinjske alke koja se održava kontinuirano. Zbog svog zabavnog karaktera, takve igre na sebe nisu svraćale veću pozornost svojih suvremenih pisaca, pa su zapisi o njima vrlo oskudni. Oni zapisi koji se uspjeli sačuvati, vrijedni su podaci koji svjedoče o prošlosti ovih natjecanja.

Prvi najstariji zapis o Trki na prstenac u Barbanu je iz 1696. Radi se o prijepisu *Proglasa* koji je tadašnji feudalni gospodar Barbana objavio povodom održavanja slobodnog sajma o blagdanu Duhova. Kako bi privukli što više posjetitelja, organizirana je i Trka na prstenac. Proglasom je utvrđeno osam točaka prema kojima se trka odvija. Na njoj je sudjelovalo deset konjanika, a pobijedio je Ottavio Quellis. Sačuvane su zabilješke o još tri trke, do 1703., kada se gubi pisani trag o ovom natjecanju u Barbanu.

Na inicijativu barbanskih aktivista, 1976., prema povijesnim podacima, obnovljena je Trka na prstenac. Od tada se održava svake godine u mjesecu kolovozu. Manifestacija traje tri dana, a započinje u petak podizanjem zastave Društva trka na prstenac. U subotu slijedi niz sportskih događanja i natjecanje u Trki za viticu, koje je ujedno i generalna proba, dok je u nedjelju glavno natjecanje. Petnaest dana ranije počinju se održavati pripreme i kvalifikacije konjanika. Trka se odvija prema Pravilima donesenima 1976., temeljene na onima iz 1696., te prema nadopuni iz 2002. U natjecanju sudjeluje 16 konjanika od 18 do 60 godina starosti, koji su rođeni na području Istre i Liburnije. Od starta do prstenca staza je dugačka 150 metara, a konjanici je moraju prijeći u punom galopu konja u vremenu od 12 sekundi. Konjanici kopljem pokušavaju pogoditi prstenac (metu) koji je obješen na konopcu iznad staze. Prstenac se sastoji od dva koncentrična kruga međusobno povezanih prečkama, tvoreći tako četiri vanjska polja i jedno središnje. Pogodak u sredinu donosi tri boda, polje iznad dva boda, polje ispod jedan bod,

polja lijevo i desno pola boda. Pobjednik je onaj koji u tri trke osvoji najviše bodova (punti). Konjanici nose tradicionalnu narodnu nošnju kraja iz kojeg dolaze, moraju imati svu propisanu opremu i svog kopljonošu. Kopljonoše im pomažu oko brige o konjima te na kraju trke prihvaćaju koplje konjanika. Konjanici, kopljonoše, podizači prstenca i članovi Časnog suda, sastavni su dio Trke i povorke koja prije natjecanja prolazi kroz Barban prema trkalištu na Gradišću. U četrdeset godina održavanja, otkako je obnovljena, Trka je postala dio lokalne i regionalne tradicije i jedna od prepoznatljivih turističkih manifestacija Istre.

Slično konjičko natjecanje održava se u Sinju, u Cetinskoj krajini. Alka je također natjecanje u kojem alkari pokušavaju pogoditi alku (metu) postavljenu na konopcu preko trkališta. Od svojih početaka Alka se održava u spomen na pobjedu nad Turcima 1715. i u čast Gospe Sinjske koja je prema legendi spasila grad. Najstariji pisani spomen Alke dva su soneta i oda koje je spjevao Julije Bajamonti 1784. Njezin temeljni akt prema kojem se i danas održava, Statut je iz 1833. Njime je propisan čitav tijek priprema za Alku, ceremonije koja se održava na dan Alke, tko su sudionici, kakva im je odora i oprema, ustrojstvo alkarske povorke i tijek natjecanja.

Pripreme za Alku započinju petnaest dana ranije, tzv. prove. Dva dana ranije održava se natjecanje za Baru, a dan ranije za Čoju. Obje se igraju prema istim pravilima kao Alka, samo što sudionici ne nose svečane odore. Na dan Alke, svečanost započinje u ranu zoru te se tijekom dana održavaju razna događanja. Prije natjecanja alkari se okupljaju u Alkarskim dvorima, gdje vojvoda izvršava smotru oružja, opreme i ukrasa alkara. Potom se formira alkarska povorka koja kreće prema alkarskom trkalištu. Povorka je jedan od najimpresivnijih dijelova svečanosti, a sastoji se od vojvode, čete alkara, čete momaka i pratnje. Alkari su odjeveni u starinske raskošne odore viših društvenih slojeva. Odore vojvode i alaj-čauša, zapovjednika alkarske čete, bogatije su i raskošnije od ostalih. Alkarski momci obučeni su u starinske narodne nošnje cetinskih seljaka. Konji su također raskošno opremljeni, posebno vojvodin konj i konj edek – jedini konj kojeg nitko ne jaše i koji predstavlja ratni plijen iz 1715.

O održavanju i organizaciji Alke brine se Viteško alkarsko društvo u Sinju i jedino njegovi članovi mogu sudjelovati u Alki. Alka se trči svake godine u kolovozu na stazi zvanoj Alkarsko trkalište. U natjecanju sudjeluje 11 – 17 alkara, natjecatelja koji kopljem pokušavaju pogoditi alku. Alka je slična kao barbanski prstenac, ali ima jedno polje manje, tj. vanjski krug pregrađen je s tri prečke. Pogodak u sredinu donosi tri boda, pogodak u polje iznad dva boda,

pogodak u jedno od dva donja polja jedan bod. Slavodobitnik je onaj koji u tri trke osvoji najviše bodova.

Svojom tradicijom održavanja i prenošenja na mlađe generacije, ove dvije konjičke igre potaknule su i razvoj nekih novih njihovih inačica. Tako se primjerice u Barbanu održava mototrka na prstenac i morska trka, a u Sinju i okolici od davnina se trče dječje Alke, među kojima je najpoznatija Vučkovića dječja alka. Razvojem novih tehnologija, na osnovnoškolskim razinama počela su se nedavno održavati i robotička natjecanja po uzoru na Trku i Alku.

Premda imaju mnogo sličnosti, Trka i Alka imaju i poneke razlike. Sličnosti možemo pronaći u sportskom dijelu natjecanja. Na obje je cilj konjanika/alkara pogoditi prstenc/alku i osvojiti što više bodova. Pravila natjecanja su gotovo ista, kao i dužina staze, mjesto na kojem je postavljena meta, izgled trkališta itd. Sustav bodovanja je nešto drugačiji, zbog toga što barbanski prstenac ima jedno polje više od alke. Vrijeme prvog održavanja te najstariji pisani izvori na talijanskom jeziku, također su neke od sličnosti. Njihovu najveću razliku moguće je pronaći u svrsi održavanja. Naime, Trka na prstenac se još u 17. st. održavala u turističke svrhe, a tako je i danas, dok je Sinjska alka utemeljena u spomen na veliku pobjedu nad Turcima 1715. Uz to, jedna od glavnih odlika Alke je njezina ceremonijalnost i formaliziranost, dok je Trka znatno neformalnije uređena. Razlika se uočava i u odorama sudionika. Na Trki su svi sudionici u narodnim nošnjama, a na Alki alkari nose svečane odore viših slojeva društva, dok alkarski momci nose narodne odore.

Unatoč svim sličnostima i različitostima, jedna i druga predstavljaju važan dio lokalne i regionalne kulture i tradicijske baštine. Sinjska alka dobila je 2010. međunarodno priznanje svoga značaja, upisom na UNESCO-vu listu svjetske baštine. Trka na prstenac i Sinjska alka vremenom su postale najvažniji događaj u kraju u kojem se održavaju, a po svojim povijesnim tradicijama, pravilima održavanja, svečanostima, odorama i atraktivnosti natjecanja i dio hrvatske kulturne baštine.

ABSTRACT

The jousting tournaments, competitions of running and aiming at the target (the "*prstenac*"/the "*alka*") originated from the medieval knight tournaments. They reached the peak of their popularity in the 17th century, when they were held also in the area of today's Croatia. In Istria there are records of those in Barban and Savičenta, in Dalmatia were held in Zadar, Makarska, Imotski, Dubrovnik and one in Sinj, which is held still nowadays. In this competitions could take part only aristocrats or wealthy people who owned horses and the necessary equipment. With the gradual disappearance of the feudal system, these competitions started to cease, with the exception of the Barban's so-called "*Trka na prstenac*" (Tilting at the ring), which was reestablished, and the "*Sinjska Alka*" (Alka of Sinj), which has been held continuously. Since the competitions had only entertainment value, they didn't receive greater attention from its contemporary writers, therefore the records of these are very scarce. The records that have been preserved are a very valuable testimony about their history.

The first and the oldest written mention of the *Trka na prstenac* (Tilting at the ring) in Barban dates from 1696. It is a transcript of the Declaration made by the feudal lord of Barban at the free fair on Pentecost. In order to attract as many visitors as possible, the *Trka na prstenac* was organized. The Declaration established eight clauses according to which the race would take place. Ten horsemen participated and the winner was Ottavio Quellis. Records of three more competitions are preserved and they were all written until 1703. After that, written records of this event in Barban are lost.

According to historical records, in 1976, on the initiative of Barban's activists, the *Trka na prstenac* was revived. Since then, it takes place every year in August. The event lasts three days and begins on Friday, when the flag of the Tilting at the ring's Society is raised. On Saturday a series of sport events are organized, as well as the competition *Trka za viticu* (Titling at the ringlet), which is also a rehearsal; whereas the main competition takes place on Sunday. The preparations and qualifications of the horseman start fifteen days before. The race takes place according to the rules made in 1976, which are based on those from 1696, as well as to the supplements of these made in 2002. 16 horsemen born in Istria or Liburnia, aged between 18 and 60, participate in the competition. From the start to the *prstenac*, the racecourse is 150 meters

long, and the horsemen have to pass it at full gallop within 12 seconds. The horsemen attempt to hit the *prstenac* (target) with the spear. The *prstenac* hangs on a rope above the racecourse and consists of two concentric rings connected by bars, thus forming four outer and one central field. The hit into the centre brings three points, into the upper field two points, into the lower field one point and into the left or right field half a point. The winner is the one who in three races collects most points ("*punti*"). The horsemen wear traditional folk costumes of the area they come from and they must have all the required equipment and their own spearman. The spearmen help them to take care of the horses and at the end of the race they accept their spear. The horsemen, the spearmen, the persons who lift the *prstenac* and the members of the Court of Honour are an integral part of the *Trka* and of the procession, which, before the competition, moves through Barban arriving ultimately at the racecourse in Gradišće. It's been forty years since the *Trka* is revived and it has become a part of the local and regional tradition and one of the most recognizable touristic events in Istria.

A similar equestrian competition is held in Sinj, in the Cetina region. The *Alka* is also a competition in which the *alkars* try to hit the *alka* (target), which hangs on a rope above the racecourse. From its beginning, the *Alka* is held to commemorate the victory over the Ottomans in 1715 and in honor of the Madonna of Sinj, who, according to the legend, saved the city. The oldest written records of the *Alka* are two sonnets and an ode by Julije Bajamonti from 1784. The fundamental document, based on which it takes place today, is a Statute from 1833. This Statute regulates in detail the preparations for the *Alka*, the ceremony on the day of the competition, who are the participants, what is their uniform and equipment like, the constitution of the procession and process of the competition.

The preparations for the *Alka*, so-called "*prove*", start fifteen days before. The competition for the "*Bara*" is held two days before, and the competition for the "*Čoja*" a day before. They both have the same rules as the *Alka*, the only difference is that the competitors don't wear lavish uniforms. On the *Alka* day, the ceremony starts at dawn and during the day various events are held. Before the competition, the *alkars* gather in the *Alka* Halls, where the Duke checks the weapons, the equipment and the *alkars'* outfits. After that, the *Alka* procession is formed and it heads towards the *Alka* racecourse. The procession is one of the most impressive parts of the ceremony, and it consists of the Duke, *alkar* troops and *alkars'* squire troops. The *alkars* are dressed in old-fashioned lavish uniforms of high social classes. The uniforms of the

Duke and the "*alaj-čauš*" (the commander of the *alkars*' squire troops) are much more decorated and more lavish than the others. The *alkars'* squires wear traditional folk costumes of the peasants of the Cetina region. The horses are also lavishly equipped, especially the horse of the Duke and the "*edek*" – the only horse without a rider, that represents the war trophy from 1715.

The Alka Knights Society in Sinj takes care of the organization and only its members can participate in the *Alka*. The *Alka* is held each year in August at the so-called *Alka* racecourse. In the competition 11 to 17 *alkars* participate and they try to hit the *alka* with the spear. The *alka* is similar to the Barban's *prstenac*, but it has one field less, i.e. the outer circle has only three bars. The hit into the centre brings three points, into the upper field two points and the hit into one of the two lower fields one point. The winner is the one who in three races wins most points.

These two equestrian competitions, with their tradition of organizing and transmitting to younger generations, have prompted the development of some new variants of them. For example, the "*Mototrka na prstenac*" (Motorace at the ring) and "*Morska trka*" (Sea race) are held in Barban, whareas in Sinj and surrounding area, exist since ancient times the "*Dječje Alke*" (Children's Alkas), the most famous of which is the *Vučkovića dječja Alka* (Vučković children's Alka). The development of new technologies led elementary schools to start organizing robotic competitions similar to the *Trka* and *Alka*.

Although the *Alka* and the *Trka* have many similarities, they also differ in some ways. Similarities can be found in the sport part of the competition. The goal in both competitions is that the horsemen/*alkars* hit the *prstenac*/*alka* and score as many points as possible. The competition rules are quite the same, as well as the length of the racecourse, the location where the target is placed, the aspect of the racetrack and so on. The scoring system is slightly different, because the Barban's *prstenac* has a field more than the *alka*. Other similarities are the first time when they were held and the fact that the oldest written records of them are in Italian. The biggest difference between the two is their purpose: namely the *Trka na prstenac* was held in the 17th century for touristic purposes, and so it is today, the *Alka* on the other hand was established in memory of the great victory over the Ottomans in 1715. In addition, one of the main features of the *Alka* is her ceremonial and formal quality, whereas the *Trka* is much more informally organized. A difference is noticeable in the uniforms of the participants, too. In the *Trka* all participants wear traditional folk costumes, whereas in the *Alka* the *alkars* wear lavish uniforms of high social classes and the *alkars'* squires wear traditional uniforms.

Despite all the similarities and differences, both are an important part of the local and regional culture and of the traditional heritage. In 2010, the *Sinjska Alka* received the international recognition of her importance and was inscribed on the UNESCO World Heritage List. The *Trka na prstenac* and the *Sinjska Alka* became in the course of time the most important events in the area where they are held, and for their historical traditions, rules, ceremonies, costumes and attractiveness of the competition a part of the Croatian cultural heritage, too.

Ana Milohanić, mag. engleskog i njemačkog jezika